

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOST

KATEDRA ZA POLJSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

STEREOTIPI O POLJACIMA NEKAD I SAD

DIPLOMSKI RAD

EVA NOVAK

mentor: dr. sc. Neda Pintarić, red. prof.

Zagreb, lipanj 2016.

Katedra za poljski jezik i književnost

Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana/i EVA NOVAK pod moralnom i materijalnom odgovornošću izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad pod naslovom

STEREOTIPI O POLJACIMA NEKAD I SAD

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu kao što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio diplomskog rada nije napisan na nezakonit i nedozvoljen način, da nije prepisan iz nekog necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten ni za koji drugi rad ni u kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica: EVA NOVAK

Broj indeksa: 304120D

U Zagrebu, 8.6.2016.

Sažetak

Ovim radom provjeravaju se i uspoređuju stereotipi i mišljenja dviju različitih skupina ispitanika o Poljacima.

Poljaci i Hrvati dva su naroda o čijim se sličnostima često govori te ih se naziva „dvama bratskim narodima“. Njihovi odnosi i kontakti sežu daleko u povijest i održavaju se sve do danas u kulturi, sportu, ekonomiji itd. Upravo zahvaljujući raznim kontaktima, u svijesti obaju naroda nastali su određeni stereotipi.

U ovom radu analiziraju se dosadašnji kontakti dvaju naroda, definiraju se pojmovi stereotipa, jezičnog stereotipa i etničkog stereotipa te se iznose rezultati provedenog istraživanja.

Naglasak rada je više na uočavanju i određivanju stereotipa o Poljacima te na usporedbi rezultata dvaju različitih uzoraka.

Rezultati istraživanja pokazuju kako Hrvati o Poljacima imaju pretežno pozitivno mišljenje. Iako iz odgovora ispitanika proizlazi kako Hrvati nemaju prevelik izravan kontakt s Poljacima i poljskom kulturom, može se zaključiti kako su neki stereotipi, mišljenja i poveznice uvriježeni među širom populacijom, dok su neki samo rezultat specifičnih interesa pojedinaca. S lingvističkog stajališta, jezični stereotipi o Poljacima i poljskoj kulturi u hrvatskom jeziku praktički ne postoje. Među karakternim i fizičkim osobinama pripisanim Poljacima i Poljakinjama prevladavaju one pozitivne. Odgovori dvaju različitih uzoraka u većini odgovora se podudaraju te su razlike uglavnom zanemarive.

Ključne riječi: stereotip, jezični stereotip, etnički stereotip, poljsko-hrvatski odnosi

Summary:

The aim of this thesis is to verify and compare stereotypes and opinions of two different groups of examinees about the Polish people. There are some similarities between the Polish and Croatian nations, so very often they are called "two fraternal nations". Their relations and contacts go far back into history and they are still maintained through culture, sports, economy etc. It is exactly because of these various connections that certain stereotypes have been created in the minds of both nations.

In this paper, we analyze the previous contacts between the two nations, we define the general notion of stereotypes, language stereotypes and ethnic stereotypes and at the end we will provide the results of the conducted research. The emphasis is on the perception and

definition of the stereotypes about Poles, and also on the comparison of results of two different samples. The research results show that the opinions of Croatians about Poles are mostly positive.

Although the answers of the examinees indicate that Croatians do not have a lot of contact with the Polish people and their culture, it can be concluded that some stereotypes, opinions and connections are widely accepted among the population, while some of them are the result of specific interests of individuals. From the linguistic point of view, language stereotypes about the Polish people and their culture almost do not exist in the Croatian language. Most of the features concerning character and physical appearance of Polish men and women are described as positive. The answers in both samples are very similar in most cases while the differences are insignificant.

Keywords: stereotype, linguistic stereotype, ethnic stereotype, polish-croatian relations

KAZALO

KAZALO	5
POPIS TABLICA.....	6
1. UVOD	7
1.1. PODRUČJE I CILJ RADA	7
1.2. IZVORI I METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA	8
1.3. SADRŽAJ I STRUKTURA RADA	8
2. PREGLED ODNOSA I KONTAKATA DVAJU NARODA.....	10
2.1. POLJSKA I HRVATSKA	10
2.1.1. POVIJEST.....	10
2.1.2. KULTURA	12
2.1.3. RELIGIJA	15
2.1.4. ZANIMLJIVOSTI	15
2.2. POLJSKA NARODNA REPUBLIKA I „DRUGA“ JUGOSLAVIJA (SFRJ).....	17
3. STEREOTIPI	22
3.1. DEFINICIJA POJMA <i>STEREOTIP</i> I FUNKCIJE STEREOTIPA.....	22
3.2. RAZLOZI, ISHODIŠTA I VRSTE STEREOTIPA	24
3.3. STEREOTIPI U LINGVISTICI – JEZIČNI STEREOTIPI	26
3.4. PROBLEMATIKA JEZIČNIH STEREOTIPA	29
3.5. ETNIČKI STEREOTIPI.....	30
3.6. NAČINI ISPITIVANJA (ETNIČKIH) STEREOTIPA I PROBLEM ODREĐIVANJA PRAGA VJERODOSTOJNOSTI ODGOVORA.....	33
3.7. KAKO POLJACI VIDE SEBE, A KAKO IH VIDE DRUGI – AUTOSTEREOTIPI I HETEROSTEREOTIPI.....	36
4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE.....	39
4.1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	39
4.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	43
5. ZAKLJUČAK	81
6. LITERATURA.....	85
7. PRILOZI.....	89

POPIS TABLICA

Tablica 1. Podjela ispitanika Uzorka 1 prema dobnim skupinama	39
Tablica 2. Podjela ispitanika Uzorka 2 prema dobnim skupinama	40
Tablica 3. Podjela ispitanika Uzorka 1 i Uzorka 2 prema visokoškolskom obrazovanju	41
Tablica 4. Usporedba odgovora ispitanika obaju uzoraka po pitanju boravka u Poljskoj	44
Tablica 5. Učestalost posjeta Poljskoj obaju uzoraka	45
Tablica 6. Najčešće posjećivani gradovi prema odgovorima ispitanika Uzorka 1	46
Tablica 7. Najčešće posjećivani gradovi prema odgovorima ispitanika Uzorka 2	47
Tablica 8. Usporedba najčešće posjećivanih gradova Uzorka 1 i Uzorka 2	48
Tablica 9. Usporedba svih poljskih gradova navedenih u odgovorima Uzorka 1 i Uzorka 2..	49
Tablica 10. Rezultati i usporedba odgovora ispitanika Uzorka 1 i Uzorka 2 po pitanju Poljske kao turističkog odredišta	51
Tablica 11. Usporedba odgovora ispitanika Uzorka 1 i Uzorka 2 po pitanju životnog standarda Poljske	52
Tablica 12. Sudjelovanje ispitanika obaju uzoraka u aktivnostima koje promoviraju Poljsku	55
Tablica 13. Analiza odgovora ispitanika obaju uzoraka prema vrstama aktivnosti u kojima su sudjelovali	56
Tablica 14. Odgovori i objašnjenja oba uzorka na ponuđen odgovor f) drugo.....	57
Tablica 15. 10 najčešće navedenih asocijacija na Poljsku Uzorka 1	59
Tablica 16. 10 najčešće navedenih asocijacija na Poljsku Uzorka 2	60
Tablica 17. Omjeri asocijacija na Poljsku koje se pojavljuju u oba uzorka.....	61
Tablica 18. Ukupni broj asocijacija obaju uzoraka u pojedinim kategorijama	62
Tablica 19. Usporedba broja asocijacija oba uzorka u pojedinim kategorijama.....	63
Tablica 20. Najčešće navedene osobe poljskog podrijetla ili nacionalnosti u odgovorima Uzorka 1	66
Tablica 21. Najčešće navedene osobe poljskog podrijetla ili nacionalnosti u odgovorima Uzorka 2	67
Tablica 22. Usporedba pojavljivanja identičnih odgovora obaju uzoraka	68
Tablica 23. Analiza odgovora obaju uzoraka o poznavanju izraza koji se tiču Poljaka ili poljske kulture	69
Tablica 24. Odgovori ispitanika Uzorka 1 i Uzorka 2 na pitanje znaju li neki izraz u hrvatskom jeziku koji se odnosi na Poljake ili poljsku kulturu.....	71
Tablica 25. Analiza i usporedba odgovora ispitanika obaju uzoraka na pitanje znaju li neku riječ na poljskom jeziku	72

Tablica 26. Usporedba odgovora ispitanika obaju uzoraka o fizičkom izgledu Poljaka i Poljakinja.....	75
Tablica 27. Usporedba odgovora ispitanika obaju uzoraka o karakternim osobinama građana Republike Poljske.....	77
Tablica 28. Usporedba najčešćih opisa i asocijacija ispitanika obaju uzoraka na tipičnog Poljaka i tipičnu Poljakinju	78

1. UVOD

1.1. PODRUČJE I CILJ RADA

Cilj ovog rada je analizirati dosad postojeće kontakte Hrvata i Poljaka te istraživanjem provjeriti i usporediti stereotipe i mišljenja građana Republike Hrvatske o građanima Republike Poljske. O odnosu ovih dvaju naroda do sada nije provedeno slično istraživanje. Osim ispitivanja kakvu sliku hrvatski građani imaju o Poljacima, istražiti će se i usporediti postoji li razlika u percipiranju Poljaka u odgovorima dvije različite generacije od kojih je jedna proživjela važne političke promjene (slom komunizma, promjena društveno-ekonomskog uređenja iz socijalizma u kapitalizam i dr.).

Ovaj cilj operacionaliziran je kroz sljedeće probleme:

- ispitati pomoću anketnog upitnika mišljenje i stav odabranih uzoraka ispitanika prema Poljacima, njihovim karakternim osobinama, izgledu, simbolima, kulturi i sl.
- utvrditi one stereotipe i mišljenja koji su najzastupljeniji i koji se najčešće ponavljaju kod ispitanika obaju uzoraka
- usporediti postoje li razlike u odgovorima između dva uzorka ispitanika vodeći se mogućnošću generacijske i dobne razlike uzimajući u obzir jedan od elemenata stereotipa – promjenjivost; obratit će se pozornost i pokušati odgovoriti na pitanja: što se mijenja? Kako se mijenja? Zašto se mijenja? Kada se mijenja?

Postavljene su sljedeće hipoteze:

1. pozitivan stav prema građanima Republike Poljske – prema teoriji Jerzyja Bartmińskiego koja tvrdi da prema susjednim zemljama prevladavaju negativni stereotipi, a prema udaljenijima pozitivni stereotipi iz odgovora ispitanika očekuje se pozitivan stav prema građanima Republike Poljske i odabir pozitivnih karakteristika iz tablice;
2. stereotipna slika fizičkog izgleda Poljakinje – plava kosa, plave oči i sl.;
3. površno znanje i slab interes za Poljsku – zbog male i neučestale zastupljenosti i promocije Poljske i poljske kulture u Hrvatskoj, očekuje se površno znanje o Poljacima i slab interes za Poljsku (npr. nemogućnost navođenja 5 simbola/asocijacija, pretežit odgovor NE na pitanje o izboru Poljske kao turističke destinacije i sl.);

4. jezična nepovezanost – iako oba jezika pripadaju slavenskoj skupini jezika (hrvatski je južnoslavenski jezik, a poljski zapadnoslavenski jezik), od ispitanika se očekuje slabo ili gotovo nikakvo poznavanje izraza povezanih s Poljacima i Poljskom kao i slabo ili nikakvo poznavanje poljskih riječi;
5. razlike u odgovorima dva uzorka ispitanika – zbog društvenih, ekonomskih i političkih promjena koje su se dogodile tijekom 80-ih i 90-ih godina 20. stoljeća, pretpostavlja se da će odgovori uzorka ispitanika koji su te promjene doživjeli biti drugačiji od rezultata mlađe generacije;

1.2. IZVORI I METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

U svrhu pisanja ovog diplomskog rada korišteni su primarni i sekundarni podaci. Diplomski rad sastoji se od dva dijela – prvog, teorijskog dijela i drugog, empirijskog dijela. Teorijski dio diplomskog rada temelji se na sekundarnim podacima – za teorijsku analizu korištena je znanstvena literatura, znanstveni časopisi i članci, rječnici te publikacije hrvatskih, poljskih i inih autora i institucija. Kao nadopuna literaturi, korišteni su i dostupni internetski izvori i članci. Empirijski dio diplomskog rada temelji se na primarnim podacima prikupljenima uz pomoć anketnog upitnika među studentima fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (osim studenata polonistike) rođenima između 1989. i 1996. godine te građanima koji imaju završeno visokoškolsko obrazovanje rođenima između 1932. i 1965. godine. Svu korištenu literaturu napisanu na stranim jezicima (poljski i engleski jezik) samostalno je prevela i prilagodila autorica diplomskog rada.

1.3. SADRŽAJ I STRUKTURA RADA

Svrha ovog diplomskog rada je istražiti postoji li u percepciji građana Republike Hrvatske već određena slika o građanima Republike Poljske. Naime, često se o Hrvatima i Poljacima govori kao o „dva bratska naroda“ (Kale, 2014: 146), no osim strateškog geografskog područja, koje je označavalo granicu između Istoka i Zapada te dovelo do važnih povijesnih odluka u razvoju kulture i društva obaju naroda, postavlja se pitanje koliko su Hrvati i Poljaci zaista bliski i koliko znaju jedni o drugima: o kulturi, povijesti, društvu, jeziku, gospodarskom stanju onih drugih, u kojoj mjeri jedni druge percipiraju kao moguće suradnike te vide li u toj

suradnji prostor za razvoj i napredak. Poznato je da je Hrvatska Poljacima zanimljiva kao turističko odredište, no vrijedi li isto i obratno?

Rad je koncipiran na način da najprije daje kratak pregled poljsko-hrvatskih odnosa počevši od povijesnih aspekata i faktora pa sve do kurioziteta koji nisu toliko poznati. Kao posebno poglavlje izdvojeno je razdoblje komunizma u kojem su ukratko opisani odnosi Poljske Narodne Republike i „druge“ Jugoslavije.

Sljedeći važan dio rada čini poglavlje o stereotipima. Govoreći o pojmu *stereotip*, njegovoj definiciji i značenju, moglo bi se zaključiti da ni danas, skoro 100 godina nakon što je riječ *stereotip* (is)korištena u prenesenom značenju, lingvisti, sociolozi i psiholozi nisu u potpunosti složni oko njegove precizne definicije i što on točno podrazumijeva¹. Posebno je diskutabilan pojam *jezičnog stereotipa* (pol. *stereotyp językowy*)². U radu se analizira cjelokupno pitanje stereotipa – od definicije pojma i diskusije o jezičnim stereotipima do različitih metoda istraživanja stereotipa.

Nakon tog dijela slijedi poglavlje u kojem je predstavljena cjelokupna metodologija istraživanja te se analiziraju rezultati istraživanja.

Rad se sastoji od dva dijela – teorijskog i empirijskog dijela. Teorijski dio sastoji se od tri cjeline. U uvodu su izneseni ciljevi i hipoteze na kojima se temelji istraživanje, u drugoj cjelini istaknuti su najvažniji poljsko-hrvatski kontakti i odnosi dok treća cjelina analizira pitanja stereotipa. U empirijskom dijelu obrađeni su i izneseni rezultati provedenog istraživanja. Zadnje poglavlje čini zaključak i osvrt na rad u cjelini.

¹ Serafima J. Nikitina u svom članku *Stereotypy jako bariery kulturowe* objašnjava kako u ruskim humanističkim istraživanjima pojam stereotipa nema precizan terminološki status te se primjenjuje jako široko, a kao značenjski bliske pojmove navodi pojmove *norma*, *model*, *šablona*, *obrazac*, *formula*. Objašnjava kako se pojam *stereotip* često koristi kao sinonim pojma *cliché*, za koji smatra da se ipak primjenjuje samo u sferi jezika i govora te da je uži od pojma *stereotip* (Nikitina, 1998: 155). Wojciech Chlebda u svom članku *Stereotypy jako jedność języka, myślenia i działania* navodi kako je do definicije potpuno interdisciplinarnog pojma stereotipa još daleko. Miller je zauvažio kako su definicije stereotipa skoro toliko brojne kao i broj autora koji ih definiraju (Miller, 1982, prema Leyens i sur., 1994: 11)

² Tolstaja Swietłana M. u svom članku *Stereotyp w „języku kultury“* tvrdi kako pojam jezičnog stereotipa, kada se govori o teoretskim osnovama, još uvijek nije dovoljno precizno određen i kako je u nekim pogledima proturječan; Jerzy Bartmiński u članku *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki* navodi pak kako su svi istraživači naglašavali povezanost stereotipa s jezikom i smatrali ga kao jednu od njegovih najvažnijih osobina, no sami lingvisti za pojam i pojavu stereotipa nisu pokazali veći interes.

2. PREGLED ODNOSA I KONTAKATA DVAJU NARODA

Iako su geografski poprilično udaljene jedna od druge, Poljska i Hrvatska podosta su bliske, a njihove narode povezuju brojni, no ne i svima poznati, faktori. Oni mogu biti razvrstani u nekoliko kategorija: povijest, kultura, religija, razne zanimljivosti itd.

Premda Hrvatska i Poljska pripadaju istom srednjoeuropskom kulturnom krugu, zapita li se nekoga o prošlosti tog dijela Europe, kako navodi Damir Agičić u svom sažetku hrvatsko-poljskih odnosa u povijesnoj perspektivi, „najčešće ćete naići na slijeganje ramenima, a u gorem slučaju na gomilu nespretnih i nesretnih stereotipa“ (Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 200). Agičić također objašnjava kako još uvijek ne postoji cjelovita monografija o hrvatsko-poljskim odnosima te kako su više Poljaci nego Hrvati „dali doprinos poznavanju pojedinih dijelova tih odnosa“ (Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 201). U ovom dijelu rada navest će se kratki pregled najvažnijih faktora koji su utjecali na poljsko-hrvatske odnose te neke sličnosti i razlike ovih naroda.

2.1. POLJSKA I HRVATSKA

2.1.1. POVIJEST

Od sporedne je važnosti vjeruje li se ili ne vjeruje u legende, ali ovu kategoriju treba započeti upravo na taj način. Jedna od najpoznatijih poljskih legendi govori o trojici braće - Lechu, Czechu i Rusu - koja su krenula iz Panonije i sjeverno od nje osnovali svoje države: Poljsku (Lehijska zemlja), Češku i Rusiju (Rutenija). Poljska verzija legende zapisana je prvi puta u drugoj polovici 13. stoljeća u Velikopoljskoj kronici, a sredinom 15. stoljeća zabilježio ju je biskup Eneja Silvije Piccolomini (Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 202). Nekoliko se stoljeća kasnije (sredinom 19. st.) zahvaljujući Ljudevitu Gaju rasprostranio njen hrvatski ekvivalent. Ne može se sa sigurnošću reći kako je hrvatska verzija glasila u izvornom narodnom obliku, no ona također govori o trojici braće Čehu, Lehu i Mehu koji su se zbog sestrine izdaje morali povući pred Rimljanima te kako su, prešavši Dunav, osnovali tri nove slavenske države³. Ova legenda spominje se i u tradicijama drugih slavenskih naroda, a

³ *Legenda o Čehu, Lehu i Mehu*. Pribavljeno 24.05.2016., sa <http://www.jvp-krapina.hr/index.php/o-krapini/72-legenda-o-cehu-lehu-i-mehu>

iznimno su zanimljive razlike u iznošenju⁴ iste: u nekim verzijama legende spominju se samo dva brata, a pozornost privlače i različita imena trećeg brata. U poljskoj verziji legende treći brat zove se Rus, dok se u hrvatskoj jedno vrijeme također spominje Rus koji onda u jednoj od kasnijih verzija dobiva ime Meh.

I druga poveznica između Poljske i Hrvatske potječe iz davnih vremena, a i dan-danas predstavlja kontroverzno pitanje. Prema nekim istraživanjima pradomovina Hrvata nalazila se djelomično i na teritoriju današnje južne Poljske i prema navodima Tadeusza Wojciechowskog predstavlja „najstariji hrvatski identitet“. Wojciechowski objašnjava kako se narod nazivao Bijeli Hrvati, a područje Bijela Hrvatska. Dio stručnjaka tvrdi da su se upravo iz Bijele Hrvatske preci Hrvata doselili u današnju Dalmaciju. Bijelu Hrvatsku u X st. spominje bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet u svom djelu *O upravljanju carstvom* (lat. *De administrando imperio*) (Wojciechowski, 2005: 12). Iako pokrštanje Hrvata započinje ranije nego ono Poljaka, ondašnji vladari obiju zemalja odlučili su se tim postupkom priključiti zapadnoeuropskom civilizacijskom kulturnom krugu čiji su temelji bili latinska kultura i katolička vjeroispovijest (Tanty, 2003: 49-54). Hrvati i Poljaci imali su i nekoliko zajedničkih vladara. Krunidbom hrvatsko-ugarskog kralja Ludovika I. Anžuvinca 1370. godine sklopljena je personalna unija Poljske i Ugarsko-hrvatskog kraljevstva (1370-1382). Unija je obnovljena za vrijeme vladavine Vladislava III. Jagelovića i trajala je od 1440. do 1444. godine. Treći zajednički vladar bio je mladi Ludovik II. Jagelović koji je predvodio hrvatsko-ugarske snage u Mohačkoj bitci protiv Turaka, 1526. godine (Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 202-203). U drugoj su polovici 17. stoljeća Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u borbi protiv habsburškog apsolutizma tražili pomoć i na poljskom dvoru. Agičić navodi kako istu nisu dobili jer je Poljsko-Litavska Unija bila „razorena krizom i ratovima polovicom toga stoljeća, izgubila svoju snagu i iz reda europskih sila pomalo prelazila u red drugorazrednih država“ (Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 205). Političke veze u 19. stoljeću razvijaju se na različitim razinama: od boravka agenata Czartoryskog u Zagrebu i njegovih pokušaja da pomiri Mađare i Hrvate, preko jačanja odnosa između dijelova Poljske i Hrvatske koji su bili dio Austro-Ugarske (Galicija i Dalmacija) pa sve do susreta hrvatskih i poljskih narodnih zastupnika na političkim okupljanjima u Beču (Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 208). Agičić navodi kako su Hrvati „često bili nezadovoljni »uskogrudnim« ponašanjem poljskih parlamentaraca, koji su vodili računa isključivo o poljskim nacionalnim

⁴ *Ideologija i osmišljavanje podrijetla*, Pribavljeno 24.05.2016., sa https://bib.irb.hr/datoteka/562838.Podrijetlo_skripta2.pdf

potrebama, zanemarujući u to vrijeme kod nas sve popularnije »slavensko stanovište«, stoga su u hrvatskim novinama brojni napisi »o sebičnosti« poljskih političara, uz redovno isticanje da se negativne ocjene tih političara ne odnose na cijeli poljski narod“ (Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 208).

Kada se govori o odnosima prema drugim državama i narodima, zanimljiva je činjenica kako su prema istim narodima ova dva naroda imala potpuno drugačije odnose. Poljaci su bili u dobrim odnosima s Mađarskom od čije su se vlasti i hegemonije Hrvati nastojali osloboditi, dok su s druge strane Hrvati od Rusije, koja je Poljacima bila prijetnja nacionalnim interesima, očekivali pomoć „prije svega u jugoslavenskim planovima“ (Tanty, 2003: 49-54).

Kako navodi Agičić, situacija nastala u devedesetim godinama pridonijela je jačanju hrvatsko-poljskih veza: političkih, gospodarskih, kulturnih, znanstvenih te kaže kako „Poljska oslobođena od komunizma i samostalna Hrvatska imaju pred sobom dovoljno prostora za daljnje jačanje tih veza“ (Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 210). Na prvo mjesto i kao najveću sličnost Hrvatske i Poljske, Agičić navodi upravo njihov strateški geografski položaj – obje su zemlje politička, gospodarska i kulturna granica između istoka i zapada.

2.1.2. KULTURA

Kao najbogatije i najznačajnije područje poljsko-hrvatskih odnosa moglo bi se navesti ono vezano za kulturu. Značajnija kulturna suradnja započinje u 15. i 16. stoljeću odlaskom hrvatskih znanstvenika i studenata u Poljsku (Tanty, 2003: 49-54). Tada je na sveučilištu u Krakovu studiralo više od 100 hrvatskih mladića (Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 203). No, u 17. stoljeću, navodi Agičić, krakovsko je sveučilište izgubilo na svojoj važnosti i sve do kraja 19. stoljeća nije bilo većeg interesa Hrvata za odlaskom na studij u Krakov. To se ponovno mijenja na početku 20. stoljeća kada na krakovskom sveučilištu studiraju Julije Benešić, Ivo Andrić, Branko Drechsler, Stjepan Musulin, Stjepan Ivšić, Josip Hamm i Vilim Frančić (Kale, 2014: 147).

Velikan hrvatskog baroka Ivan Gundulić u svojem epu *Osman* opisuje pobjedu poljske vojske u Prvoj Hotimskoj bitci 1621. godine o čemu se može pročitati u djelu Pavla Pavličića *Studije o Osmanu*. Jan Kochanowski spominje „hrabre Hrvate“ („*Karwaci waleczni*“), a Heronim Morsztyn u 17. stoljeću opisuje scenu zajedničke poljsko-hrvatske borbe: „ko što pred ljetima

Turke biše Poljaci i smjeli Hrvati“ („*jak przed laty Turkow bili Polacy i mezne Horwaty*“)
(Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 205).

No, nisu svi dojmovi pozitivni pa je tako Juraj Križanić u drugoj polovici 17. stoljeća o Poljsko-Litavskoj Uniji pisao kao o „koloniji Cigana, Nijemaca, Armenaca i Škota, raj u Židova, paklu seljaka, zlatnom rudniku stranaca, sijelu svjetskih vucibatina“ nazvavši Uniju novim Babilonom („*Polonia est nova Babilonia, Ciganorum, Germanorum, Armenorum et Scotorum colonia, paradisu Hebraeorum, infernus rusticorum, aurifondia advenorum, sede gentium vagabundorum*“)
(Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 205-206). Poznati znanstvenik Ruđer Bošković bio je poznanik zadnjeg poljskog kralja Stanisława Augusta Poniatowskog na čijem je imanju bio gost 1762. godine, nakon čega je posjetio Krakov i Varšavu (Špoljarić, 2011: 47) te napisao putopis *Dnevnik putovanja iz Carigrada u Poljsku* (Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 206). U prvoj polovici 19. stoljeća kulturni odnosi još više jačaju. Politički položaj obaju naroda odražava se i u kulturnom životu, a sličnost problema borbe za neovisnost u Poljskoj i borbe za bolji položaj Hrvatske u Habsburškoj monarhiji, dovela je i do sličnosti u kulturnom stvaralaštvu. Prva se sličnost može uočiti u tekstu poljske državne himne nastale krajem 18. stoljeća („*Jeszcze Polska nie zginęła, kiedy my żyjemy. co nam obca przemoc wzięła, szabłą odbierzemy...*“)
i hrvatske domoljubne budnice Ljudevita Gaja nastale 1833. godine („*Još Hrvatska ni propala dok mi živimo, visoko se bude stala kad ju zbudimo. Ak je dugo tvrdo spala, jača hoće bit, ak je sada u snu mala, će se prostranit...*“). Suradnja između Poljaka i Hrvata između dva svjetska rata te u poslijeratnom periodu iznimno raste i jača: osnivaju se lektorati poljskog i hrvatskog jezika na raznim sveučilištima te brojna kulturna društva; razmjenjuju se i prevode napisi, članci i knjige (Agičić, 1998, prema Tymowski, 1999: 209-210). I u novije vrijeme pojavljuje se tendencija približavanja glazbene kulture i scene. Kako kultura nikada nije podređena politici, u jesen 1980. godine jugoslavenski bend Azra objavljuje album na kojem se radnja nekoliko singlova bavi političkim pitanjima u zemlji i izvan nje. Jedan od singlova naslovljen je *Poljska u mom srcu* u kojem se opisuje situacija u Gdanjsku. Još jedna suradnja započinje 2001. godine kada poljska grupa Yugoton/Yugopolis obrađuje i prevodi na poljski jezik hitove različitih jugoslavenskih bendova, npr. *Uhvati ritam* Parnog Valjka (prev. *O nic nie pytaj*), *Ena* (prev. *Ema*) benda Haustor i mnoge druge.

Važan udio u povezivanju ovih dviju kultura imaju brojni polonofili i kroatofili i njihovo djelovanje. Na početku treba spomenuti Julija Benešića, prevoditelja i polonofila, koji je osim brojnih značajnih prijevoda, otvorio prvi lektorat poljskog jezika na Sveučilištu u Zagrebu. Objavio je 1949. godine *Hrvatsko-poljski rječnik*, a u Varšavi je pokrenuo i uredio knjižnicu u

kojoj su se mogla pronaći i djela hrvatskih književnih velikana poput Ivana Mažuranića, Ivana Gundulića, Ive Andrića itd. (Kale, 2014: 148). Uz Julija Benešića, spomenuti treba i Vilima Frančića koji je postao profesor na krakovskom sveučilištu i kako navodi Slaven Kale „održavao tečajeve hrvatskog jezika za srednjoškolce, organizirao izlete poljskih studenata u Hrvatsku te popularizirao Hrvatsku u poljskom i Poljsku u hrvatskom tisku“ (Kale, 2014: 147). Frančić je 1932. godine napisao rad *Jugoslavija kao neeksploatirano tržište za poljski izvoz* čime je želio „potaknuti bolju trgovačku suradnju dviju država“ (Kale, 2015: 102).

Na daljnji razvoj i procvat polonistike i polonofilije u Hrvatskoj utjecao je Zdravko Malić – veliki poznavatelj poljske književnosti, stručnjak i kritičar, prevoditelj i profesor, no ono što je najvažnije, „veliki zaljubljenik“ u djela poljskih autora⁵.

Akadske godine 1967/1968. na Sveučilištu u Zagrebu osnovana je Katedra za zapadnoslavenske jezike i književnosti, a sve do 1995. godine njen je predstojnik bio Zdravko Malić vodeći cjelokupnu nastavu poljske književnosti, seminare, prijevodne vježbe te predavanja poljske gramatike⁶.

Kao jednog od kroatofila treba navesti Bronislawa Teodora Grabowskog koji je još u 19. stoljeću pokazivao svoju naklonost Hrvatskoj i Hrvatima te govorio: “Da nisam Poljak, odmah bih htio biti Hrvat.“ Kada je 1880. godine Zagreb pogodio veliki potres, Grabowski je napisao pjesmu *Chorwacyi*:

*Oj Hrvatska zemljo, majko stare slave,
Od davnine puna krvi, suza, tuge
Čemu dršćeš tako i rušiš vrednote
Izgrađene s mukom kroz vijekove duge...*

Grabowski je prevodio pjesme Petra Zrinskoga, Petra Preradovića, Šiška Menčetića, Ivana Gundulića, Stanka Vraza i dr. (Klaić, 1940: 16-19).

⁵ *Povijest studija*. Pribavljeno 24.05.2016., sa <http://www.ffzg.unizg.hr/zslav/povijest-studija-2/>

⁶ *Povijest studija*. Pribavljeno 24.05.2016., sa <http://www.ffzg.unizg.hr/zslav/povijest-studija-2/>

2.1.3. RELIGIJA

Prema vjerskoj pripadnosti u Hrvatskoj se 2011. godine 86,26% stanovništva izjasnilo pripadnicima rimokatoličke vjeroispovijesti⁷ (24.05.2016.), dok je prema popisu stanovništva iz 2011. u Poljskoj taj broj iznosio 87,58%⁸. No, osim zajedničke katoličke tradicije za Poljake i za Hrvate osobito je važan lik i uloga Pape Ivana Pavla II koji je Hrvatsku posjetio čak tri puta: 1994., 1998. i 2003. godine. Bio je prvi papa koji se tijekom svog pontifikata Hrvatima obraćao na hrvatskom jeziku⁹. Prilikom svog prvog pastoralnog pohoda, papa je Hrvatima pružio veliku podršku riječima kako će se Sveta Stolica nastaviti zalagati za svladavanje postojećih napetosti i za uspostavu pravde i mira na cijelom Balkanu. Svoj prvi posjet Hrvatskoj završio je riječima: "...mora se jasno ustvrditi da rat, koji je izbio na Balkanu i koji uzrokuje brojne žrtve, nema nikakvo opravdanje... Imajte hrabrosti oprostiti i prihvatiti bližnjega..." (Rukavina, 2003: 253). Vatikan je bio jedna od prvih zemalja koje su priznale neovisnost Hrvatske upravo za vrijeme pontifikata Ivana Pavla II. Hrvati su kod njega iznimno cijenili njegovu čovječnost i otvorenost. Jednom prilikom papa je također podsjetio Hrvate na zajedničke slavenske korijene: "Vi se spominjete Bijele Hrvatske, vaše pradomovine, koja se nalazila baš tamo gdje je i moj rodni zavičaj"¹⁰.

2.1.4. ZANIMLJIVOSTI

Ova kategorija sadrži najraznovrsnije veze i sličnosti između Poljaka i Hrvata.

Zahvaljujući *Poljsko-hrvatskom rječniku gestikulacije, mimike i stava tijela* autorica Krystyne Jarzabek i Nede Pintarić, usporedbom svih navedenih gesti i pokreta u rječniku, od njih 218 čak 190 zajedničko je Poljacima i Hrvatima. Dvije države osim na nacionalnoj, surađuju i na lokalnoj razini. Suradnja je ostvarena između Zagreba i Krakova te između gradova Siska i Leszno koji imaju status gradova prijatelja. Dubrovačku je Republiku početkom 19. stoljeća "posjetio" poljski knez Aleksandar Sapieha, među prvima u svijetu djelujući kao dvostruki

⁷ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2013.) *Popis 2011.: jer zemlju čine ljudi*. Zagreb. Pribavljeno 24.05.2016., sa http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf

⁸ *Spis powszechny o przynależności wyznaniowej*. Pribavljeno 24.05.2016., sa

<http://www.jednota.pl/index.php/aktualnoci/1047-spis-powszechny-o-przynaleznosci-wyznaniowej>

⁹ *Papa Ivan Pavao II. govori Hrvatima: pozdravi, govori i poruke 1978.-2005.* Pribavljeno 24.05.2016., sa

<http://verbum.hr/knjige/papa-ivan-pavao-ii-govori-hrvatima-4619/>

¹⁰ *Hrvatska u srednjeeuropskim odnosima*. Pribavljeno 24.05.2016., sa

<http://www.croatia.eu/article.php?lang=1&id=59>

(francusko-ruski) tajni agent, koji je želio saznati stajalište i mišljenje ostalih Slavena o podjeli Poljske (Čučić, 2003: 7-11). Hrvatski ban Josip Jelačić služio je gotovo osam godina u vojsci u poljskom gradu Łańcutu (Kale, 2014: 147). Još jedna od zanimljivosti koju vrijedi zapamtiti je potpisivanje ugovora o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji za vrijeme kada je Republika Poljska presjedala Europskom unijom. Kao rezultat toga na Internetu se pojavio kratki video uradak u kojem Poljaci iz cijele Poljske pozdravljaju Hrvate i žele im dobrodošlicu u Europsku uniju (<https://www.youtube.com/watch?v=nrG4b0x2dEM> 7.12.2011.). Nedugo zatim uslijedio je hrvatski odgovor kao zahvala za dobrodošlicu, a u projektu su sudjelovali i studenti Katedre za poljski jezik i književnost (<https://www.youtube.com/watch?v=-kpWO6DxMh4> 25.12.2011.). Koliki su Poljaci zaljubljenici u Hrvatsku može se vidjeti osnivanjem udruge ljubitelja Hrvatske pod nazivom *Cro manijaci* (www.cro.pl), a „riječ je o Poljacima koji Hrvatsku osjećaju svojom drugom domovinom“ (Kale, 2014: 149). Broj članova popeo se navodno na 27 tisuća, a oni se „nakon svake ljetne sezone skupe na jednom mjestu te svatko od njih donese neku sitnicu iz Hrvatske. Druže se tri dana, jedu pršut, piju vino i rakiju, igraju nogomet, razmjenjuju iskustva i doživljaje vezane uz Hrvatsku¹¹“. Ne treba zaboraviti ni kategoriju sporta – hrvatski sportaši vrlo su cijenjeni u Poljskoj. U rukometnom klubu VIVE Targi Kielce igraju Ivan Čupić, Manuel Štrlek i Denis Buntić, dok Ivica Vrdoljak igra za Legiju Varšava u kojem je od 2010. do 2012. bio i kapetan momčadi (Kale, 2014: 150).

I Poljaci su doprinijeli razvoju hrvatskog društva i života na kulturnoj, znanstvenoj i političkoj razini. Zagrebački gradonačelnik Adolf Mošinski, mezzosopranistica Matilda Lesić, književnik Ferdo Becić, izumitelj Slavoljub Penkala, inženjer Jan Sczepaniak, arhivist Emilij Laszowski Szeliga, kolekcionar Ignacy Karol Korwin Milewski, akademkinja Vanda Kochansky-Devide – svi oni bili su Poljaci ili potomci poljskih doseljenika (Kale, 2015: 215). Prema popisima stanovništva iz 2011. godine procjenjuje se da u Poljskoj živi oko 300 Hrvata (Kale, 2014: 148), dok u Hrvatskoj živi oko 700 osoba poljske narodnosti (Kale, 2015: 216). Prema izvještaju bivšeg poljskog veleposlanika u Hrvatskoj, Wiesława Tarke, iz 2011. godine „Hrvatsku svake godine posjeti pola milijuna Poljaka i taj broj raste godišnjom stopom od 6 do 8 posto“ (Kale, 2015: 220). Na području ekonomije kontakt Poljske i Hrvatske još je uvijek slab. Analize¹² iz 2014. godine iznijele su sljedeće podatke: udio Poljske u hrvatskom izvozu u Europu iznosi 1,3% te je Poljska time zauzela 15. mjesto u poretku zemalja u koje

¹¹ Cro manijaci: 27.000 Poljaka luduje za Hrvatskom. Pribavljeno 24.05.2016., sa <http://www.portaloko.hr/clanak/cro-manijaci-27000-poljaka-luduje-za-hrvatskom/0/17586/>

¹² The Observatory of Economic Complexity. Pribavljeno 24.05.2016., sa <http://atlas.media.mit.edu/en/>

Hrvatska izvozi. Udio Hrvatske u poljskom izvozu u Europu iznosi 0,33%. Po pitanju uvoza, udio Poljske u hrvatskom uvozu iz Europe iznosi 2,6% te se Poljska time nalazi na 9. mjestu u poretku zemalja iz kojih Hrvatska uvozi, dok udio Hrvatske u poljskom uvozu iz Europe iznosi 0,11%. Hrvatska je u Poljsku 2014. godine izvozila strojeve (23%), metale (14%), kemijske sirovine i proizvode (13%), hranu (11%), tekstil (11%), a iz Poljske je uvozila hranu (22%), strojeve (12%), metale (10%), životinjske proizvode (10%) te kemijske proizvode i sirovine (7,9%).

2.2. POLJSKA NARODNA REPUBLIKA I „DRUGA“ JUGOSLAVIJA (SFRJ)

Komunisti u Poljskoj dolaze na vlast 1948. godine. S vremenom su se poljsko gospodarstvo, društvena struktura, kultura i ideali počeli sve više i više usklađivati sa željama, potrebama i planovima Sovjetskog Saveza, a potvrda toga bio je ustav sastavljen po staljinističkom uzoru (Tymowski, 1999: 146). Godine 1952. nastala je Poljska Narodna Republika (Polska Rzeczpospolita Ludowa, PRL). Na području zapadnog Balkana 1943. godine nastaje južnoslavenska federacija - „druga“, „avnojevska“, „socijalistička“ ili „Titova“ Jugoslavija koja traje do 1991. godine.

Od 1945. do 1948. godine odnosi između Poljske i Jugoslavije bili su na dobroj razini o čemu svjedoče „prijateljski posjeti Josipa Broza Tita Poljskoj 1946. i uzvratni posjet poljskog državnog poglavara Bolesława Bieruta Beogradu u listopadu iste godine“ (Kale, 2015: 105). Upravo za vrijeme Titovog posjeta Varšavi (18. ožujka 1946.) potpisan je poljsko-jugoslavenski ugovor o prijateljstvu i uzajamnoj pomoći.

Kako objašnjava Leszek Małczak, važno je spomenuti kako između Jugoslavije i Poljske Narodne Republike nije bilo nikakvih izravnih problema i sporova, a do smetnji u bilateralnim kontaktima dolazilo je zbog odnosa Jugoslavije i SSSR-a (Małczak, 2013: 81). Odnose Jugoslavije i Poljske Narodne Republike uvelike je označio Titov sukob sa Staljinom. Poljska vlada je 30. rujna 1949. godine, slijedeći druge zemlje potpisnice Varšavskog ugovora, prekinula diplomatske odnose s Jugoslavijom (Czekalski i Kałwa, 1999: 274), a takvo stanje trajalo je do 1956. godine.

Koliko se Tito zamjerio Staljinu, vidi se i po politici koja je provođena u zemljama socijalističkog bloka. Godine 1953. u Poljskoj objavljeno je priopćenje u kojem se osuđivalo

Jugoslaviju, a neslaganje s odlukama i politikom vlasti dovodilo je do otpuštanja mnogih profesora i intelektualaca (Kuroń i Żakowski, 1996: 55). Ipak, u razdoblju koje je uslijedilo, došlo je do normalizacije odnosa između socijalističkih zemalja. Već u ožujku 1954. godine Nikita Hruščov, generalni tajnik sovjetske komunističke stranke, posjećuje Beograd. Njegov posjet doveo je do imenovanja poljskog ambasadora u Beogradu, a 1955. godine potpisan je ugovor o gospodarskoj i znanstveno-tehnološkoj suradnji. No, već sljedeće godine situaciju su pogoršali događaji u Mađarskoj i Poljskoj. Jugoslavija je zauzela stav i kritički ocjenila politiku SSSR-a objašnjavajući kako svaka država sama treba pronaći svoj put ka socijalizmu i samostalno rješavati svoje unutrašnje probleme (Małczak, 2013: 83). Upravo u tom razdoblju (1957.) Władysław Gomułka i Józef Cyrankiewicz zajedno s jugoslavenskim partnerima donose odluku o sazivanju komisije za gospodarsku suradnju, a uslijedio je i razgovor o potrebi osnivanja informacijsko-kulturnih centara u Beogradu i Varšavi (Małczak, 2013: 83). Krajem 50-ih i početkom 60-ih godina, iako su postojali problemi u političkim sferama i odnosima, gospodarska suradnja između Jugoslavije i Poljske ipak se nastavlja.

Do ponovne krize dolazi 1968. godine zbog vojne intervencije zemalja Varšavskog pakta u Čehoslovačkoj kojoj Jugoslavija pruža jaku potporu s političkog stajališta, ali i zbog protesta koji su se dogodili u Poljskoj. Hrvoje Klasić u svojoj knjizi *Jugoslavija i svijet 1968.* citira Titovu izjavu sa Sedme zajedničke sjednice Predsjedništva i IK CK SKJ 1968. godine: „Sa Poljskom su naši odnosi jako zahladili. Oni su zahladili do te mjere da moram da kažem da osjećam da nas neki od njihovih rukovodilaca, kao što je Kliško, Gomułka itd., čak mrže.“ (Klasić, 2012: 359). Za vrijeme studentskog aktivizma u ožujku 1968. zbog zabrane izvođenja predstave „Zadušnica“ - čiji su rezultat bili represija, zatvaranje više od 2700 ljudi, otpuštanja i sl. - potporu aktivistima uputili su i mnogi jugoslavenski intelektualci u obliku pisama i različitih komentara. Takav postupak ipak nije bio poduprijet od strane jugoslavenskih vlasti, a kako navodi Klasić, Tito „koliko god se ne slagao s postupcima poljskih vlasti, nije podupirao takav pristup jugoslavenskih medija. Za njega je to bilo podizanje tenzija što je nepotrebno pogoršavalo bilateralne odnose“ (Klasić, 2012: 359). Tito je izjavio: „Mi smo se sada zamjerali Poljskoj, naši odnosi su se pogoršali i oni su počeli da bacaju na nas drvlje i kamenje, da govore o našim teškoćama. I sada, počnimo da se svađamo, a mi smo to izazvali... Ja mislim da je sadašnja situacija u Poljskoj dosta teška, a kakve mjere oni preduzimaju – to je njihova unutrašnja stvar. Zar bi nama bilo mило kada bi se u vezi sa izvjesnim mjerama koje preduzimamo počelo da piskara u socijalističkim zemljama?“ (Klasić, 2012: 359-360). Zbog tih je događanja poljska parlamentarna delegacija otkazala svoj

najavljeni posjet Jugoslaviji. Klasić objašnjava kako su se zbog jugoslavenske potpore reformistima koji su djelovali u Čehoslovačkoj odnosi između Poljske i Jugoslavije dodatno pogoršali. Poljaci su nastavili provoditi politiku suzbijanja demokratizacije u svojoj zemlji obraćajući pritom pozornost na moguće vanjske utjecaje koji su se pojavljivali u drugim socijalističkim zemljama (Klasić, 2012: 360).

Nakon dolaska Edwarda Giereka na vlast pokušavaju se popraviti odnose između Poljske i Jugoslavije. Vrijeme od 1970. a sve do Titove smrti bilo je najstabilnije razdoblje suradnje i povećanja njenog intenziteta (Małczak, 2013: 83). Josip Broz Tito i Edward Gierek sastali su se pet puta (Kuroń i Żakowski, 1996: 142). Novinska agencija Reuter 9. srpnja 1974. godine objavila je kratki članak o sastanku Giereka i Tita pod nazivom „Tito-Gierek talks“: „Šef Poljske komunističke partije Edward Gierek napustio je Beograd nakon kratkog odmora u Jugoslaviji i razgovora s predsjednikom Titom. Gierek i jugoslavenski vođa sastali su se jučer na dvosatnom sastanku gdje su razgovarali o bilateralnim odnosima i međunarodnoj situaciji“.¹³ Nakon Titove smrti značaj i aktivnosti Jugoslavije na međunarodnoj razini su se smanjili, a situacija u zemlji pogoršavala se zbog unutarnjih sukoba koji će je nakon toga dovesti do raspada.

Događaji presudni za slom komunizma i oblikovanje suvremene Republike Poljske, započeti 1980. godine u gradu Gdanjsku, bili su na području Hrvatske za vrijeme Jugoslavije prenošeni u medijima (*Vjesnik, Večernji list, Borba*) „uglavnom činjenično korektno i s minimalnim vremenskim odmakom“, ali tek od druge polovice kolovoza 1980. godine (Mileta, 2011: 37). Razdoblje i štrajkovi u srpnju i prvoj polovici kolovoza bili su prešućeni, a iz izvještaja dopisnika nije se moglo prepoznati prave razmjere događanja (Mileta, 2011: 10). Tek od 15. kolovoza 1980. iz tekstova objavljenih u hrvatskim tiskovinama može se zaključiti da se u Poljskoj nešto događa. Mileta u svom diplomatskom radu navodi kako je osnovna misao koja se javljala u našim tiskovinama kao reakcija na događaje u Poljskoj bila da „Poljaci sami moraju pronaći izlaz iz krize i da svaka zemlja ima pravo na svoj vlastiti put u izgrađivanju socijalizma“. U nastavku objašnjava kako je to „u skladu s jugoslavenskom društveno-ekonomskom doktrinom samoupravljanja i zapravo potvrda ispravnosti jugoslavenskoga puta“, a sa sve većim zaoštavanjem situacije u Poljskoj na tome se stavu sve više inzistiralo (Mileta, 2011: 23). U rujnu 1981. Davor Šošić hrvatskoj javnosti pokušava predočiti ulogu i

¹³ *Tito-Gierek talks*. Pribavljeno 24.05.2016., sa <https://news.google.com/newspapers?nid=1309&dat=19740709&id=DastAAAIBAJ&sjid=dX0FAAAAIBAJ&pg=4597,1106293&hl=hr>

značaj pokreta *Solidarnost*: “Solidarnost je vrlo teško definirati. Ne samo zato što nema prototipa u svjetskom sindikalnom pokretu i sindikatima koji djeluju u zemljama socijalističke zajednice, već i zato što okuplja pripadnike najraznovrsnijih idejnih koncepcija, pa čak i mnoge predstavnike deklariranog anarhizma“ (Šošić, 1981, prema Mileta, 2011: 33).

Zemlje članice Varšavskog pakta (među kojima i Poljska) na dva su načina doživljavale odnos između SSSR-a i Jugoslavije. S jedne strane politička elita smatrala je „jugoslavenski model socijalizma kritikom sovjetskog modela te kao moguću opasnost od gubitka kontrole i vlasti zbog liberalnijeg oblika državnog uređenja“ (Klasić, 2012: 349), a slučajevi koji su se povremeno javljali u npr. Mađarskoj i Poljskoj potvrđivali su njihov stav. Obični građani su, s druge strane, Jugoslaviju smatrali kao „zemlju koja im je davala nadu da se i u socijalizmu može živjeti drugačije, tj. bolje“ (Klasić, 2012: 350). Klasić navodi kako je od kraja Drugog svjetskog rata odnos Jugoslavije i europskih socijalističkih zemalja obilježen brojnim usponima i padovima. Iako su članice Varšavskog pakta formalno mogle samostalno voditi svoju politiku, kakva će biti njihova politika prema Jugoslaviji odlučivalo se u Moskvi.

Osim političkih odnosa, spomenuti se mogu i kulturni odnosi dviju zemalja. Kulturne veze s inozemstvom bile su dio vanjske politike obiju zemalja, a upravo je politika bila pokrovitelj tog područja (Małczak, 2013: 9). Leszek Małczak navodi kako se od kraja 60-ih godina sve više prestaje govoriti o poljsko-jugoslavenskim kulturnim odnosima i suradnji. Naime, 1. siječnja 1968. godine u Jugoslaviji je donesena *Odluka o decentralizaciji kulturno-prosvjetne razmjene s inozemstvom* prema kojoj je svaka republika SFRJ sama odlučivala o kulturnim kontaktima s inozemstvom. Hrvatsko-poljska kulturna suradnja tog razdoblja odvijala se na području književnosti, glazbe, filma, kazališta, likovne umjetnosti, muzeologije, knjižničarstva i arhitekture (Małczak, 2013: 859). Od svih navedenih veza najjače su bile književne i kazališne veze dok je najprestižnija bila filmska suradnja. Małczak navodi kako su u razdoblju između 1944. i 1989. godine najveće priznanje stekli: skulptura Ivana Meštrovića, naivno slikarstvo, *Predstava „Hamleta“ u selu Mrduša donja* Ive Brešana, roman *Proljeće Ivana Galeba* Vladana Desnice te nastup Ive Pogorelića na X Međunarodnom pijanističkom natjecanju Fryderyk Chopin, dok je najpoznatiji hrvatski pisac u cijelom razdoblju bio Miroslav Krleža (Małczak, 2013: 861).

Zanimljiva sličnost može se uočiti između melodije poljske državne himne i državne himne Socijalističke federativne republike Jugoslavije *Hej Slaveni*, (od 1943. do 1991.), iako je u himni bivše SFR Jugoslavije ritam sporiji nego u originalu.

U svom članku *Poljska manjina u Hrvatskoj 1945.-2015.* Slaven Kale opisuje slučaj „brojnih kratkotrajnih ekonomskih migracija iz Poljske u Hrvatsku“ (Kale, 2015: 219). Govori kako su Poljaci u Hrvatsku službeno dolazili kao turisti, no njihov cilj bio je „prodaja robe na jugoslavenskom tržištu /.../ za ilegalnu prodaju robe Poljaci su kažnjavani novčanim kaznama i protjerivanjem iz zemlje“ (Kale, 2015: 219).

3. STEREOTIPI

3.1. DEFINICIJA POJMA *STEREOTIP* I FUNKCIJE STEREOTIPA

Riječ stereotip (fr. stereotype <grč. stereos – ukočen, okorio, tvrd, čvrst + tipos – udarac, otisak, znak, „dojam, utisak“) novokovanica je koja potječe iz francuskog jezika s kraja 18. stoljeća. Njeno jedino značenje opisivalo je metalnu tipografsku ploču koja je bila identična kopija tipografskog sloga, a služila je za štampanje drugih izdanja ili većih tiraža (Lavić, 2014: 677).

Osim tog značenja, pojam sličan pojmu stereotip - *stereotyp* ili *stereotypie* (hrv. *stereotipija*), koristio se u psihijatriji u metaforičkom značenju i označavao je „patološko ponavljanje pokreta, riječi, radnji, položaja tijela uvijek na isti način, a da smisao toga nije odrediv“¹⁴.

Početak 20. stoljeća američki novinar Walter Lippmann uvodi pojam *stereotip* u društvene znanosti i koristi ga u prenesenom značenju. Definirao je pojam stereotip kao „shematsku i pristranu sliku neke pojave, čovjeka, stvari u ljudskom poimanju te ujedno prihvaćanja mišljenja okoline o istom još prije susreta sa samim objektom“ (Bartmiński i Panasiuk, 1993: 364). Upravo nova definicija pojma pridonijela je njegovoj interdisciplinarnosti (Bartmiński, 1985: 53) te dovela do preokreta u sociologiji, a kasnije i u psihologiji, filozofiji, teoriji književnosti, etnologiji, lingvistici.

Na taj se način danas (iako u svakoj disciplini interpretirano na malo drugačiji način) riječju stereotip označava „uvriježena, kruta predstava i mišljenje o nečemu, o nekom dijelu stvarnosti u kojoj ljudi djeluju, koje vremenom postaje slijepo zastupano viđenje (shvaćanje) stvarnosti“ (Lavić, 2014: 677). Osim toga, stereotip se definira i kao „misaona konstrukcija koja sadrži pojednostavljenu i često emocionalno obojenu sliku stvarnosti koju pojedinac prihvaća kao rezultat svojih osobnih iskustava i procesa socijalizacije /.../ (konstrukcija) je svojim sadržajem slična konstrukcijama koje prihvaća grupa kojoj pojedinac pripada“ (Mikułowski-Pomorski, 1999: 83).

Definicije i značenje pojma *stereotip* mogu se pronaći u različitim rječnicima i iako možda ne uvijek ujednačene, autori ipak koriste bliskoznačnice i sinonime kako bi čitatelju što bolje približili taj pojam. Neke od korištenih riječi kojima se opisuje pojam *stereotip* su *krut*,

¹⁴ Stereotipija. Pribavljeno 24.05.2016., sa <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>

*jednostran, prenaplašen, simplificiran, čvrst, nefleksibilan, duboko usađen, postojan, ustaljen, subjektivan*¹⁵...

Osim navedenih epiteta, osobine karakteristične za stereotipe su: nepromjenjivost, postojanost, dugotrajnost, nemogućnost verifikacije, otpornost na promjene, neelastičnost i konvencionalnost (Panasiuk, 1998: 84).

Lippmann je ukazao na dvostruku funkciju stereotipa: psihičku (ekonomizacija napora poznavanja svijeta što označava da prvo definiramo, a kasnije vidimo iako bi trebalo biti obrnuto) i društvenu (obrana široko shvaćanog društvenog statusa koja nam pruža osjećaj pripadnosti ovom svijetu) (Bartmiński, 1985: 54-55). Bitno obilježje stereotipa s društvenom funkcijom jest da oni uvijek prikazuju stvarnost koja se temelji na proživljenom osjećaju, bilo pozitivnom ili negativnom (Chałasinski, 1935, prema Bartmiński, 1985: 48-49).

Grażyna Sawicka dijeli funkcije stereotipa na dvije vrste: unutarjezične (pol. *wewnętrznyjęzykowe*) i izvanjezične (pol. *zewnętrznyjęzykowe*). U unutarjezične funkcije Sawicka ubraja *normativnu*, *spoznajnu* i *društvenu*. Normativnu funkciju stereotip vrši u fazi nominacije, odnosno u razdoblju nastajanja nominata – spajanja njegovog oblika sa sadržajem. Spoznajna je funkcija ona koja određuje novu, uređenu i ekonomičnu sliku svijeta, dok je društvena (Lippmann) tj. *integrirajuća* (Schaff) ona funkcija koja povezuje i registrira jezičnu zajednicu i koja se temelji na povećanju i učvršćivanju registra jezičnih sredstava / nominata koji realiziraju nova konotacijska značenja. Kao izvanjezičnu funkciju, Sawicka navodi funkciju kreiranja kulture (pol. *funkcja kulturotwórcza*) koja kreira jezičnu sliku nominata i stabilizira njegovo značenje. Zahvaljujući njoj možemo se u našoj jezičnoj kulturi služiti jezičnim stereotipima – etiketama pojmova - kako bismo postigli komunikacijski efekt (pol. *efekt komunikacyjny*) (Sawicka, 1998: 153).

Kada se govori o funkcijama stereotipa treba spomenuti i teoriju Henrija Tajfela iako njegove tvrdnje nisu podignule veću prašinu oko istraživanja funkcija stereotipa. Tajfel je razlikovao tri društvene funkcije stereotipa: objašnjenje socijalne uzročnosti, socijalno opravdavanje i socijalna diferencijacija. Funkcija socijalne uzročnosti služi kako bi se, identificiranjem grupa koje bi mogle biti odgovorne, razumjelo društvene ili ne-društvene događaje. Primjer ovakvog korištenja stereotipa je postojanje tendencije optuživanja imigranata za uzrokovanje ekonomske recesije. Druga funkcija, socijalno opravdavanje, odnosi se na kreiranje

¹⁵ Pojmovi su prikupljeni iz definicija pronađenih u hrvatskim i poljskim rječnicima navedenima u poglavlju *Literatura*

specifičnih stereotipa kako bi se opravdalo ponašanje prema određenoj grupi – npr. kolonijalne sile stvarale su negativne stereotipe prema populacijama koje bi kolonizirali. Socijalna diferencijacija teži pojašnjavanju i naglašavanju razlika između grupa kako bi se uspostavila razlika u korist vlastite grupe. Tajfel tvrdi kako stereotipi ne mogu biti shvaćeni ako se u obzir ne uzmu ove funkcije (Tajfel, 1981, prema Leyens i sur., 1994: 70-71).

3.2. RAZLOZI, ISHODIŠTA I VRSTE STEREOTIPA

Razlozi rađanja i nastajanja stereotipa u društvu su različiti. Ljudskoj je psihologiji prirodno da iskazuje težnju ka stabilnosti i kontroliranju vlastite okoline, a pri tome se služi sudovima i znanjem zakodiranim u vlastitom umu. Grażyna Sawicka u svom članku *Funkcje stereotypu w nominacji językowej* navodi tvrdnje Ide Kurcz koja piše kako su ljudima potrebni oslonci (pol. *punkty oparcia*) da bi uspjeli „zaustaviti“ promjenjivost svijeta kojoj svjedoče (Kurcz, 1987, prema Sawicka, 1998: 146). Kao jednu vrstu tih oslonaca Sawicka predlaže stereotipe.

U osnovi svakog stereotipa nalazi se pogrešna (Lavić, 2014: 677) ili neprecizna, subjektivna (Bartmiński i Panasiuk, 1993: 369) generalizacija, nedovoljne informacije (Psihologijski rječnik, 2005: 468) ili nepotpuno i krivo znanje (*Współczesny słownik języka polskiego*, 2007: 1725).

Istraživanje Ehrenfelsa i Peetersa ukazuje na to da ljudi koriste stereotipe kao objašnjenja na isti način na koji znanstvenici koriste teorije. Znanstvena teorija nije točna ili netočna, već korisna ili beskorisna. Sukladno tome, smatraju kako ne bismo trebali smatrati stereotipe točnima ili netočnima, već korisnima ili štetnima. Objašnjenje za takav način shvaćanja stereotipa može se pronaći u socijalnoj psihologiji koja se više koncentrira na negativne i asocijalne fenomene što je u sukobu s urođenim ljudskim optimizmom. Na taj se način većina stereotipa fokusira na negativne osobine čovjeka i čovječanstva iako ne bi trebali (Leyens i sur., 1994: 14).

Mnogi stereotipi imaju svoje ishodište u stvarnosti, čak i ako predstavljaju preuveličanu stvarnost ili ako stvarnost koja je pridonijela njihovom stvaranju više nije aktualna (Leyens i sur., 1994: 15).

Ishodišta nekog stereotipa mogu biti veoma kompleksna, a najčešće se mogu tražiti u povijesnim okolnostima i različitim vrstama interesa (Lavić, 2014: 677).

Iz takve podjele proizlazi cijeli niz različitih vrsta stereotipa koji tako mogu biti usmjereni na neku grupu (npr. samohrane majke), skupinu (vjersku, etničku), društvo, pleme, klasu, narod, rasu i sl. Također je važno naglasiti kako stereotipizacija obuhvaća i različite društvene situacije, ponašanja, stavove, ljudske tvorevine, životinje, biljke, prirodne objekte – odnosno „sve ono što čovjek spoznaje i prilagođava u svoju korist, konstruirajući samom sebi određen model svijeta i scenarije svog ponašanja u njemu¹⁶“ (Bartmiński i Panasiuk, 1993: 365).

Osim prošlosti i interesa, ishodišta stereotipa mogu biti u aktualnim odnosima i konfliktima, a određeni su opozicijom „vlastiti - tuđi“ (pol. „*swój – obcy*“) (Bartmiński i Panasiuk, 1993: 379) u kojoj se pojam *svój* povezuje s pozitivnim stereotipima, dok se pojam *tuđi* povezuje s negativnim stereotipima (Prochorowa, 1998: 239). Ova podjela pojavila se već u 16. stoljeću, a kasnije je popraćena društveno-kulturno-političkim pojavama poput poljskog sarmatizma ili pokreta hrvatskog ilirizma (Prochorowa, 1998: 239). Prema Nikitinoj ova opozicija izaziva određene kulturne barijere koje ona definira kao obrambene pred nečim „tuđim, dotepenskim“ (Nikitina, 1998: 155). Stereotipi također „proizvode osjećaj društvene solidarnosti“ (Rječnik sociologije, 2008: 367) koji još više pripomaže navedenoj opoziciji.

Bartmiński i Panasiuk ističu kako upravo konflikti pridonose stvaranju stereotipa, osobito onih negativnih i zlonamjernih, a istovremeno korištenje tih negativnih stereotipa još više produbljuje, učvršćuje i pobuđuje postojeće konflikte. Iz navedenih kategorizacija stereotipa, Bartmiński i Panasiuk (1993: 364) navode da se kao posebno opasne stereotipe smatra upravo rasne i etničke. Primjer je upravo područje Srednje Europe na kojem istovremeno s buđenjem narodne svijesti u zemljama bivšeg SSSR-a, Čehoslovačke i Jugoslavije, rastu značaj i uloga etničkih stereotipa (Bartmiński, 2007: 229) pridonoseći produbljivanju već postojećih konflikata.

U ovom poglavlju treba spomenuti još i pojam predrasude. Naime, pojmovi *stereotip* i *predrasuda* usko su povezani i međusobno se isprepliću. Neki lingvisti i istraživači tvrde kako ti pojmovi ne smiju biti miješani jer za razliku od predrasuda, stereotipi mogu biti i pozitivni (Leyens i sur., 1994: 13). U korist te tvrdnje može se navesti definicija Senadina Lavića iz njegovog *Leksikona socioloških pojmova* u kojoj navodi kako je predrasuda „negativan, a često i neprijateljski stav prema nekoj grupi (rasi, narodu, religijskoj grupi itd.) odnosno kao snažna »antipatija prema grupi kao cjelini ili prema pojedincu samo zato što je član te grupe«.

¹⁶ Takav model svijeta karakteriziraju interpretacija i projekcija i nije slika stvarnosti (Bartmiński i Panasiuk, 1993: 365)

Jednu od najkraćih definicija dao je Lafarg koji kaže da je to »loše mišljenje o drugima bez dovoljnog opravdanja. Dakle, predrasuda je uvijek društvena pojava, ona uvijek svjedoči o grupnoj netrpeljivosti« (Lavić, 2014: 551). Drugi izvori navode kako „i predrasude i diskriminacija često počivaju na stereotipima o pojedinim skupinama ljudi. /.../ Kada stereotipi podrazumijevaju negativne ili pozitivne evaluacije društvenih skupina, postaju oblik predrasude, a kada se provode u djelo, postaju diskriminacija“ (Haralambos i Holborn, 2002: 237) te kako „ljudi mogu imati pozitivne predrasude o skupinama s kojima se identificiraju“ (Giddens, 2007: 250-251).

3.3. STEREOTIPI U LINGVISTICI – JEZIČNI STEREOTIPI

Istraživanju stereotipa u lingvistici doprinijela je autorica prve opširnije studije o stereotipima u lingvistici, Uta Quasthoff. U svom radu objavljenom 1973. godine autorica opisuje stereotip kao „verbalni izraz uvjerenja usmjeren na društvene grupe ili pojedince koji su članovi tih grupa, uvjerenja koja imaju logičnu formu suda koji pripisuje grupi ljudi određene osobine ili načine ponašanja – ili ih negira – s tendencijom emocionalnog vrednovanja na neosporan, generalizirajući i pojednostavljajući način“ (Quasthoff, 1973, prema Bartmiński, 1985: 60). Ona je korištenje stereotipa u govoru svrstala u kategoriju „činova presude“ (pol. *akty werdytywne*). Prema Quasthoff, stereotipi koji sadrže prikaz vanjskog neprijatelja („oni“) s jedne strane služe integraciji grupe, a s druge tvore komunikacijsku prepreku koja na taj način razdvaja grupu od okoline (Quasthoff, 1973, prema Bartmiński, 1985: 60). Uta Quasthoff, kaže Bartmiński, približila je pojam stereotipa lingvističkim istraživanjima osobito zahvaljujući postavljanju pitanja o odnosu stereotipa prema osnovnim lingvističkim kategorijama i o načinima iskazivanja istih u rečenici i tekstu (Bartmiński, 1985: 61).

S obzirom na općenito nevelik broj lingvističkih radova koji se bave tim pojmom (studije Ute Quasthoff 1973., Walerija Pisarka 1975., Krystyne Pisarkowe 1976.), stereotipom se u lingvistici smatra „značenjski sadržaj koji ovisi o semantičkoj konotaciji riječi (odnosno skupu emocionalnih i vrednujućih elemenata koji su pridruženi tzv. osnovnom značenju“ (Bartmiński, 1988: 72). Jerzy Bartmiński u svojim je radovima pokušao pojam *stereotip* povezati s tzv. *jezičnom slikom svijeta* i ne ograničavati ga samo na opis ljudi (npr. ispitati stereotipe pojmova *sunce, konj...*) (Bartmiński, 1988: 72).

U središtu lingvističkih proučavanja stereotipa važno mjesto zauzimaju *jezični stereotipi* (pol. *stereotypy językowe*).

Stereotipi i proces stereotipizacije pripadaju bez dvojbe samoj suštini jezika (Bartmiński i Panasiuk, 1993: 364) iz čega proizlazi zaključak Kępińskiego da je stereotip „neophodan element zajedničkog jezika i kulturnog koda“ (Kępiński, 1990: 12).

Bartmiński i njegovi suradnici definiraju termin jezičnog stereotipa kao „određeni niz sudova, manje ili više učvršćenih u jeziku, koji su sadržani u značenju riječi ili su kroz značenje riječi implicirani opisujući na taj način osobine i načine postojanja objekta izvanjezičnog (neverbalnog) svijeta“ (Tołstaja, 1998: 99).

Bartmiński i Panasiuk u svom članku *Stereotypy językowe* navode dva pokazatelja stereotipizacije u jeziku:

- ponavljanje određene karakteristike objekta u različitim rečenicama i iskazima (taj pokazatelj može se statistički provjeriti)
- učvršćivanje određene karakteristike u jeziku, odnosno u značenju riječi (taj pokazatelj analizira se kroz pojavu derivata, metafora, frazema, poslovice...)

Wojciech Chlebda u svom članku *Stereotyp jako jedność języka, myślenia i działania* navodi kako je poimanje stereotipa u okviru samog jezikoznanstva još uvijek nepotpuno i raznoliko te se nerijetko mora precizirati o kojem shvaćanju stereotipa se govori. On lingvističko shvaćanje pojma stereotip svodi na 3 osnovna koncepta (Chlebda, 1998: 32):

1. stereotip je reproduksijska veza riječi (skraćeno i ustaljeno – lingvalni (jezični) stereotip)
2. stereotip je specifična mentalna konstrukcija (mentalni stereotip)
3. stereotip je specifična mentalna konstrukcija, ukorijenjena u svijesti kroz jezični znak (lingvo-mentalni stereotip)

Objašnjava kako se prvi koncept (u svojoj suštini frazeologijski) danas ne smatra baš aktualnim već je i marginalan, dok granica između drugog i trećeg koncepta nije oštro naznačena.

Chlebda dalje objašnjava kako stereotipi u široko lingvističkom smislu (koji obuhvaća i lingvalni i mentalni i lingvo-mentalni stereotip) posjeduju tri aspekta: formalni, kognitivni i pragmatični. Formalni (strukturalni) aspekt jezičnog stereotipa je njegova „izvanjska“ jezična

strana zajedno s njenim ritmičko-prozodijskim karakteristikama. Kognitivni aspekt odnosi se na određenu mentalnu konstrukciju koja sadrži u zadanoj hijerarhiji ne samo definirajuće („esencijalne“) značenjske sastavnice već i tipične, konvencionalne i kulturološki obilježene sudove, uvjerenja i predodžbe o nekom objektu ili pojavi. Pragmatični aspekt Chlebda opisuje kao „određenu stvaralačku moć lingvo-mentalnog stereotipa te u njemu sadržan ilokucijski potencijal /.../ moć koja usmjerava ljudske reakcije i djelovanja, talent zbog kojeg »djelujemo u kategorijama pojmova koji su kodificirani u jeziku«“ (Chlebda, 1998: 37-38). Stoga Chlebda zaključuje da, s obzirom na to da su stereotipizirani pojmovi barem djelomično kodificirani u jeziku pomoću stereotipnih jezičnih znakova, možemo reći da „djelujemo u kategorijama tih stereotipiziranih pojmova koji se skrivaju iz tih znakova“ te kako bi iz tog razloga lingvistička kodifikacija trebala obuhvaćati sva tri navedena aspekta jezičnih stereotipa (Chlebda, 1998: 38).

Bartmiński u svom članku *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki* definira niz pitanja o kojima bi lingvist trebao razmisliti i sam sebi na njih odgovoriti ako ima namjeru baviti se stereotipima u svojim istraživanjima:

1. Što je stereotip s lingvističkog stajališta?
2. Kakve funkcije vrši u procesu sporazumijevanja ljudi i generalno: kako se općenito povezuje s funkcijama govora i jezika?
3. U kojim se varijantama i stilovima jezika stereotipi pojavljuju češće, a koji stilovi ih ne dopuštaju i zašto?
4. S kojom se leksičkom grupom povezuju? Jesu li to široko shvaćani nazivi ljudi ili spadaju tu i drugi nazivi?
5. Koje jezične sastavnice poprima stereotip u tekstovima, odnosno na kojoj osnovi ga se može identificirati i opisati? Ako pak sve njegove sastavnice nisu vidljive, kojim metodama ih se može istražiti i opisati te što prouzrokuje da ih se ne može izostaviti u lingvističkoj analizi jezika? (Bartmiński, 1985: 53).

Odgovarajući na jedno od navedenih pitanja u kojim su stilovima jezika stereotipi prihvatljivi, mogu se nabrojati jezik propagande, razgovorni jezik i umjetnički jezik, dok u stilovima jezika koji teže objektivizmu i intelektualizaciji stereotipi nisu dozvoljeni npr. u znanstvenom ili uredskom/službenom jeziku (Bartmiński i Panasiuk, 1993: 365).

3.4. PROBLEMATIKA JEZIČNIH STEREOTIPA

No, u kojem trenutku mentalni stereotip postaje jezični stereotip? Prema Bartmińskom i Panasiuk učvršćivanje određene osobine nekog predmeta u jezičnim izrazima ovisi o njenom korištenju kako u spontanim rečenicama tako i u odgovorima na anketna pitanja (Bartmiński, Panasiuk, 1993: 373).

Swietłana M. Tołstaja naglašava da je upravo učvršćivanje u jeziku (pol. *utrwalenie*) ključan uvjet pomoću kojeg se „mentalni stereotip pretvara u jezični stereotip“ (Tołstaja, 1998: 99), ali kako je taj uvjet ujedno i diskutabilan jer sve ovisi kako je učvršćivanje u jeziku shvaćeno i što se točno pod time smatra. Problem nastaje u trenutku u kojem se pokušava odrediti prag učestalosti pojavljivanja određene osobine predmeta koji mora biti zadovoljen kako bi se ta osobina smatrala učvršćenom u poimanju cijelog društva (Bartmiński i Panasiuk, 1993: 373). Važno je naglasiti da „učvršćivanje određene osobine u društvu ne označava učvršćivanje u jeziku, iako za suprotan slučaj vrijedi da što je prihvaćeno u jeziku, prihvaćeno je i u društvu“ (Bartmiński i Panasiuk, 1993: 373). Tołstaja kao jedan način definiranja jezičnih stereotipa navodi „formalne načine izražavanja“ (pol. *formalne sposoby wyrażania*) stereotipa kao npr. leksička povezanost, semantička derivacija, frazeologija i sl. Formiranjem takvih izraza postavljaju se granice jezičnog učvršćivanja koje preuzimaju određeni oblik. Nadovezujući se na ovu teoriju, može se spomenuti i članak Swietłane M. Prochorowe koja u svom članku *Stereotyp językowy Europejczyka w kontekście opozycji „swój-obcy“* navodi definiciju koju podaje i Sukalenko, nazivajući te „formalne načine izražavanja“ *pseudostereotipima*. Dalje obrazlaže kako se njih izriče pomoću metafora i ustaljenih usporedaba, a na taj način pseudostereotipi „tvore gotovi arsenal jezičnih klišeja koje korisnici jezika koriste automatski“ (Sukalenko, 1994, prema Prochorowa, 1998: 239). Vraćajući se na Tołstaju, autorica s druge strane objašnjava da je u slučaju nepostojanja takvih granica između oblika i „formalnih načina izražavanja“, pojam *stereotip* neograničen te da ga je „nemoguće odijeliti od mentalnih stereotipa i slika jer se općenito pomoću jezika može izraziti bilo koji sadržaj i bilo koji sud o svijetu“ (Tołstaja, 1998: 100). Stoga, navodi autorica, ako ne postoji uvjet ili potreba zbog koje bi jezični stereotip trebao biti izražen u nekom obliku u strukturi jezika, bilo koji stereotip se može smatrati jezičnim stereotipom. Ono što Bartmiński naziva jezičnim stereotipom, Tołstaja bi u svom razumijevanju nazvala „kulturnim stereotipom“ (iako se taj naziv u lingvistici ne koristi, „već se govori o semantici znaka u jeziku kulture“) (Tołstaja, 1998: 104). Lingvisti o ovom pitanju imaju različita mišljenja i poglede. W. N. Telija smatra

kako su „stereotipi neka vrsta konstanti jezične slike svijeta“, dok A. M. Lewicki iznosi kako se radi o „sintagmama reproduciranim iz sjećanja“ (Telija, 1986; Lewicki, 1976, prema Prochowa, 1998: 238). Prochowa u svom članku također navodi kako se lingvisti najčešće slažu oko činjenice da se stereotipi u rečenicama realiziraju *explicite* objašnjavajući da se predikati takvih rečenica obično izražavaju pridjevima podajući primjer *Francuz je duhovit* (Prochowa, 1998: 238).

Wojciech Chlebda piše kako se dio lingvista usredotočuje uglavnom na „površinsku, vidljivu“, čisto lingvističku stranu stereotipa, smatrajući stereotipom „veze između riječi reproduciranih iz sjećanja“. On ih suprotstavlja „jezičnim izrazima koji su konstruirani na brzinu i od slučaja do slučaja“ (Chlebda, 1998: 32). Drugi se dio lingvista bavi složenijim, dubljim slojem pojma stereotip, njegovim mentalnim obilježjima odnosno „specifičnim grupacijama sudova stvarnosti izraženima u isječcima kakve se nalaze u svijesti govornika¹⁷ (Chlebda, 1998: 32).

S obzirom na različita i podijeljena stajališta lingvista, anketni upitnik sastavljen je tako da se u obzir uzimaju sve poveznice, mišljenja i asocijacije na Poljake i Poljsku. Analiza i rezultati anketnog upitnika pokazat će postoje li kod Hrvata jezični stereotipi u nekom formalnom obliku određenom granicama (frazem, metafora i sl.) ili su svi stereotipi o Poljacima izraženi bez postavljanja ikakvih granica (prihvaćajući teoriju da je bilo koji jezični znak i izraz, zbog izjednačavanja pojmova *konvencije* i *stereotipa*¹⁸ (Sawicka, 1998: 147), ujedno i valjani stereotip).

3.5. ETNIČKI STEREOTIPI

Bartmiński navodi kako stereotipizacija obuhvaća sve što nas okružuje, ali kako nas iz mnogo razloga najviše zanima slika ljudi i to kako nas vide drugi. Obrazlaže kako sami sebi stvaramo

¹⁷ Chlebda objašnjava kako podjela nije tako jednostavna, već se istraživači dijele i dalje: oni koji su više orijentirani na psihosociologiju povezuju mentalnu stranu stereotipa uglavnom ili isključivo s disciplinom usmjerenom na ljude kao društvena bića koji istražuju etničke stereotipe, rase, grupe te se stereotip odaljava od pojma, a s njim se veže emocionalno-vrijednosne osobine. S druge strane navodi etnokognitivističku struju koja stereotip doživljava u široj perspektivi i povezuje ga s jezičnom slikom svijeta. Približavajući pojmove *stereotipa* i *pojma* ova struja stereotipima pripisuje važne spoznajne vrijednosti tretirajući lingvistički sloj stereotipa (izraze, frazeme, poslovice...) kao osnovu za rekonstrukciju njegove mentalne sfere (Chlebda, 1998: 32)

¹⁸ Sawicka objašnjava kako za nju pojam stereotip označava „plod kulture određene zajednice, a ta kultura oblikovala se stoljećima na osnovi nepisanog društvenog sporazuma – konvencije. Ako se prizna istinitost tautologije konvencija = stereotip, pri tako širokom shvaćanju svaki jezični znak je i stereotip.“ (Sawicka, 1998:147).

predodžbe o „tipičnim“ predstavnicima pojedinih naroda, stanovnicima raznih regija, pripadnicima religija i sl.¹⁹.

Etnički stereotipi najčešće je istraživani tip stereotipa. Objekt istraživanja ove vrste stereotipa su osobe koje pripadaju drugoj narodnosti (Mikułowski-Pomorski, 1999: 83). Ta vrsta stereotipa uvijek je dio našeg osjećaja narodne pripadnosti. Jan Berting i Christianne Villain-Gandossi navode kako u mirnim razdobljima potreba naglašavanja negativnih elemenata u stereotipima koje se tiču naroda s kojima održavamo „dobre odnose“ nije toliko izražena, već se u prvi plan stavlja pozitivne elemente (osobito za vrijeme političkih susreta). Ipak, autori objašnjavaju da takvim ponašanjem negativni elementi stereotipa ne nestaju i vrlo brzo mogu ponovno „oživjeti“ kada se narod ili neki njegov dio osjeti ugrožen zbog promjena u ekonomskim ili političkim odnosima ili kada se pojavi osjećaj da drugi narodi ne iskazuju pripadajuće poštovanje „našem“ etničkom identitetu. Etnički stereotipi javljaju se i u posebnim prilikama - za vrijeme važnih međunarodnih utakmica, ostvarivanjem međunarodnih kontakata za vrijeme turističke sezone ili u vrijeme obilježavanja godišnjica ratnih događanja (Berting i Villain-Gandossi, 1995: 22).

Bartmiński u intervjuu za *Gadki z Chatki* broj 20 opisuje nastajanje stereotipa kroz primjer etničkog stereotipa prema istraživanju A. Niewiare: „Prva faza je registracija činjenica: Talijani lijepo sviraju i pjevaju, Nijemci jedu krumpire, Francuzi su elokventni i jedu puževe. Mi to vidimo, pamtimo, o tome govorimo, pišemo. Druga faza je selekcija pojedinosti: neke se potvrđuju i počinju dominirati u općenitoj slici, a neke nestaju. Stvaranju stereotipa prethodi spoznajna faza. Spoznajna funkcija je stoga osnovna funkcija. Npr. postoje određeni predmeti koji se povezuju s pojedinim narodima. Kada je riječ o Poljacima, ispitanici su u mojim anketama najčešće spominjali tri: bocu votke, sablju i križ. Takvo pojednostavljeno viđenje ima neke realne osnove, ali u određenom trenutku podliježe interpretaciji, simbolizaciji. S predmetima se povezivalo određene aktivnosti, načine ponašanja, određene karakterne osobine... Zatim, stereotipe se preuzima zajedno s tradicijom. Netko tko nikada nije vidio Tatara, ali zna da je to bio netko tko je jeo sirovo meso jer se kod nas tako naziva jedno (ukusno) jelo²⁰. Stereotip počinje samostalno funkcionirati kao predodžba koju

¹⁹ Żurek, S. (1998.) *Stereotypy mieszkają w języku*. Pribavljeno 24.05.2016., sa http://www.gadki.lublin.pl/gadki/artykuł.php?nr_art=399

²⁰ pol. *befszyk tatarski*; hrv. *tatarski biftek*

preuzimamo s povjerenjem od drugih, iz druge ruke, naravno uvijek malo anakronično. Koliko znam, Tatari danas više vole kuhano i pečeno meso²¹“.

Prema Janu Bertingu i Christianne Villain-Gandossi (Berting, Villain-Gandossi, 1993, prema Mikułowski-Pomorski, 1999: 87) etnički stereotipi vrše nekoliko funkcija:

- služe članovima grupe za zajedničke, spremne dogovore o odnosu prema nekoj grupi – takav nastup omogućava im kreiranje vanjskog svijeta i drugih ljudi na način važan za zajednicu te olakšava sporazumijevanje članovima političke zajednice
- jačaju povezanost među članovima grupe jer ističu osjećaj međusobne pripadnosti
- izražavaju vrijednosti zajednice kroz opoziciju „naših“ i „tuđih“ vrijednosti i običaja
- omogućavaju pozitivno isticanje i naglašavanje različitosti vlastite grupe – „naša“ zajednica različita je od drugih s kojima bi ju se moglo zamijeniti
- omogućavaju uključivanje i isključivanje osoba ili grupa kada njihovo ponašanje, vrijednosti ili običaji predstavljaju opasnost za „naše“ vrijednosti (diskriminacija)
- omogućavaju iskazivanje pripadnosti i lojalnosti prema vlastitoj grupi
- služe kreiranju „žrtvenog janjeta“ u kriznom razdoblju

Isti autori izdvojili su elemente etničkih stereotipa:

- stereotipi su zajedničke društvene konstrukcije stvarnosti, a ne grupne ili individualne predodžbe vanjske stvarnosti
- zajednički su za (većinu) članova neke etničke grupe ili naroda i prenose se s generacije na generaciju; iako se ne radi o mehaničkom procesu, podliježu neprekidnoj reinterpetaciji i rekonstrukciji
- stereotipi se povezuju sa strukturom osobnosti pojedinaca kao članova grupe u najmanje dva važna aspekta:
 1. pojedinci koje karakterizira autoritarna struktura osobnosti u kojoj dominira nepopustljivost i beskompromisnost više su skloni stereotipnom mišljenju nego pojedinci s otvorenijim i elastičnijim pristupom
 2. pojedinci s takvom strukturom osobnosti zadržavaju stereotipe koji su aktualni u kulturnoj grupi kojoj pripadaju
- stereotipi ne postoje u izolaciji, već su elementi grupnog svjetonazora

²¹ Żurek, S. (1998.) *Stereotypy mieszkają w języku*. Pribavljeno 24.05.2016., sa http://www.gadki.lublin.pl/gadki/arttykul.php?nr_art=399

- stereotipi kao dijelovi svjetonazora povezuju se s društvenim i ekonomskim uvjetima
- stereotipi su konkretni izrazi zajedničkog koda koji određuje odnose između grupa na idejnoj razini (pol. *mapa myślowa*) – na taj način stereotipi određuju percepciju „vanjskih grupa“
- stereotipi su izrazi „uskog razmišljanja“: osobe koje se vode stereotipima ne suprotstavljaju idejne konstrukcije sa stvarnošću; dokazi koji dovode u pitanje njihove konstrukcije ne uznemiravaju ih niti mijenjaju – baš naprotiv, ti dokazi smatrani su iznimkama
- stereotipi su izraz kolektivističkog mišljenja; individualistički tipovi mišljenja ne prihvaćaju lako stereotipe koji se tiču grupa;
- stereotipe karakterizira duga trajnost i otpornost s obzirom na navedene elemente; ta otpornost tiče se samog pripisivanja karakteristika grupama, a ne vrijednosnih sudova koji se odnose na određene „objektivne“ karakteristike;

Bartmiński još kao karakteristike etničkih stereotipa navodi kako su ovi stereotipi jako emocionalno obilježeni te naglašava kako prema bližim susjedima prevladava osjećaj odbojnosti, a prema daljima osjećaj simpatije. Kao još jedno od obilježja navodi i spoznajni sadržaj stereotipa koji se tiče npr. kuhinje (žabe i vino kod Francuza; coca-cola kod Amerikanca; tjestenina kod Talijana itd.) ili komada odjeće (traperice kod Amerikanaca; jarmulka kod Židova itd.) (Bartmiński i Panasiuk; 1993: 381).

3.6. NAČINI ISPITIVANJA (ETNIČKIH) STEREOTIPA I PROBLEM ODREĐIVANJA PRAGA VJERODOSTOJNOSTI ODGOVORA

U dosadašnjim ispitivanjima i istraživanjima stereotipa glavnu ulogu imao je anketni upitnik i statistika koja iz njega proizlazi (Bartmiński, 1988: 73).

Prvo istraživanje etničkih stereotipa bio je rad Katza i Bralyja. U svojoj anketi zatvorenog tipa ispitanicima su bile ponuđene 84 osobine koje su morali povezati s 10 izabranih etničkih grupa i naroda. Onih 12 karakteristika koje su se najčešće pripisivale svakoj od izabranih etničkih grupa i naroda smatrani su stereotipima o istima. Upravo su Katz i Braly svojim istraživanjem kreirali obrazac koji je odredio daljnji razvoj i kreiranje upitnika o etničkim stereotipima (Bokszański, 1997: 15).

Slični načini istraživanja održali su se do danas iako su znanstvenici pokušavali na različite načine saznati koji bi pristup ovoj tematici doveo do najpreciznijih rezultata. Osim anketa otvorenog i zatvorenog tipa, provedeni su razni drugi metodološki pristupi, nadopune i pomoćne tehnike (npr. tehnika semantičkog diferencijala koja koristi Osgoodovu ljestvicu) (Boksański, 1997: 17). Drugačije metode uvode Brigham te McCauley i Stitt²².

Walery Pisarek i Krystyna Pisarkowa prvi su u Poljskoj proveli anketu koja je kao cilj imala ispitivanje etničkih stereotipa. Anketa se sastojala od otvorenih pitanja kao npr. *Što je Španjolac?* (pol. *Co to jest Hiszpan?*). Bartmiński objašnjava kako je nakon provođenja ankete, autorica objavila popis izraza i opisa koje su ispitanici povezali s pojedinim narodom, ali nije objavila koliko su često ispitanici spomenuli pojedine osobine, tj. koje su se spominjale češće, a koje rjeđe.

Kapiszewski je ispitanicima ponudio listu od 73 osobine te su morali izabrati one koje povezuju s određenim narodom (Bartmiński, 1988: 73-74).

Još jedna metoda istraživanja etničkih stereotipa temelji se na autobiografiji kroz koju se upoznaje odnos autora dokumenta prema osobama i događajima kojima je pristustvovao. U jednom od provedenih istraživanja²³ autobiografije su se provodile prema koncepciji F. Schutzea²⁴. Autobiografije su zabilježene u obliku slobodnog intervjua – pripovjedač mora opisati svoj život ili neki njegov dio, a osoba koja provodi intervju predstavlja pripovjedaču temu bez ikakvih uputa na što bi se osoba u svom pripovijedanju trebala usredotočiti niti postavlja pitanja za vrijeme naracije (Boksański, 2001: 42).

Kada se govori o pragu vjerodostojnosti odgovora, istraživači se oko tog pitanja još uvijek ne mogu složiti. Vrlo je teško odlučiti se za konkretan broj, postotak ili prag koji zadovoljava da se neka osobina može smatrati sastavnim dijelom sadržaja jezičnog stereotipa. Bartmiński u svom članku *Kryteria ilościowe w badaniu stereotypów językowych* postavlja upravo to pitanje – može li se kao prag vjerodostojnosti smatrati 15% ili tek 50% izbora osobine

²² Boksański u svom članku *Stereotyp a kultura* opisuje kako Brigham u svom istraživanju ispitanicima sugerira da odrede koliko (u postocima) jedinki u analiziranoj grupi karakterizira određena osobina. Kao drugi primjer daje istraživanje McCauley i Stitta koji su predložili na temelju Brighamove studije da ispitanici određuju koliko ljudi na svijetu posjeduje određenu osobinu u usporedbi s onim što proizađe kao rezultat Brighamove analize. Boksański komentira kako nije do kraja sigurno što postizemo dobivenom informacijom u slučaju u kojem se ova metoda koristi u masovnim istraživanjima (Boksański, 1997: 17-18)

²³ U ovom istraživanju ispitanici koji su pripovijedali svoje biografije u svezi izbijanja Drugog svjetskog rata bili su Poljaci koji su u trenutku izbijanja rata imali između 13 i 30 godina, a živjeli su na području centralne Poljske i vilnjanske regije

²⁴ Procedura se sastojala od analize formalnih osobina narativnih intervjua koje su se snimale magnetofonom, a nakon toga su se doslovno prepisivale i u tom obliku predstavljale materijal za istraživanje.

(Bartmiński, 1988: 74). Komentira kako još uvijek nema odgovora, ali naglašava da je očigledno kako su prije svega značajne one osobine koje su najčešće izabirane ili spomenute.

Jedno od najbolje prihvaćenih rješenja ovog pitanja ponudio je Charles Osgood. Njegova metoda temelji se na situiranju određenog elementa između dvije strane, dvije krajnosti koje su označene suprotnim karakteristikama koje se tiču ocjene (npr. dobar – zao), moći/snage (npr. veliki – mali) i aktivnosti (npr. brz – spor) proučavanog elementa. Ispitanici na ljestvici od sedam bodova moraju izabrati onaj broj bodova za koji smatraju da najbolje ukazuje na stupanj povezanosti proučavanog elementa s odabranom karakteristikom²⁵. Osgoodova metoda služi za istraživanje pozitivnih ili negativnih stavova i odnosa, a osim antonima, njome se može istraživati konotacija pojmova poput *ljubav, čovjek, posao...* Važno je naglasiti da su parovi antonima koje je Osgood uvrstio u svoju tablicu za istraživanje stereotipa pomno odabrani (Bartmiński, 1988: 76). Kao jedan od minusa ove metode (a i svake u kojoj se ispitanicima nudi gotovi popis karakteristika nekog naroda) može se istaknuti pitanje na koji način istraživač konstruira listu pridjeva i utječu li djelomično njegove osobne preferencije u kreiranju liste i biranju pridjeva na rezultat istraživanja (Dundes, 1971, prema Bokszański, 1997: 19).

Kao dodatak ovom poglavlju treba spomenuti trendove istraživanja stereotipa. Ida Kurcz, nadovezujući se na istraživanja Ashmorea i Del Boce, navodi tri glavna trenda: društveno-kulturološki, psihološko-dinamički i spoznajni. Društveno-kulturološki najstariji je od trendova i temelji se na teoriji da kultura određuje obrasce, norme i različite standarde, a među njima i stereotipe. Psihološko-dinamički trend eksponira ulogu nesvjesnih impulsa koji su izvor stereotipa i naglašava njihovu obranu tj. funkciju koja umanjuje strah (npr. mehanizam žrtvenog janjeta). Spoznajni trend temelji se na mišljenju H. Tajfela koji smatra kako se stereotipi temelje na „dodavanju općenitih psiholoških karakteristika grupama ljudi /.../ ljudi podliježu pojednostavnjivanju i ograničavanju koje im dopušta da se lakše nose sa svijetom. Ta pojednostavljivanja su precjenjivanje razlike među kategorijama (np. među grupama) i nepoštivanje razlika unutar kategorija“ (Kurcz, prema Bokszański, 1997: 22).

²⁵ Osgoodova metoda detaljnije je opisana u poglavlju *Metodologija istraživanja*

3.7. KAKO POLJACI VIDE SEBE, A KAKO IH VIDE DRUGI – AUTOSTEREOTIPI I HETEROSTEREOTIPI

Autostereotip predstavlja specifičnu vrstu stereotipa, tj. vlastitu sliku grupe. Specifični karakter autostereotipa povezuje se prije svega s takvom vrstom perceptivnog odnosa u kojem subjekt spoznaje samog sebe: subjekt i objekt autostereotipa je isti. Autostereotip zauzima centralno mjesto u sistemu stereotipa vršeći funkciju autoidentifikacije i obrane. On je vlastita slika nas samih kroz koju obnavljamo i branimo svoj identitet (Błuszkowski, 2003: 208). Błuszkowski navodi i podjelu L. Kołakowskog koji etnički autostereotip smatra empirijskim korelatom etničkog identiteta. Na taj način Kołakowski razlikuje dva osnovna tipa etničkog identiteta: tradicionalni i anticipacijski. Tradicionalni etnički identitet temelji se na narodnom sjećanju u kojem su, makar i u bajkovitom obliku, učvršćeni njegovi počeci i prošlost. Ti stereotipi nastali su u prošlosti te se kroz vrijeme nisu mijenjali. Anticipacijski identitet naroda tiče se pogleda na nadolazeću budućnost naroda – prije svega kakvim narodom bi određeni narod htio biti među drugim narodima i kako percipira svoje šanse i opasnosti (Błuszkowski, 2003: 209).

Tradicionalne autostereotipe Poljaka predstavlja autoperceptivni mozaik i sadrži sljedeće osobine: pretjerivanje u alkoholu, religioznost, važnost obiteljskog života, patriotizam, čast, rastrošnost, hrabrost, lijenost, lakomislenost, susretljivost i nediscipliniranost te Poljaci sebi pripisuju vrijednosti zajednice – narodne, religijske i obiteljske. Poljaci sami sebi od navedenih osobina najčešće pripisuju povezanost s religijom i pretjerivanje u alkoholu. Zbog poljske prošlosti, istraživanja poljskog autostereotipa upućuju pak na tri najvažnije komponente u opisu Poljaka: Poljak-katolik, Poljak-patriota i Poljak-častan čovjek (Błuszkowski, 2003: 213-217). Neki od autostereotipa ustaljeni su u poljskom jeziku: *Co Polak to rycerz; Polska cnota kazdemu otworzyc wrota; Pijany jak Polak; Polak głodny to zły, jak zje, to by polezał.*

Anticipacijski autostereotipi Poljaka istraženi su kroz pitanje: “Kada ne biste bili Poljak/inja, koje biste narodnosti htjeli biti?”. Svaki sedmi Poljak ne bi želio biti pripadnik nijedne druge narodnosti, dok bi većina ipak dopustila dvostruku, a neki čak i trostruku etničku identifikaciju. Poljaci s obzirom na moguću etničku identifikaciju preferiraju sljedeće narode: Amerikance, Nijemce i Francuze, a nakon njih Talijane, Engleze, Kanađane, Šveđane, Nizozemce, Španjolce i Austrijance. Osim etničke identifikacije, Poljaci su pozitivno nastrojani i otvoreni prema Amerikancima, Francuzima, Englezima, Nizozemcima,

Kanađanima, Austrijancima, Španjolcima, Talijanima i Šveđanima. Svi ovi narodi spadaju u zapadnoeuropski kulturni krug, a smatra ih se bogatima, modernima, obrazovanima, poduzetnima, kulturnima, otvorenima i veselima. Simpatiju i bliskost prema tim narodima može se interpretirati kao aspiraciju prema navedenim vrijednostima. Nijemci se u ovoj podjeli nalaze nešto niže, zajedno s Mađarima, Česima, Slovacima, Japancima i Litavcima. Nakon njih slijede Kinezi i Židovi, dok prema Rusima, Ukrajincima i Bjelorusima Poljaci iskazuju najveću distancu (Błuszkowski, 2003: 217-221).

Do ne tako davno smatralo se da su autostereotipi naroda o njima samima uvijek pozitivni ili u svakom slučaju u većem dijelu pozitivni. U intervjuu za *Gadki z Chatki* Jerzy Bartmiński opisuje kako se u Poljskoj njeguje idealizirana slika poljskosti i Poljaka koju sugestivno nameće školstvo i literatura. U njima se, u ime viših ciljeva, naglašavaju samo pozitivne karakteristike Poljaka kao odanost tradiciji, težnja za slobodom kao glavnoj ideji poljske kulture, tolerancija, patriotizam, plemstvo, religioznost i sl. S druge strane, izostavlja se tamna stranu poljske povijesti i mane Poljaka. Bartmiński navodi kako pak Poljaci sebe doživljavaju kritički sa samopoštovanjem te objašnjava da su, iako se u takvom slučaju radi o paradoksu, stereotipi inače po svojoj prirodi ambivalentni i višeznačni. Posljednjih godina autokriticizam Poljaka znatno je porastao (u nekim grupama dosegnoo je pretjerane razmjere koje graniče s gubitkom vjere u same sebe).

Heterostereotip sadržava dva različita člana perceptivnog odnosa – subjekt koji spoznaje i objekt koji se spoznaje. Heterostereotip je slika jedne grupe učvršćena u svijesti druge grupe (Błuszkowski, 2003: 208). Tako je Poljak npr. za Francuze „pijanac“ i „prljav“, za Čehe „patetičan“, za Nijemce „nacionalist“ i „rastrošan“, a za Ruse „katolik“, „licemjeran“ i „buntovan“ (Bartmiński i Panasiuk, 1993: 380). Provedena su i brojna istraživanja o stereotipima o Poljacima i Poljskoj. Zaklada Best Place provela je 2011. godine istraživanje među stručnjacima iz cijelog svijeta koji se bave turističkom promidžbom gradova. Poljsku povezuju s Ivanom Pavlom II, istočnom Europom, krajem komunizma, obitelji, votkom, shoppingom, nogometom i hladnoćom. Prikupljenim odgovorima mogao bi se konstruirati opis Poljske kao „konzervativne zemlje s tradicijskim vrijednostima /.../ u kojoj žive marljivi, simpatični i inteligentni ljudi“²⁶. Što se turizma tiče, stručnjaci smatraju da predodžba Poljske nije ni snažna ni slaba već miješana, iako naginje pozitivnoj. Navedeno potkrepljuju tvrdnjom da je u očima stranaca Poljska „simpatična zemlja s potencijalom, iako o tom potencijalu ne

²⁶ Frydrykiewicz, F. (2012., 06. veljače). Polski stereotyp – wódka, komunizm, papież. Pribavljeno 24.05.2016., sa <http://www.rp.pl/arttykul/807170-Polski-stereotyp---wodka--komunizm--papiez.html#ap-1>

znaju reći ništa konkretno“²⁷. Drugi internetski članak posvećen stereotipima o Poljacima navodi kako ljudi u različitim dijelovima svijeta različito reagiraju na riječ „Poljak“: Britanci se žale da Poljaci lokalnom stanovništvu oduzimaju posao (dok poslodavci ocjenjuju Poljake kao efektivnije od Britanaca), Nijemci su uvjereni da su Poljaci kriminalci, Nizozemci ne bi nikada radili za plaću za koju rade Poljaci, u SAD-u Poljaci imaju pozitivnu reputaciju dok je u Kini ona neutralna²⁸.

²⁷ Ibidem

²⁸ Chiu, A. *Stereotypy o Polakach – prawda, mity i subiektywna ocena*. Pribavljeno 24.05.2016., sa <http://kontynent-warszawa.pl/content-6-felietony-6770>
[stereotypy o polakach %E2%80%93 prawda mity i subiektyw.htm](http://kontynent-warszawa.pl/content-6-felietony-6770)

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

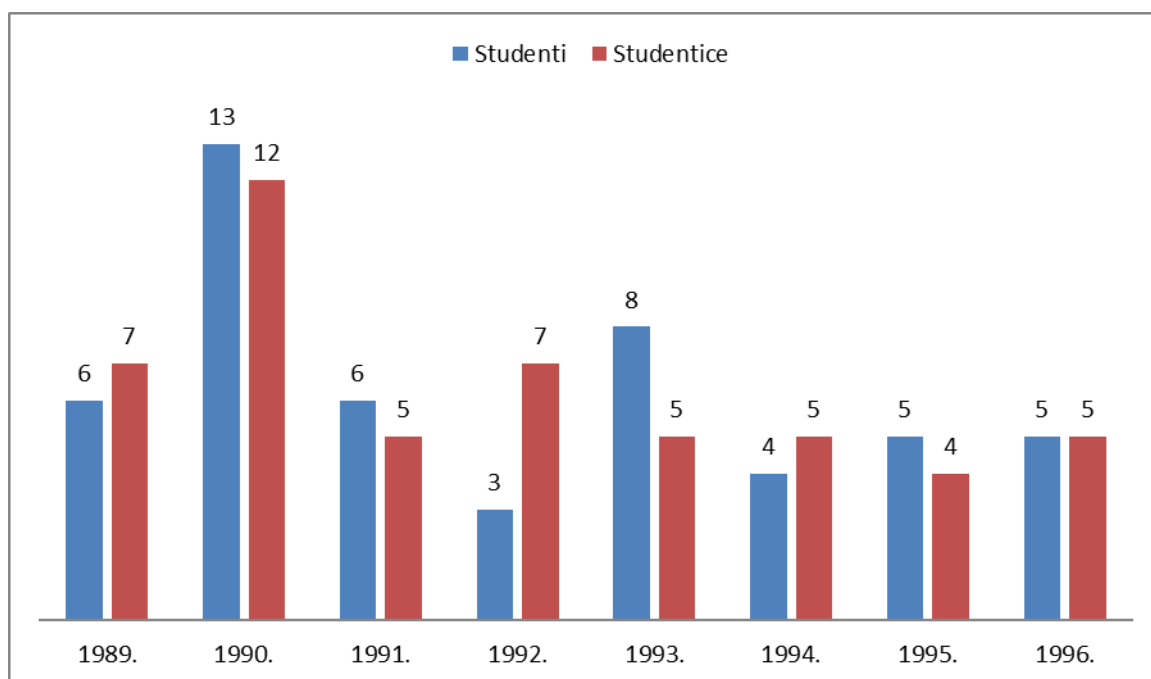
4.1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Uzorak ispitanika

Ukupan broj ispitanika iznosi 200. Istraživanje se temelji na dva zasebna uzorka ispitanika od kojih svaki obuhvaća 100 ispitanika. Broj od 100 ispitanika u svakoj je skupini podijeljen na 50 osoba muškog spola i 50 osoba ženskog spola zbog ravnomjernog udjela obaju spolova u istraživanju.

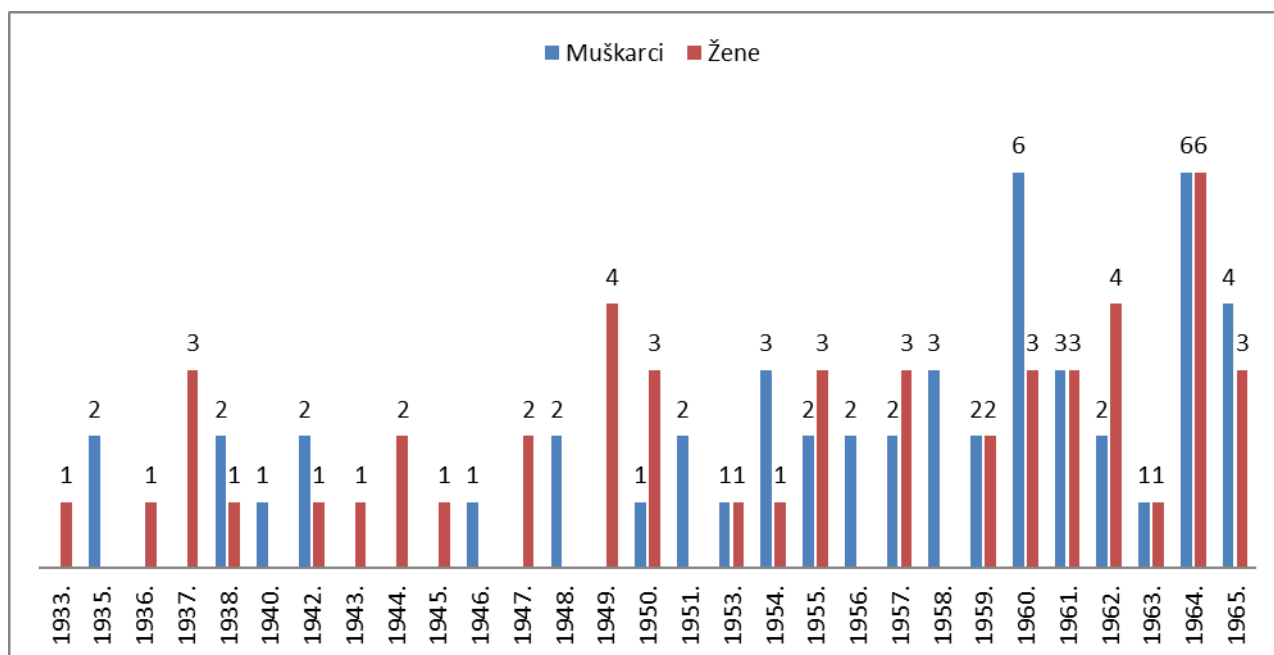
Prvi skupinu ispitanika (Uzorak 1) čine studenti od 19 do 26 godina odnosno osobe rođene između 1989. i 1996. godine koje trenutno pohađaju studij na visokoškolskoj ustanovi u Zagrebu.

Tablica 1. Podjela ispitanika Uzorka 1 prema dobnim skupinama

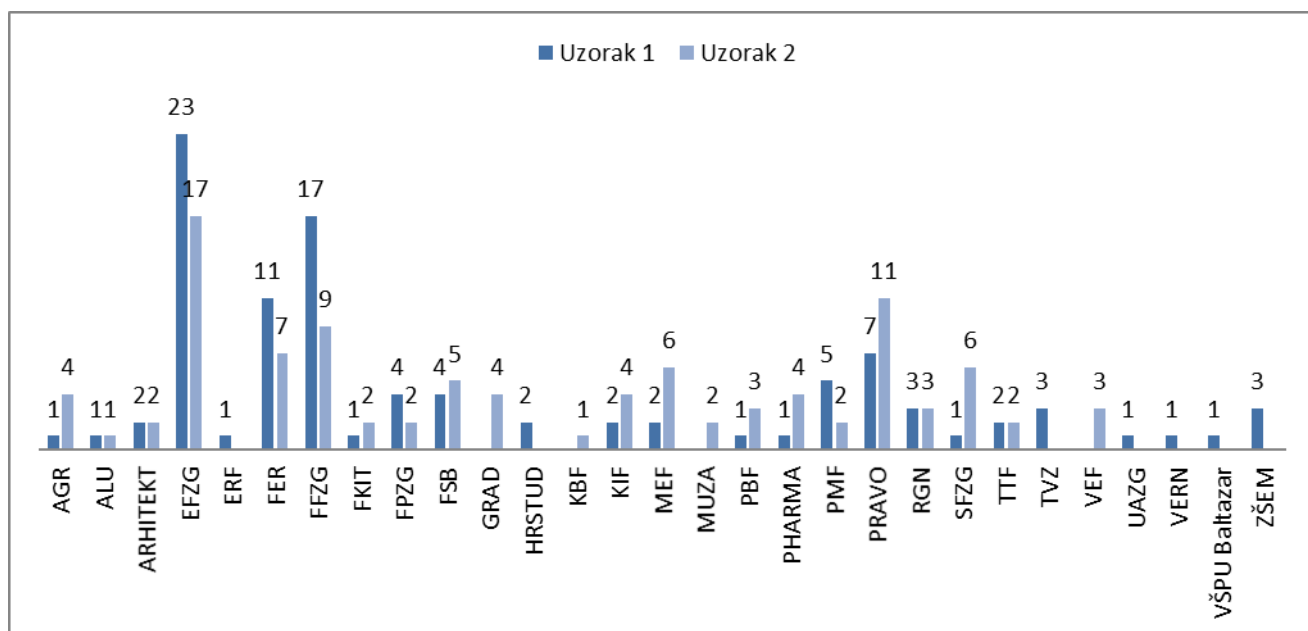
Drugu skupinu ispitanika (Uzorak 2) čine visokoobrazovani građani koji su u vrijeme nastanka Narodne Republike Poljske (1952.) imali minimalno 20 godina (osobe rođene 1932. godine) i koji su svjesno i aktivno mogli sudjelovati u građanskom životu. Dobna granica druge skupine obuhvaća osobe rođene između 1932. i 1965. godine.

Tablica 2. Podjela ispitanika Uzorka 2 prema dobnim skupinama

Još jedan od bitnih faktora u selekciji ispitanika njihovo je obrazovanje. Važno je naglasiti da ispitanici obaju uzoraka, dakle i studenti i građani koji već imaju završeno visokoškolsko obrazovanje, mogu biti osobe koje pohađaju ili su pohađale bilo koji fakultet i studij osim studija polonistike. Studenti polonistike i sve osobe sa završenim studijem polonistike nisu uključeni u ovo istraživanje zbog znanja i informacija o ovoj temi stečenih tijekom trajanja studija te zbog mogućnosti intenziviranog kontakta s poljskim državljanima za vrijeme studentskih razmjena, ljetnih škola i sl.

Tablica 3. Podjela ispitanika Uzorka 1 i Uzorka 2 prema visokoškolskom obrazovanju

Analiza demografskog seta pitanja pokazala je zastupljenost svih dobni skupina Uzorka 1. U Uzorku 2 koji obuhvaća mnogo širi raspon godina rođenja zastupljeno je 29 od 33 mogućih godina rođenja. Godine rođenja koje se nisu pojavile u odgovorima ispitanika nisu navedene u Tablici 2. U Tablici 3. navedene su visokoškolske ustanove koje pohađaju ispitanici Uzorka 1 i visokoškolske ustanove koje su pohađali ispitanici Uzorka 2. Sveukupno je zastupljeno 29 visokoškolskih ustanova (25 visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu i 4 veleučilišta u Zagrebu).

Instrumenti

Ovo istraživanje provedeno je uz pomoć anketnog upitnika. Oba uzorka ispitanika ispunjavaju identičan anketni upitnik. Anketni upitnik sastoji se od 14 pitanja. Pitanja broj 1, 2 i 3 čine demografski set pitanja (spol, godina rođenja, obrazovanje ispitanika). Pitanja 4-14 odnose se na kontakt ispitanika s Poljacima i Poljskom te na ispitivanje percepcije i mišljenja ispitanika o Poljskoj, Poljacima i životu u Poljskoj. Pitanje broj 5 jedino je pitanje zatvorenog tipa koje ne iziskuje objašnjenje ili nadopunu, dok je pitanje broj 13 tablica koja se sastoji od 31 unaprijed uparenog antonima. Ostala pitanja ili su otvorenog tipa (ispitanici su na njih mogli ponuditi bilo koji odgovor koji smatraju ispravnim - pitanja 8, 9, 10, 11, 12 i 14) ili su ispitanici na predložene odgovore morali napisati objašnjenje ili nadopunu ako je pitanje to zahtijevalo (pitanja 6, 7). Cjelokupni anketni upitnik priložen je u poglavlju *Prilozi*.

Primjena upitnika

Ispitanici su odabrani nasumičnim odabirom. Anketni upitnik anoniman je i ispunjava se individualno.

Trajanje ispitivanja

Prosječno vrijeme ispunjavanja upitnika iznosilo je 10-15 minuta.

Analiza prikupljenih podataka

U poglavlju 4.2. *Rezultati istraživanja* predstavljeni su podaci prikupljeni iz odgovora ispitanika. Prikupljeni podaci izraženi su u postocima.

Dio istraživanja (pitanje 13) proveden je uz pomoć varijante metode semantičkog diferencijala Charlesa Osgooda²⁹. Antonimi korišteni u anketi preuzeti su iz članka Jerzyja Bartmińskiego *Etnocentryzm stereotypu. Polscy i niemieccy studenci o swoich sąsiadach* (2007: 233) te *Kryteria ilościowe w badaniu stereotypów językowych* (1988:75-77).

Osgoodova metoda semantičkog diferencijala

Osgoodova ljestvica sastoji se od dvije krajnosti (dva antonima). Ispitanik mora odrediti stupanj jačine povezanosti proučavanog elementa s jednom od dviju krajnosti (u ovom slučaju taj element je *tipičan/svaki Poljak/Poljakinja*). Osobine koje se nalaze s lijeve strane tablice smatraju se pozitivnima, dok se one smještene s desne strane tablice smatraju negativnima³⁰. Stupnju jačine povezanosti koji se nalazi u sredini između dva antonima dana je vrijednost od nula bodova („ni jedno ni drugo“). Tri kategorije s lijeva i s desna od središnje nule označavaju stupnjeve „malo“, „srednje“ i „jako“. Njima je vrijednost određena na temelju udaljavanja od sredine te su im na taj način dodijeljeni bodovi 1, 2 ili 3³¹. Takav način odabira karakteristika i njihovog označavanja (Bartmiński, 1998: 77-78):

²⁹ Bartmiński navodi da ta metoda, iako ima svoje nedostatke, omogućava usporedbu stereotipnih predodžbi te postavljanje pitanja koja se odnose na povezivanje predmeta s izabranim osobinama. Osim toga, daje i informaciju o jačini veze osobine i predmeta (što je veći broj istog odgovora, to je veza jača) (Bartmiński, 2007: 231)

³⁰ Ovo pravilo ne vrijedi za parove *tvrdoglav/popustljiv, nacionalist/kozmpolit, religiozan/nereligiozan*.

³¹ Primjer za ilustraciju: ako je u istraživanju osobina tipičnog Poljaka od 100 ljudi osobinu *marljiv* 40 ispitanika označilo „jako“, 30 „srednje“, 20 „malo“, 8 ispitanika označilo je „ni jedno ni drugo“, a 2 ispitanika odabrala su „malo lijen“, indeks bi se izračunao kao razlika bodova s obje strane od središnje vrijednosti od 0 bodova:

$$(40 \times 3) + (30 \times 2) + (20 \times 1) - (2 \times 1) = 198$$

S obzirom na maksimalni broj bodova (3x100) konačan broj iznosi 66% (Bartmiński, 1988: 77)

- 1) eliminira unutarnje proturječnosti u opisu sadržaja stereotipa
- 2) omogućava uzimanje u obzir jačinu veze između pojedine karakteristike i proučavanog elementa
- 3) stvara osnovu za uspoređivanje konotacija različitih termina

Dva su ograničenja i nedostatka ove metode. Antonimi su unaprijed određeni što s jedne strane omogućava uspoređivanje rezultata različitih istraživanja, a s druge prisiljava ispitanike da povezuju pojmove koje sami od sebe možda ne bi izabrali (nedostatak spontanosti u odabiru odgovora). Drugi je nedostatak nemogućnost određivanja praga vjerodostojnosti odgovora (Bartmiński, 1998: 80-81).

Osobine predstavljene kroz antonime mogu se podijeliti u četiri osnovne skupine³²:

- 1) stav prema životu i odnos prema materijalnim dobrima (*poduzetan/bespomoćan; štedljiv/rastrošan*)
- 2) karakterne osobine (*hrabar/kukavica; veseo/tužan; pametan/glup*)
- 3) odnos prema drugim ljudima (*društven/nedruštven; iskren/neiskren*)
- 4) stav prema svijetu i domovini (*patriot/ne patriot; nacionalist/kozmpolit*)

4.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Pitanje 4

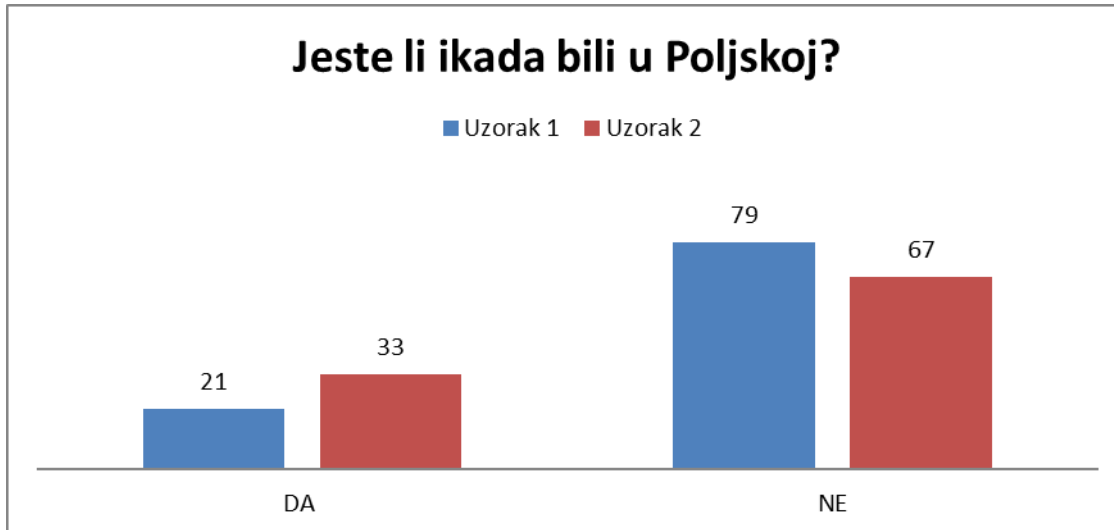
Pitanje broj 4 uvod je u cjelokupno istraživanje i iznimno je bitno jer prikazuje podatak koliko se ispitanika susrelo s Poljacima i poljskom kulturom tamo gdje su jedino i mogli dobiti potpuniju i realniju sliku o svemu – u Poljskoj. Prebivanje u stranoj zemlji najbolji je način upoznavanja s njezinim stanovnicima i kulturom te daje najbolji uvid u pravo stanje situacije te zemlje.

Prema rezultatima anketnog upitnika Poljsku ne posjećuje ili nije posjetio veliki broj Hrvata. Od 100 ispitanika Uzorka 1 samo 21% njih boravilo je u Poljskoj ili ju je posjetilo, dok je 79% ispitanika na ovo pitanje odgovorilo s NE. Slična situacija pojavljuje se i u Uzorku 2 – 33% ispitanika posjetilo je Poljsku, dok 67% nikada nije bilo u Poljskoj. Iz sakupljenih odgovora nameće se pitanje zbog čega Poljska nije često birano odredište građana Republike

³² Podjela preuzeta iz članka Jerzyja Bartmińskog *Etnocentryzm stereotypu. Polscy i niemieccy studenci o swoich sąsiadach*, (Bartmiński, 2007: 231)

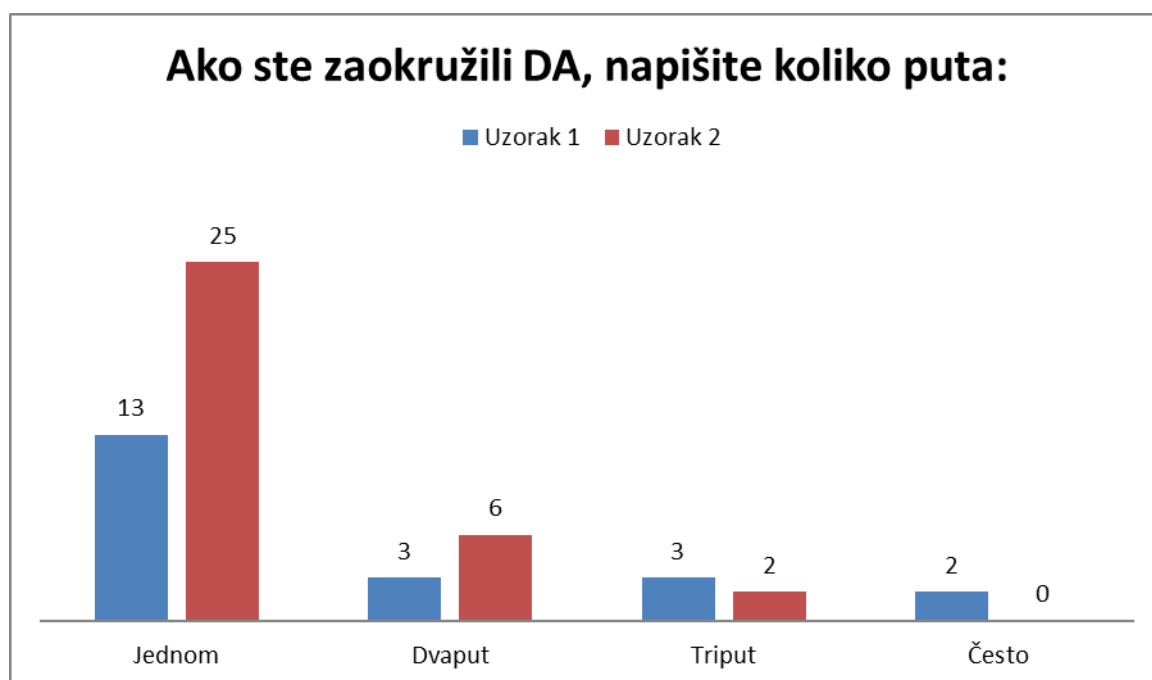
Hrvatske. Zanimljiva je činjenica da nakon društveno-ekonomskih promjena koje su nastupile 90-ih godina te unatoč svim mogućnostima koje su danas dostupne mlađoj generaciji (studentske razmjene i prakse, ljetne škole, volontiranje itd.) broj posjeta Poljskoj u usporedbi s ispitanicima Uzorka 2 nije porastao.

Tablica 4. Usporedba odgovora ispitanika obaju uzoraka po pitanju boravka u Poljskoj

Pitanje broj 4 sastojalo se od 2 potpitanja. Prvo je potpitanje bilo namijenjeno ispitanicima koji su naveli da su posjetili Poljsku te su trebali navesti koliko su je puta posjetili i u kojim su gradovima bili. Drugo potpitanje odnosilo se na one ispitanike koji nisu nikada bili u Poljskoj te su trebali navesti one poljske gradove za koje su čuli. Cilj prvog potpitanja bio je izdvojiti najposjećenije gradove, dok je cilj drugog potpitanja bio dobiti uvid za koliko su poljskih gradova Hrvati čuli te hoće li ispitanici ponuditi raznovrsne odgovore ili će se njihovi odgovori temeljiti samo na najpoznatijim gradovima – Krakovu i Varšavi.

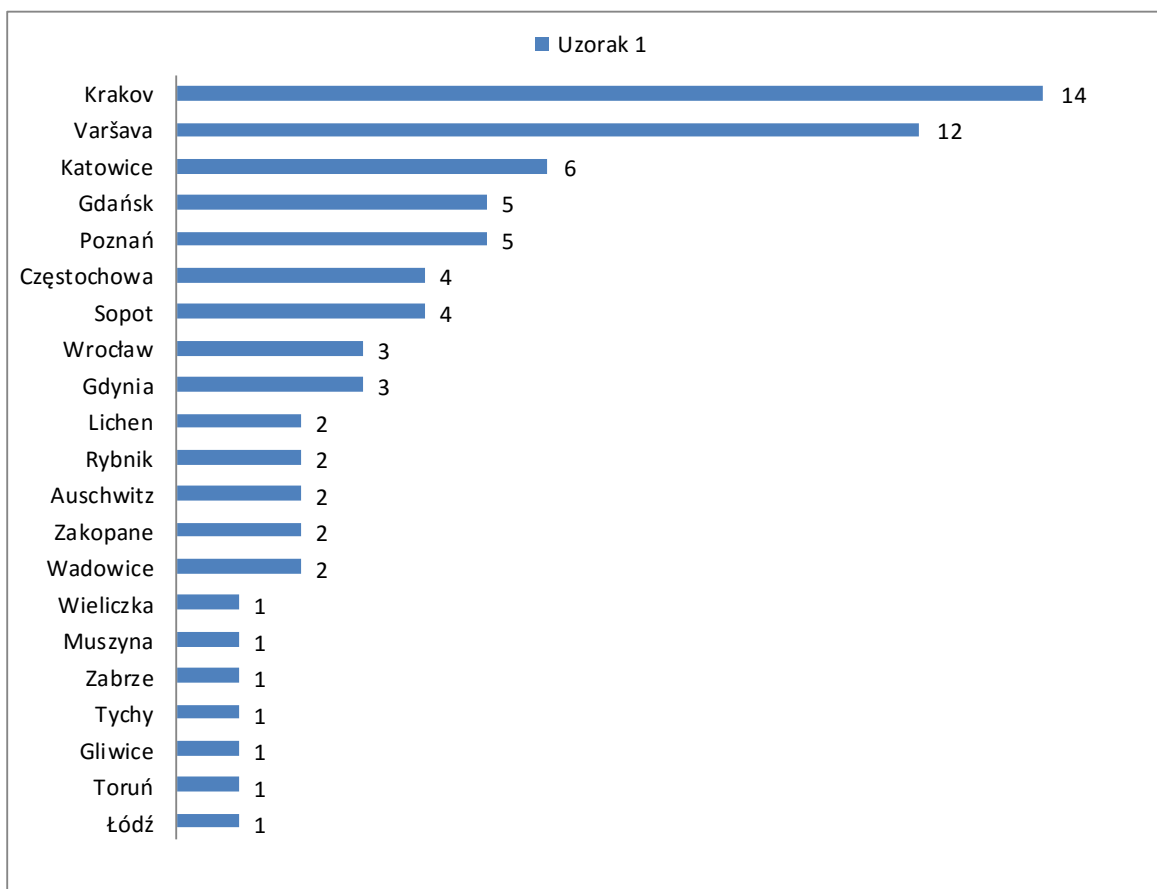
Tablica 5. Učestalost posjeta Poljskoj obaju uzoraka

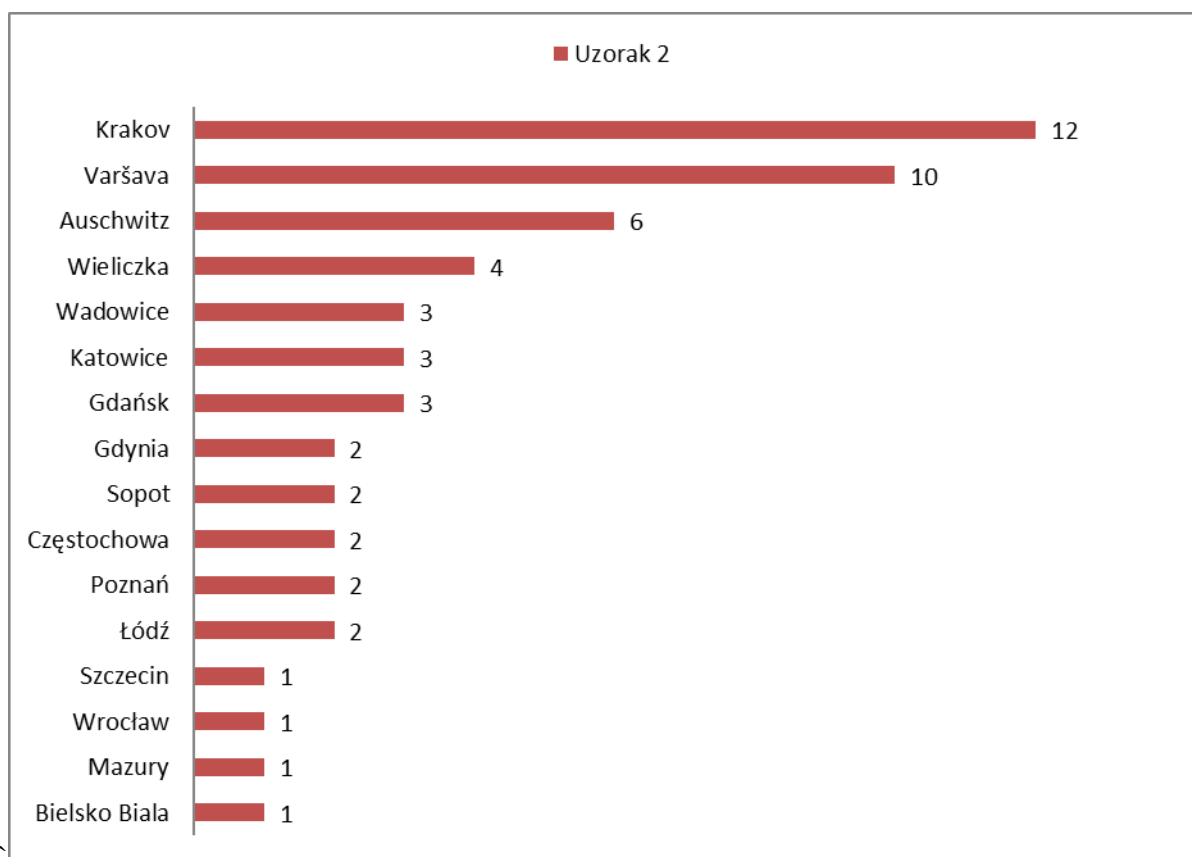
Kao najčešće posjećivane gradove u Poljskoj ispitanici obaju uzoraka naveli su gradove Krakov i Varšavu. U obama uzorcima prvo mjesto zauzima Krakov, a drugo Varšava. Ova dva odgovora nisu neočekivana. Krakov bi, s obzirom na njegov geografski položaj i povijest, mogao biti najposjećeniji poljski grad kada se govori o hrvatskim turistima u Poljskoj. Krakov se često reklamira među studentima kao atraktivno turističko odredište te mnoge turističke agencije nude organizirana putovanja u Krakov („Pridružite nam se u otkrivanju grada omotanog u legendu, grada gdje vrijeme teče drugačije i gdje svaki trenutak ostaje u uspomeni. Krakow“³³). Osim putovanja tijekom godine, Krakov se u Hrvatskoj reklamira i kao jedna od top europskih destinacija za proslavu Nove godine. Varšava kao prijestolnica Poljske, ali i zbog svoje povijesti i povijesne važnosti, očekivano zauzima drugo mjesto. Nakon prva dva mjesta dolazi do razlike – Uzorak 1 kao treći najčešće posjećivani grad navodi Katowice, dok Uzorak 2 navodi Auschwitz (Oświęcim) – grad koji je najpoznatiji po logoru Auschwitz sagrađenom u Drugom svjetskom ratu. U oba uzorka polovica posjećenih gradova nalazi se na jugu Poljske: Krakov, Katowice, Lichen, Rybnik, Auschwitz, Zakopane, Wadowice, Wieliczka, Muszyna, Zabrze, Tychy, Gliwice i Bielsko Biala, dok se druga polovica navedenih gradova nalazi u različitim dijelovima Poljske. Od ukupno 24 navedena grada u obama uzorcima, 13 gradova pojavljuje se kod ispitanika obaju uzoraka. (Tablica 8).

³³ *Krakow, Brno i Bratislava*. Pribavljeno 24.05.2016., sa <http://www.mondotravel.hr/krakow-brno-krakow-bratislava.html>

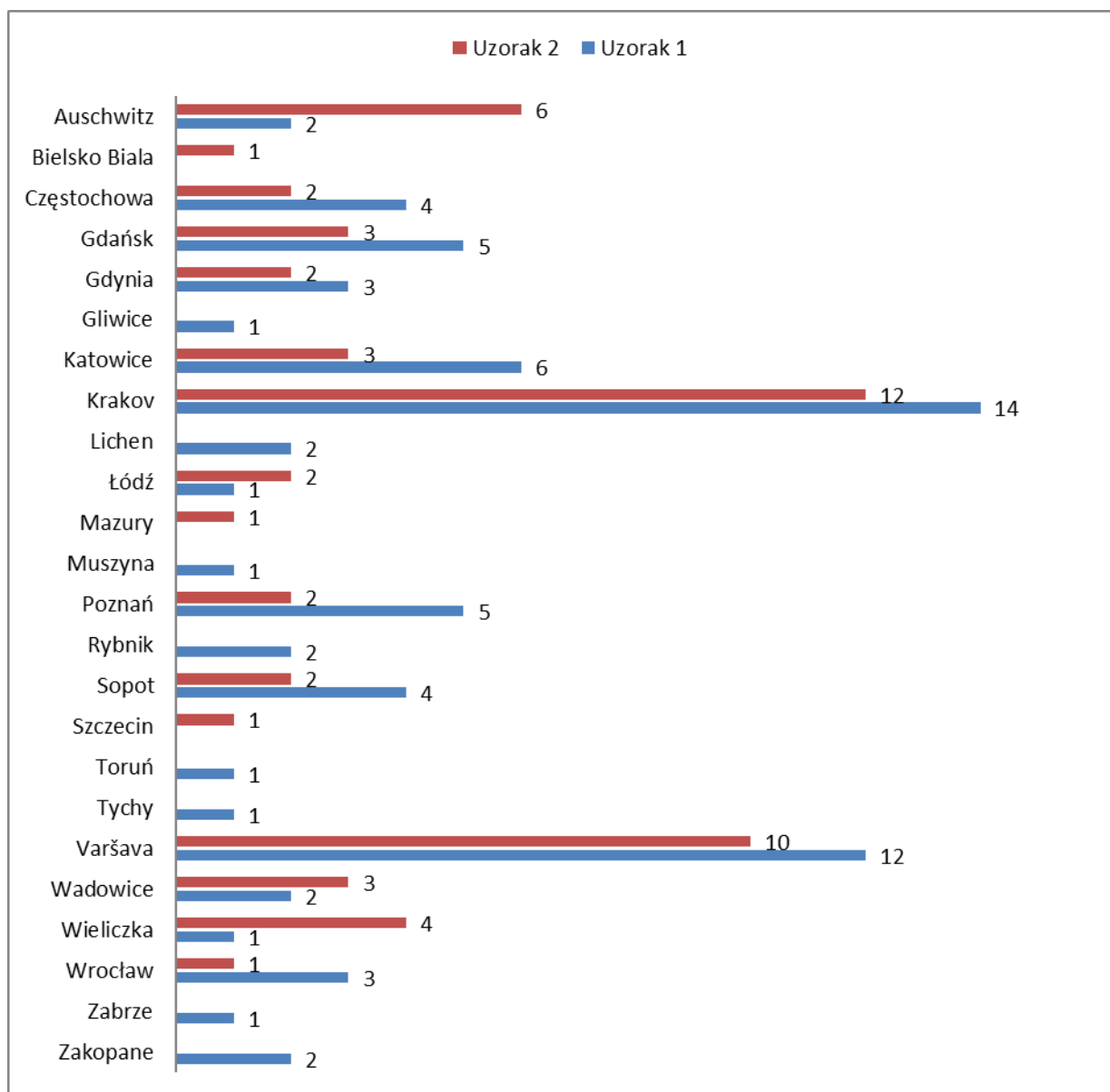
Tablica 6. Najčešće posjećivani gradovi prema odgovorima ispitanika Uzorka 1

Tablica 7. Najčešće posjećivani gradovi prema odgovorima ispitanika Uzorka 2

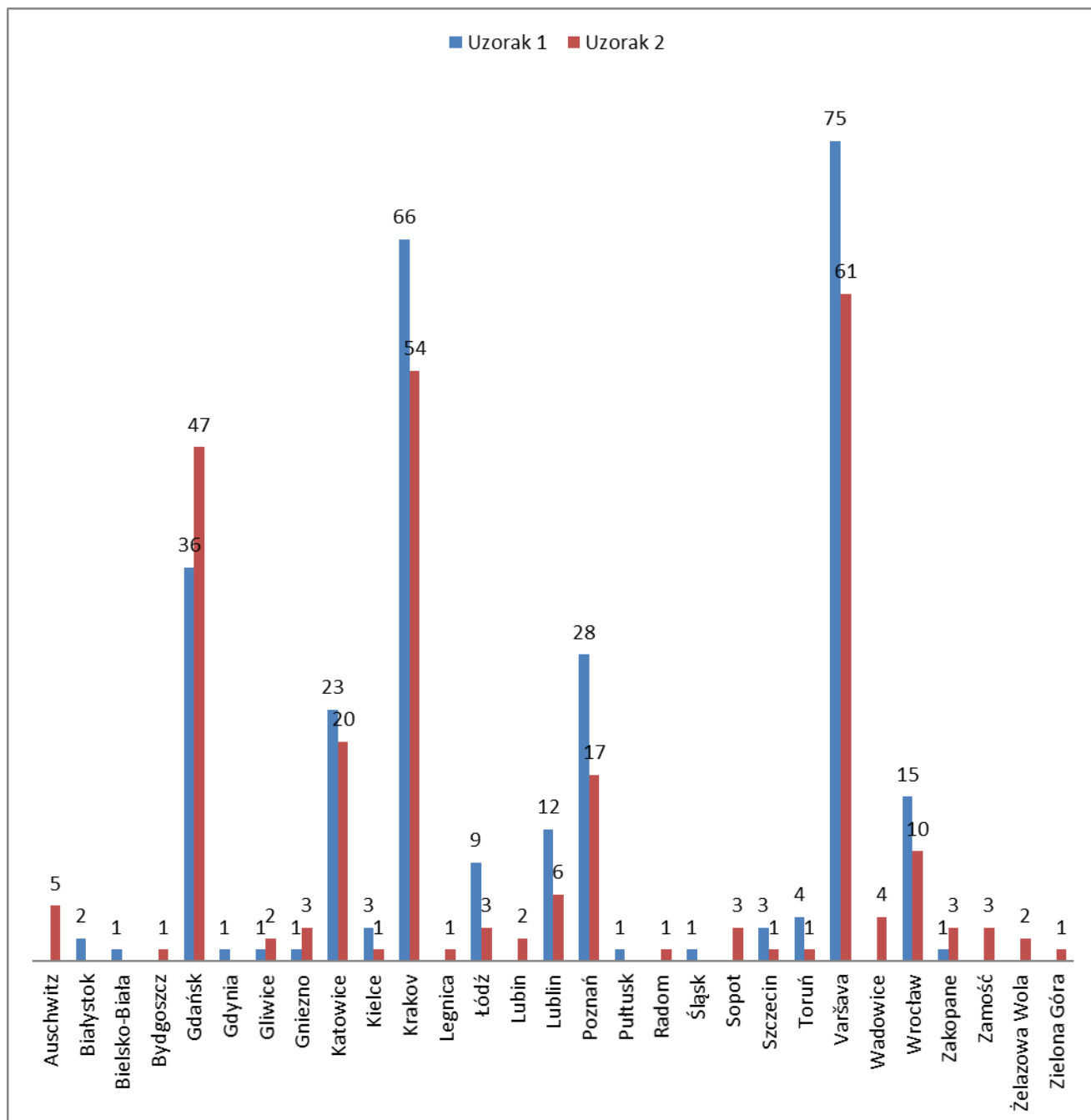
Tablica 8. Usporedba najčešće posjećivanih gradova Uzorka 1 i Uzorka 2

Drugo potpitanje predviđeno je za ispitanike koji nikada nisu bili u Poljskoj. Iako su gradovi Varšava i Krakov očekivano najčešće navedeni gradovi za koje su ispitanici čuli, iznenađujući je podatak broj gradova koje su ispitanici naveli kao one gradove u Poljskoj za koje znaju i za koje su čuli. Uzorak 1 naveo je ukupno 18 poljskih gradova, dok je Uzorak 2 naveo 24 grada. U obama uzorcima Varšava je grad kojeg su ispitanici najčešće naveli – 75 od 79 ispitanika Uzorka 1 i 61 od 67 ispitanika Uzorka 2 spomenulo je Varšavu u svojim odgovorima. Iza Varšave slijedi Krakov (Uzorak 1 – 66/79, Uzorak 2 – 54/67). Na trećem mjestu kod obje grupe ispitanika nalazi se Gdańsk iako je u Uzorku 2 Gdańsk naveden više puta

(Uzorak 1 – 36 puta, Uzorak 2 – 47 puta). U Tablici 9. nalazi se usporedba svih gradova navedenih u anketi.

Tablica 9. Usporedba svih poljskih gradova navedenih u odgovorima Uzorka 1 i Uzorka 2

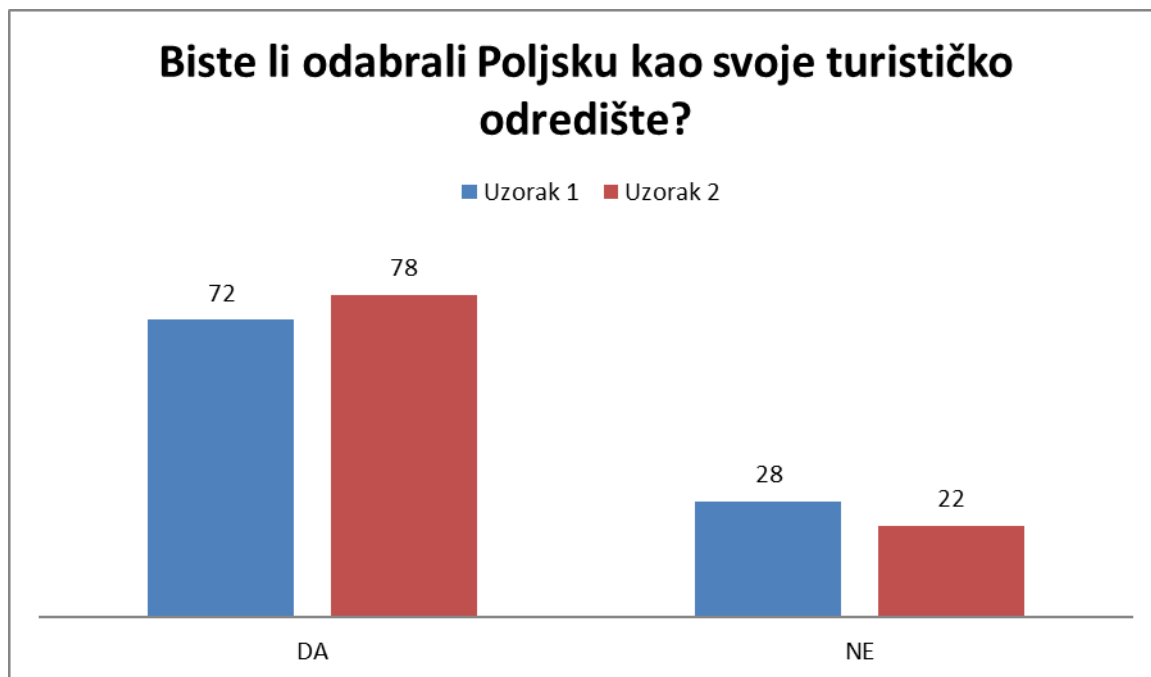
U oba uzorka među navedenim gradovima nalazi se svih 10 najvećih poljskih gradova po broju stanovnika – Varšava, Krakov, Łódź, Wrocław, Poznań, Gdańsk, Szczecin, Bydgoszcz, Lublin i Katowice. Jedan od ispitanika Uzorka 1 naveo je odgovor *Śląsk*. Iako Šleska nije grad već regija u Poljskoj, navedena je u tablici zbog dvaju razloga: s jedne strane čini dio

širokog spektra znanja o Poljskoj, a s druge strane ukazuje i na neznanje te nemogućnost identificiranja i razlikovanja poljskog nazivlja.

Pitanje 5

Iako odgovori na pitanje broj 4 navode na zaključak da Poljska kao turističko odredište još nije pretjerano zanimljiva Hrvatima, pitanje broj 5 to opovrgava. Naime, 72% ispitanika Uzorka 1 odgovorilo je na pitanje bi li izabrali Poljsku kao svoje turističko odredište s DA, dok je isti odgovor izabralo i 78% ispitanika Uzorka 2. Zanimljiva je razlika u odgovorima na 4. i 5. pitanje. Naime, prema odgovorima ispitanika teorijski interes za odlazak u Poljsku je velik, a u stvarnosti broj odlazaka je malen. S obzirom na to da pitanje broj 5 nije zahtijevalo daljnje objašnjenje odabira (a samo po sebi može predstavljati temelj za posebno istraživanje), o razlozima zbog kojih Hrvati ipak rijetko posjećuju Poljsku može se samo nagađati. Neke od pretpostavki su, da s obzirom na to da se radi o teorijskom pitanju, nema razloga zašto bi ispitanici odgovorili NE jer ljudi vole putovati i istraživati nove destinacije, ali u realizaciji putovanja sprečavaju ih neki drugi razlozi. Na prvom je mjestu današnja ekonomska situacija i financijske mogućnosti (istraživanje provedeno 2013. godine pokazalo je da 51% Hrvata ne putuje zbog financija), a slijedi ga preferiranje drugih, Hrvatima zanimljivijih, destinacija (npr. Španjolska ili Italija te daleke destinacije poput Dubaija i Tajlanda). Treći je razlog taj što možda nisu dovoljno informirani o Poljskoj i svemu što Poljska ima za ponuditi turistima (razlozi poput: „Što ću tamo“, „tamo nema ništa“, „Poljska je daleko“ itd.). Osim toga, loša prometna povezanost Poljske i Hrvatske također može biti jedan od razloga slabog interesa za Poljsku.

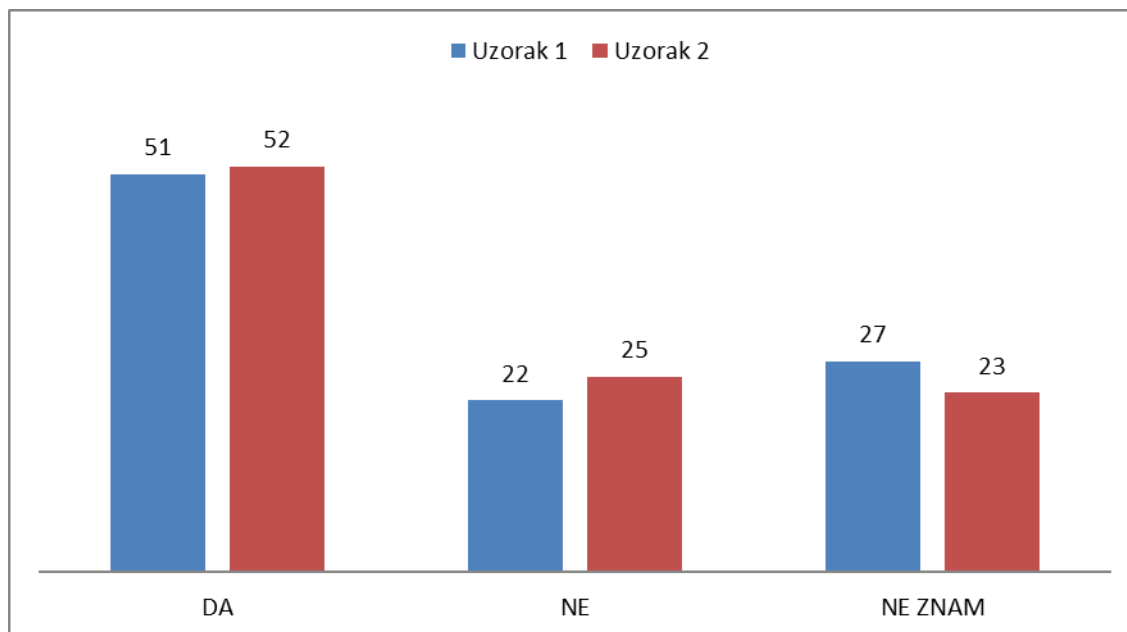
Tablica 10. Rezultati i usporedba odgovora ispitanika Uzorka 1 i Uzorka 2 po pitanju Poljske kao turističkog odredišta

Pitanje 6

Cilj pitanja broj 6 bio je ispitati mišljenje građana Republike Hrvatske o životnom standardu u Poljskoj i usporediti ga s onim u Hrvatskoj. U obama uzorcima polovica ispitanika odgovorila je kako je životni standard u Poljskoj bolji od onoga u Hrvatskoj (U1 51%, U2 52%). Ostatak ispitanika obaju uzoraka podijelio se u odgovorima NE i NE ZNAM: 22% Uzorka 1 i 25% Uzorka 2 misle kako životni standard u Poljskoj nije viši od onoga u Hrvatskoj, dok 27% Uzorka 1 i 23% Uzorka 2 ne znaju odrediti je li životni standard bolji ili ne.

Tablica 11. Usporedba odgovora ispitanika Uzorka 1 i Uzorka 2 po pitanju životnog standarda Poljske

Ispitanici Uzorka 1 kao objašnjenje za odabir odgovora DA navode sljedeće: bolja ekonomska situacija (manja stopa nezaposlenosti, razvijena i jaka industrija – tvornice, vlastita proizvodna industrija smještena u Poljskoj, cijene pristupačnije, bogatiji i raznovrsniji izbor u trgovinama, jeftiniji život – pogotovo za studente, velika država, BDP po glavi stanovnika veći je u Poljskoj i stalno raste, njegovanje domaćih brandova i njihov izvoz u Europsku uniju i šire, najbolje korištenje svih benefita članstva u Europskoj uniji i uspješno povučena sredstva iz fondova Europske unije, među najbrže rastućim zemljama Istočne Europe, mladima pruža bolje prilike nakon studija, više poslovnih prilika i otvaranje novih radnih mjesta, omjer prihoda i životnih troškova je bolji – veći prihodi, a manja osnovna davanja, IT industrija je u razvoju, zemlja privlačna za investicije), informacije dobivene od Poljaka (iskustvo s turistima iz Poljske, iskustva od prijatelja iz Poljske ili onih koji su tamo bili), bolja organizacija države (bolje organiziran visokoškolski sustav, bolje organiziran javni prijevoz, ulažu u infrastrukturu), internacionalni status (Poljska je poznatija od Hrvatske, pozitivan primjer uspješne tranzicijske zemlje).

Primjeri odgovora ispitanika:

Pa realno gledano je standard bolji, ali mislim da se to baš i ne vidi gledano ovako po ljudima na ulici ili u tramvaju jer Hrvati više drže do tog vanjskog izgleda i skupih stvari po čemu bi se moglo zaključiti da nismo u takvim problemima u kakvima jesmo

Poljska je velika zemlja koja je pametnim upravljanjem izvrsno iskoristila europske fondove i povukla veliki novac koji je, također pametno, uložila u velike infrastrukturne projekte, poljoprivredu i u obrazovanje. Poljska je prepoznala važnost povezivanja obrazovanja s gospodarskim sektorom te je time otvorila perspektivu mladima. Sve to utjecalo je na gospodarski rast, otvaranje radnih mjesta i općenito na poboljšanje životnog standarda.

Poljska je puno počela ulagati u poljoprivredu i poduzetništvo općenito. Ima jako veliki rast BDP-a. Počeli su jako puno ulagati u obrazovanje te se njihov razvoj ne pripisuje prirodnim bogatstvima nego zaokretu prema Zapadu i stvaranju pozitivne poduzetničke klime.

Poljska je jedina zemlja EU koju nije zahvatila recesija i financijska kriza koja je pogodila svijet zadnjih godina. Izvrsni su u povlačenju sredstava iz fondova Europske unije te brojnih stranih investicija, razvijaju se u svakom pogledu. Možda odličan primjer za to su baš Katowice koje su nekoć bile isključivo industrijski grad, a danas su potpuno transformirane u moderan europski grad za život. Životni standard u Poljskoj možda nije puno viši nego u Hrvatskoj, ali itekako ima posla te Poljska i njezine tvrtke nude optimizam i prosperitet za budućnost. Ekonomska velesila budućnosti.

Ispitanici Uzorka 2 obrazložili su svoj odgovor DA temeljeći svoje odgovore uglavnom na ekonomskim aspektima: pametna politika porasta proizvodnje i porasta BDP-a, veliko tržište, manja nezaposlenost, odlično korištenje fondova Europske unije za razvoj poljoprivrede, čvršće veze s Njemačkom, privlačenje stranih investicija, nije priklonjena EU, sama ulaže u svoje gospodarstvo, više resursa, štedljiviji su i rade na revitaliziranju infrastrukture.

Treba primijetiti kako su odgovori obaju uzoraka veoma precizni.

Proveli lustraciju, oslobodili se bivšeg sistema, razvili ekonomiju, prešli na tržišno gospodarstvo i privatizaciju

Ispitanici Uzorka 1 najčešće su odgovor NE objašnjavali navodeći kako su Hrvatska i Poljska „tu negdje“ te da je životni standard sličan onome u Hrvatskoj. Nekoliko ispitanika naglasilo je kako su troškovi u Poljskoj manji, ali da su uvjeti i kvaliteta života u Hrvatskoj bolji (politička situacija, položaj studenata), dok su neki i te faktore opisali kao identične u obje države (iste političke prilike, velika nezaposlenost, kontrola medija). Uzorak 2 naveo je slične odgovore kao Uzorak 1 objašnjavajući da je životni standard sličan hrvatskom standardu, prosječna primanja su niža od onih u Hrvatskoj te da je Poljska velika zemlja sa slabije

razvijenom industrijom nego u Hrvatskoj. Neki od ispitanika kao jedan od razloga naveli su i komunizam koji je ošteti poljsko gospodarstvo.

Iako je Poljska po ekonomskim pokazateljima jedna od zemalja koja u zadnjih 5 godina svake godine bilježi ekonomski rast (rast BDP-a) za razliku od Republike Hrvatske kojoj je 2015. bila prva nakon čak 5 godina u nizu kad je zabilježila ekonomski oporavak odnosno završila godinu „u plusu“, to se ne reflektira značajno na poljsku populaciju, posebice mlađu i obrazovanu koja masovno iseljava iz zemlje.

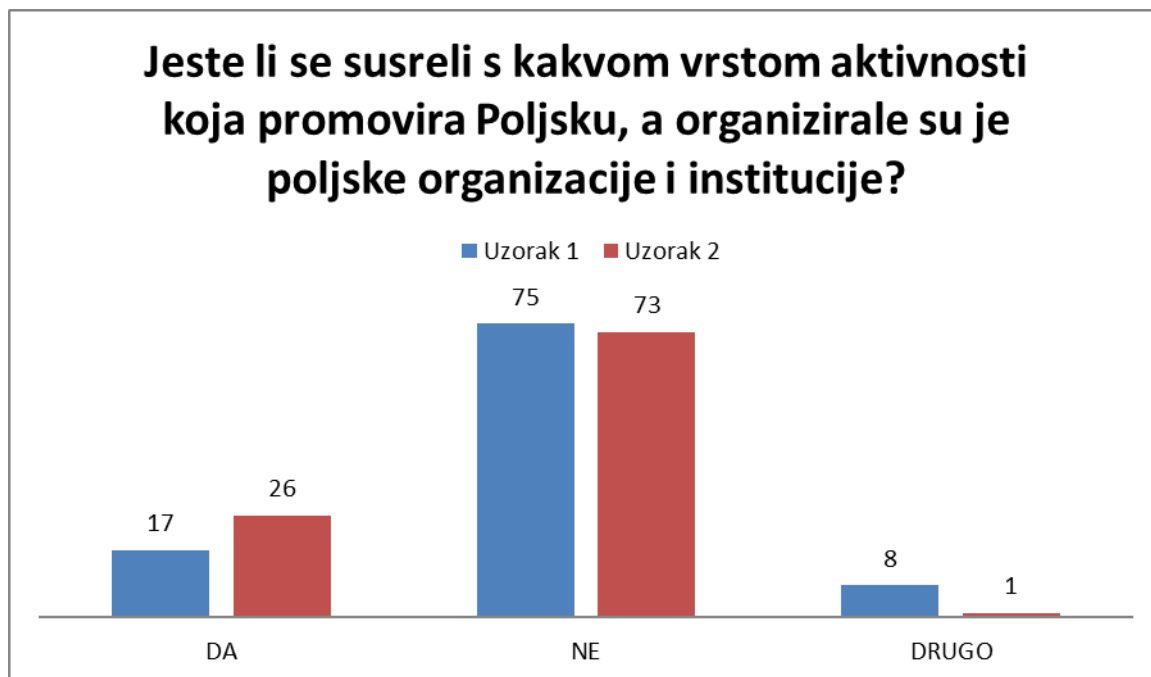
Smatram da su jednaki kao i mi zbog težeg oblika komunizma, no izašli su iz komunizma bez rata; s druge strane kod nas je komunizam bio blaži, ali nam je rat uništio ekonomiju i status.

Ispitanici obaju uzoraka koji su odgovorili na ovo pitanje odgovorom NE ZNAM obrazložili su kako nemaju dovoljno informacija, ne prate informacije o Poljskoj te nisu upoznati ni upućeni u životni standard Poljske. Neki su upoznali Poljake s različitim životnim okolnostima pa ne mogu odlučiti. Drugi su istaknuli kako u medijima nema mnogo informacija o Poljskoj te da se većinom mogu čuti informacije o drugim, razvijenim državama Zapadne Europe. Treći su pak obrazložili kako je standard u velikim gradovima sigurno viši nego u Hrvatskoj, ali da u manjim pokrajinama sigurno nije.

Pitanje 7

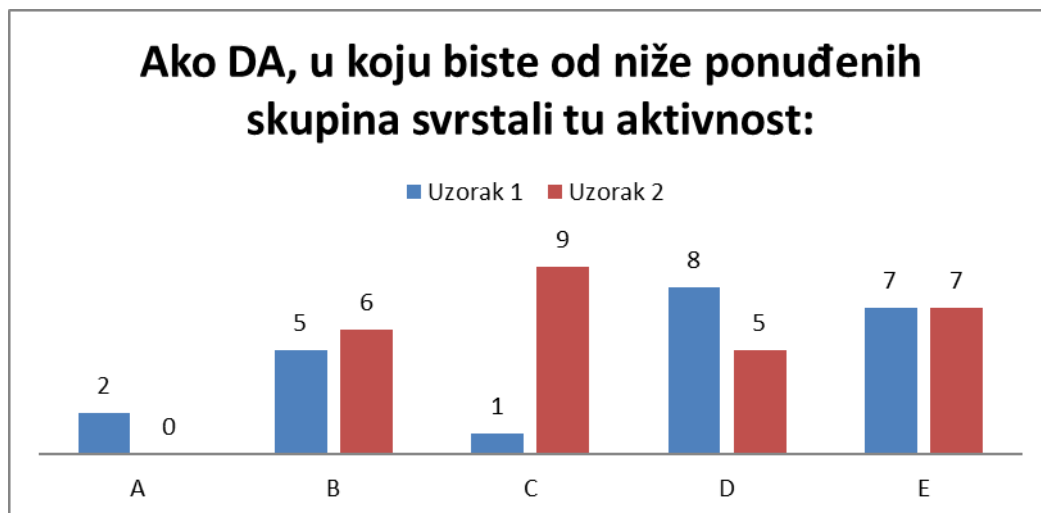
Cilj pitanja broj 7 bio je istražiti jesu li se ispitanici susreli s kakvom vrstom aktivnosti koja promovira Poljsku, a organizirale su je poljske organizacije i institucije (primjerice Ambasada Republike Poljske ili kulturna društva). Ponuđeni odgovori na pitanje bili su DA ili NE. Ako su ispitanici odabrali odgovor DA, u nastavku su trebali navesti s kakvom su se vrstom aktivnosti susreli. Ponuđeno je pet vrsta aktivnosti: izložba djela poljskih umjetnika, prikazivanje poljskih filmova, koncert poljske glazbe, degustacija tradicionalne poljske kuhinje ili poljski štand na različitim sajmovima. Ispitanici su mogli zaokružiti sve aktivnosti na kojima su prisustvovali. Dvoje ispitanika Uzorka 2 točno je opisalo događaje kojima su prisustvovali: „*klub prijatelja Chopina – mislim da je u Mimari izvođena Chopinova muzika (prilično davno)*“ i „*Dan Nacionalnih manjina – poljski štand i koncert zbora Wisła*“. Šesta ponuđena opcija glasila je DRUGO: tu su ispitanici mogli opisati vrstu aktivnosti koju su posjetili, a koja nije navedena u anketi. Dio ispitanika nije zaokružio ni DA ni NE, već samo odgovor DRUGO opisujući aktivnosti koje su organizirale druge udruge, klubovi i sl., a ne aktivnosti koje su organizirale ambasada ili poljske institucije. Iz tog razloga u Tablici 11. naveden je i odgovor DRUGO.

Tablica 12. Sudjelovanje ispitanika obaju uzoraka u aktivnostima koje promoviraju Poljsku

Većina ispitanika obaju uzoraka nije se susrela s nekom od aktivnosti koje organiziraju Ambasada Republike Poljske ili neke poljske institucije i udruge. Razlog tome (koji bi se mogao odnositi na oba uzorka) najvjerojatnije je općenito neznanje i neinformiranost građana Republike Hrvatske o Poljskoj, a tako i o aktivnostima koje ambasada i poljske institucije i udruge organiziraju iz čega proizlazi slab interes za takva događanja. Često se informacije o takvim događanjima mogu čuti samo preko radija (i to ne na svakoj radio stanici) čiji su slušatelji većinom ispitanici Uzorka 2. Kako bi se doprinijelo uključivanju Uzorka 1 u organizirane aktivnosti trebalo bi se prilagoditi novom načinu komunikacije i širenju informacija npr. preko društvenih mreža (primjera radi PTK Kopernik na društvenoj mreži Facebook ima 119 klikova „Sviđa mi se“ što je, objektivno gledano, porazan broj za udruhu koja predano i kvalitetno radi). Također, jedan od razloga slabog susretanja je ponuda kulturno-zabavnog sadržaja koja je toliko brojna i raznovrsna da dolazi do disperzije interesa te ukoliko se neki događaji preklapaju, građani će, što je naravno logično, izabrati onaj koji ih više zanima. Općenito, mnogo više bi trebalo raditi na vidljivosti i promociji ovakvih aktivnosti među građanima Republike Hrvatske, a ne ciljati samo na Poloniju (poljsku dijasporu) i studente Katedre za polonistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Tablica 13. Analiza odgovora ispitanika obaju uzoraka prema vrstama aktivnosti u kojima su sudjelovali

A - izložba djela poljskih umjetnika

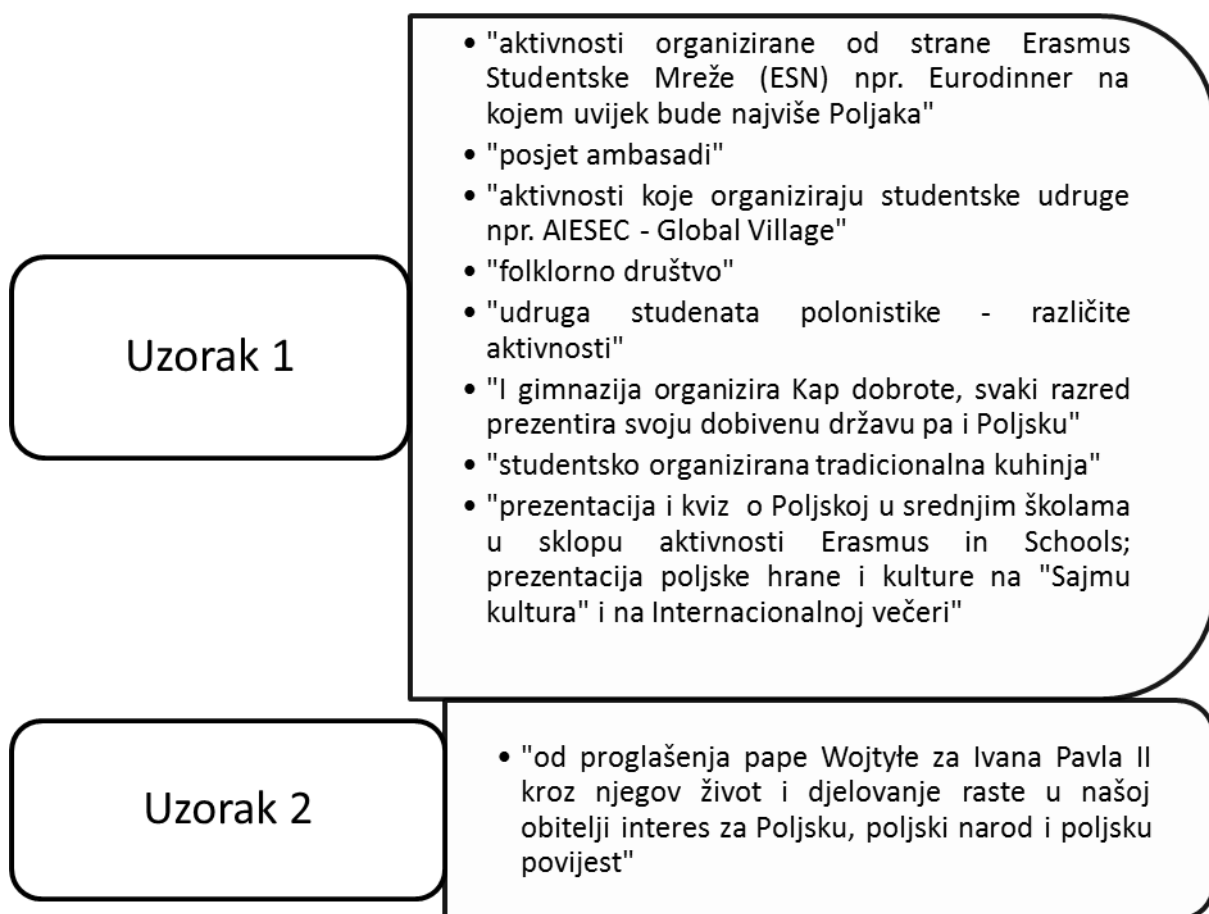
B - prikazivanje poljskih filmova

C - koncert poljske glazbe

D - degustacija tradicionalne poljske kuhinje

E - poljski štand na različitim sajmovima

Tablica 14. Odgovori i objašnjenja obaju uzoraka na ponuđen odgovor f) drugo

Najviše ispitanika Uzorka 1 susrelo se s događajem degustacije tradicionalne poljske kuhinje, dok je najviše ispitanika Uzorka 2 prisustvovalo koncertu poljske glazbe.

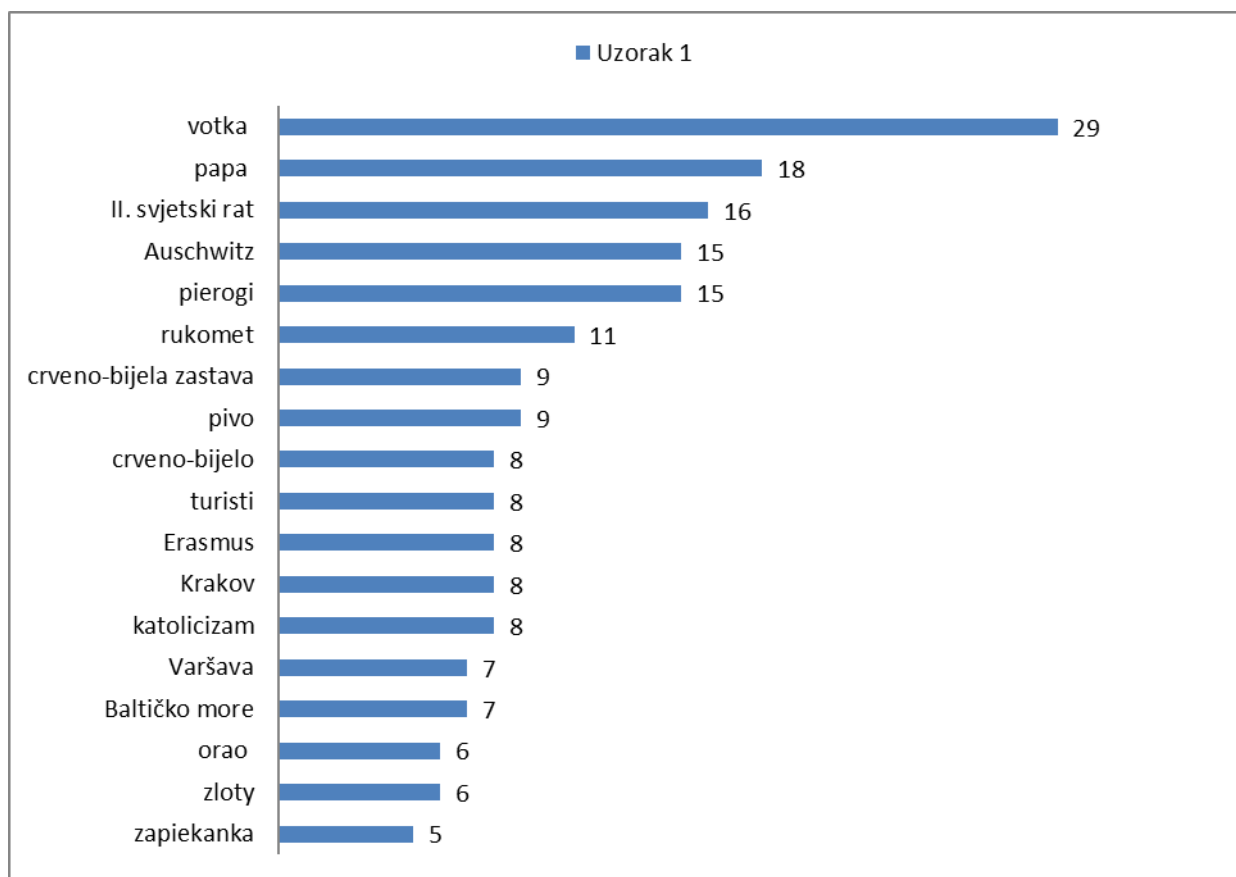
Ono što je proizašlo kao zanimljiv rezultat ovog pitanja su konkretni odgovori i objašnjenja na ponuđen odgovor *f) drugo*. Ispitanici Uzorka 1 samoinicijativno su naveli i opisali događaje na kojima su se susreli s poljskom kulturom, a koje nisu organizirale Ambasada Republike Poljske i poljske kulturne organizacije i institucije. Poljska kultura uspijeva pronaći načine kako doprijeti u hrvatsko društvo. Za to su najviše zaslužni studenti koji djelovanjem u raznim udrugama (ESN, AIESEC, udruga studenata polonistike Žubr) pridonose upoznavanju Hrvata s poljskom kulturom. Studenti organiziraju degustacije poljske kuhinje i večeri poljske kulture, predavanja i kvizove o Poljskoj u srednjim školama i događaje na kojima predstavljaju tradicionalne poljske običaje (npr. Andrzejki). Važnost poljsko-hrvatske suradnje prepoznalo je 30 mladih Hrvata koji su zajedno organizirali međunarodnu

konferenciju naziva LEAP (Learn, Engage, Act, Progress). Neke od tema konferencije bile su inovacije, poduzetništvo, kreativnost, a jedni od gostiju bili su mladi poljski poduzetnici koji su održali radionicu „Poland and Croatia – from which sectors should we start?“. Zanimljiva je i pohvalna humanitarna akcija koje se održava u I. gimnaziji u Zagrebu pod nazivom *Kap dobrote* koja postoji već 20 godina, a čiji je cilj prikupljanje novaca za one kojima je to najpotrebnije. Svaki razred predstavlja određenu zemlju među kojima i Poljsku. Uzimajući u obzir sve mogućnosti koje nudi današnji način života te razvoj tehnologije i komunikacije, nema razloga da poljska kultura ne zaživi u hrvatskom društvu još više i ne dobije status zanimljive i poželjne kulture koji kod nas imaju npr. španjolska i talijanska kultura.

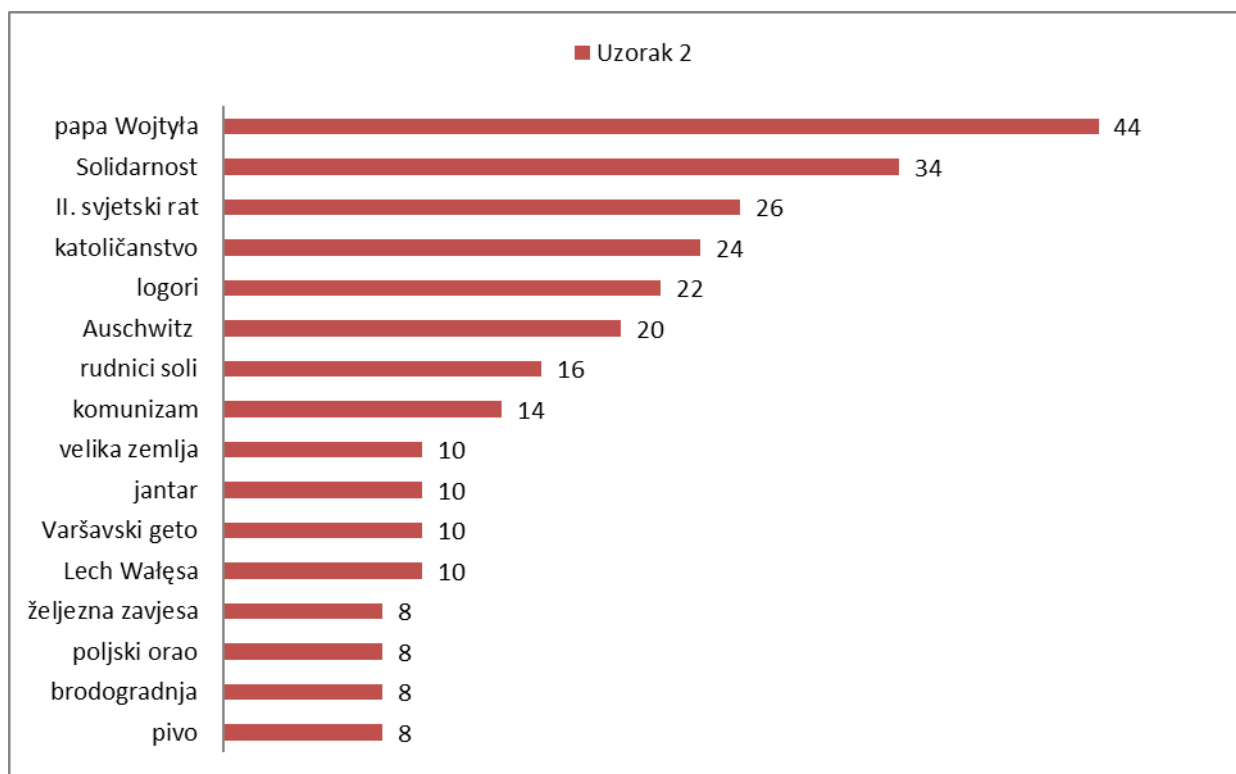
Pitanje 8

U osmom pitanju ispitanici su trebali navesti pet asocijacija na Poljsku. Ispitanici Uzorka 1 naveli su ukupno 159 asocijacija (od čega se 101 asocijacija pojavljuje samo jednom), dok su ispitanici Uzorka 2 naveli ukupno 114 asocijacija (51 asocijacija pojavljuje se samo jednom). Uzorak 2 naveo je manji broj asocijacija te se manje odgovora spominje samo jednom. Za razliku od Uzorka 1, ispitanici Uzorka 2 češće su navodili iste asocijacije i disperzija odgovora nije toliko velika. Najčešće spomenuta asocijacija Uzorka 2 navedena je 44 puta, dok se najčešće spomenuta asocijacija Uzorka 1 pojavljuje samo 29 puta, a takva se matrica provlači i kroz ostale odgovore. U Tablicama 14. i 15. navedeno je 10 najčešće napisanih asocijacija obaju uzoraka. Upravo tih 10 asocijacija najviše je puta navedeno u identičnom obliku u odgovorima obaju uzoraka. Najčešći odgovori Uzorka 1 su: *votka, papa i II. svjetski rat*, dok su za Uzorak 2: *papa Wojtyła, Solidarnost i II. svjetski rat*. Od ostalih asocijacija treba spomenuti one koje se u obama uzorcima nalaze među deset najčešće spomenutih asocijacija: *Auschwitz, pivo, katolicizam i orao*.

Tablica 15. 10 najčešće navedenih asocijacija na Poljsku Uzorka 1

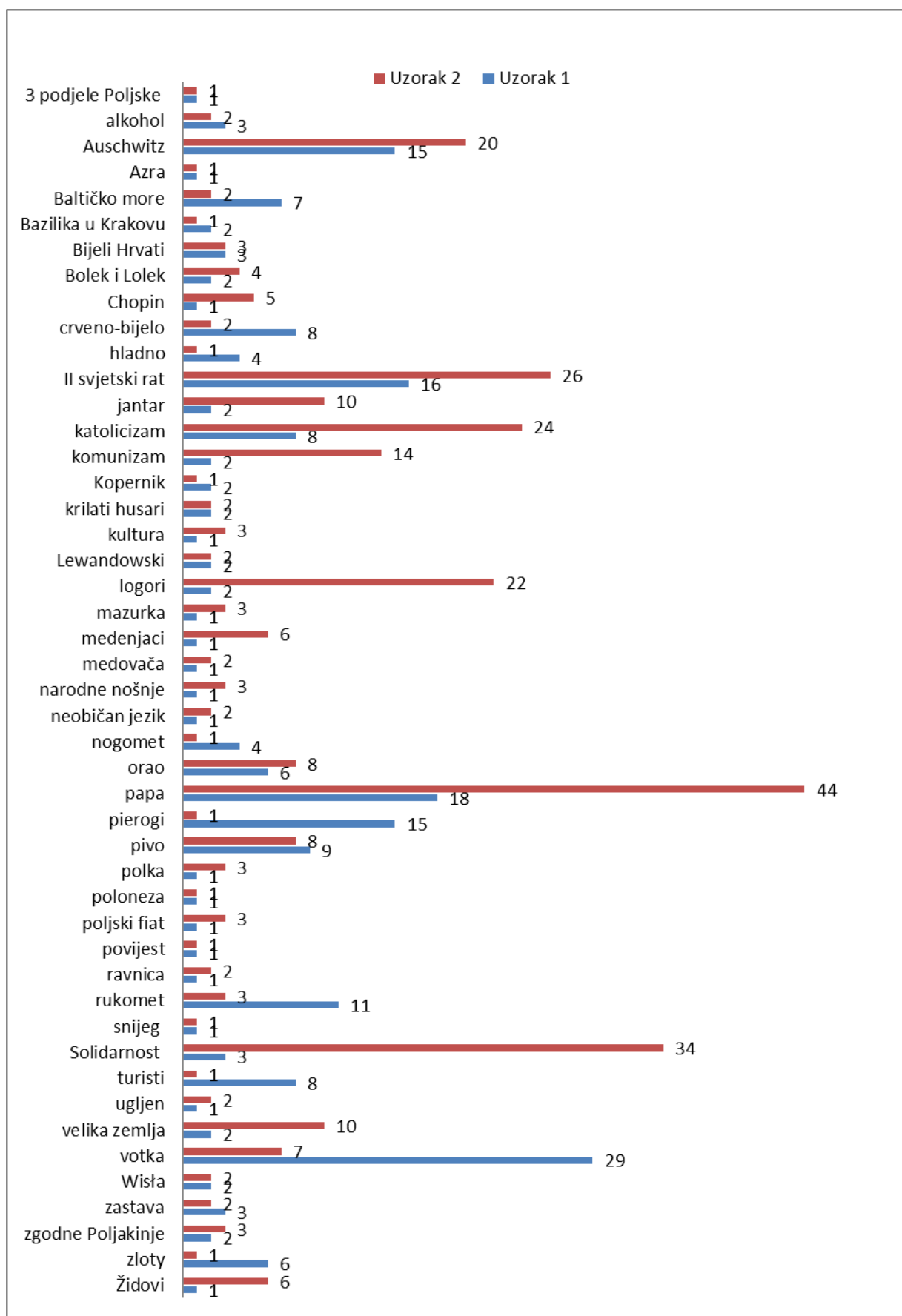

Tablica 16. 10 najčešće navedenih asocijacija na Poljsku Uzorka 2

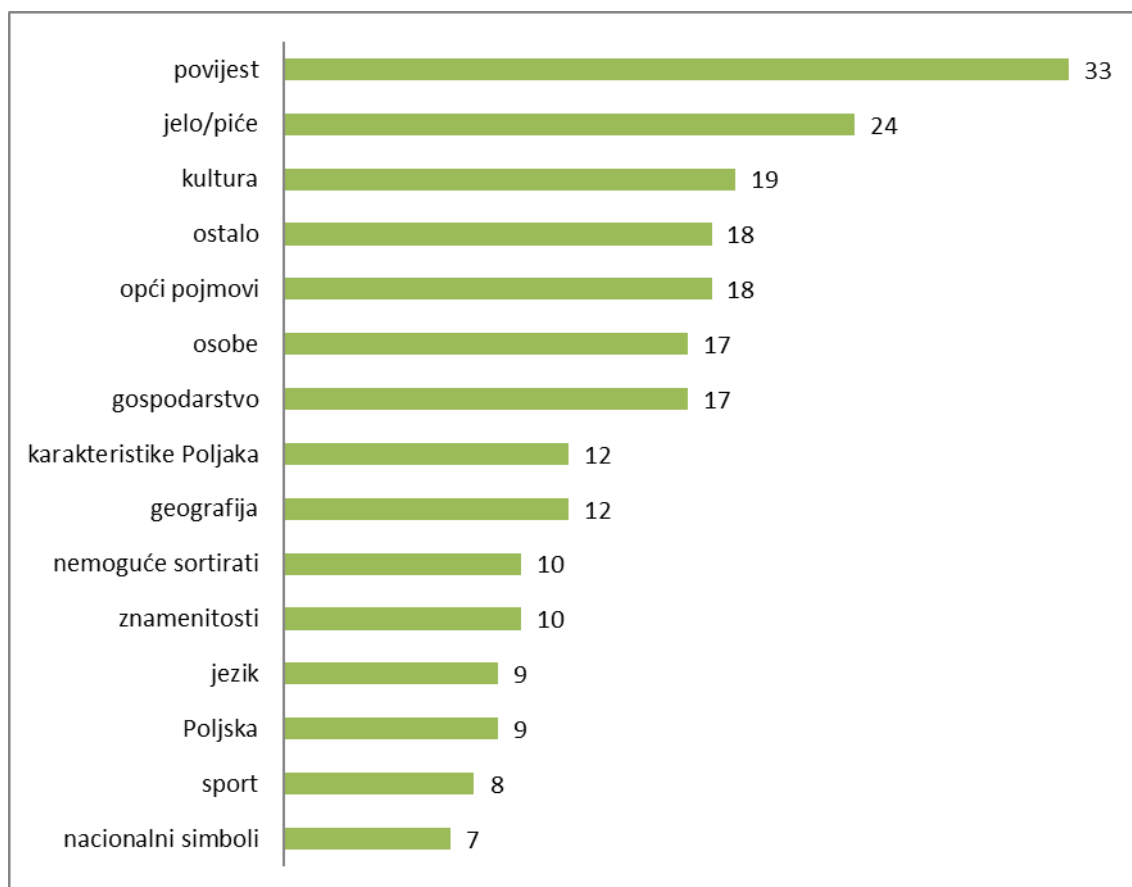
Broj identičnih asocijacija koje se pojavljuju u oba uzorka je 47. U Tablici 17 izražen je omjer identičnih asocijacija koje se pojavljuju u obama uzorcima. Na najveće razlike u broju odgovora nailazi se kod asocijacija: II. svjetski rat (U2 – 26, U1 – 16), jantar (U2 – 10, U1 – 2), katolicizam (U2 – 24, U1 – 8), komunizam (U2 – 14, U1 – 2), logori (U2 – 22, U1 – 2), papa (U2 – 44, U1 – 18), pierogi (U2 – 1, U1 – 15), rukomet (U2 – 3, U1 – 11), Solidarnost (U2 – 34, U1 – 3), velika zemlja (U2 – 10, U1 – 2), votka (U2 – 7, U1 – 29).

Tablica 17. Omjeri asocijacija na Poljsku koje se pojavljuju u obama uzorcima

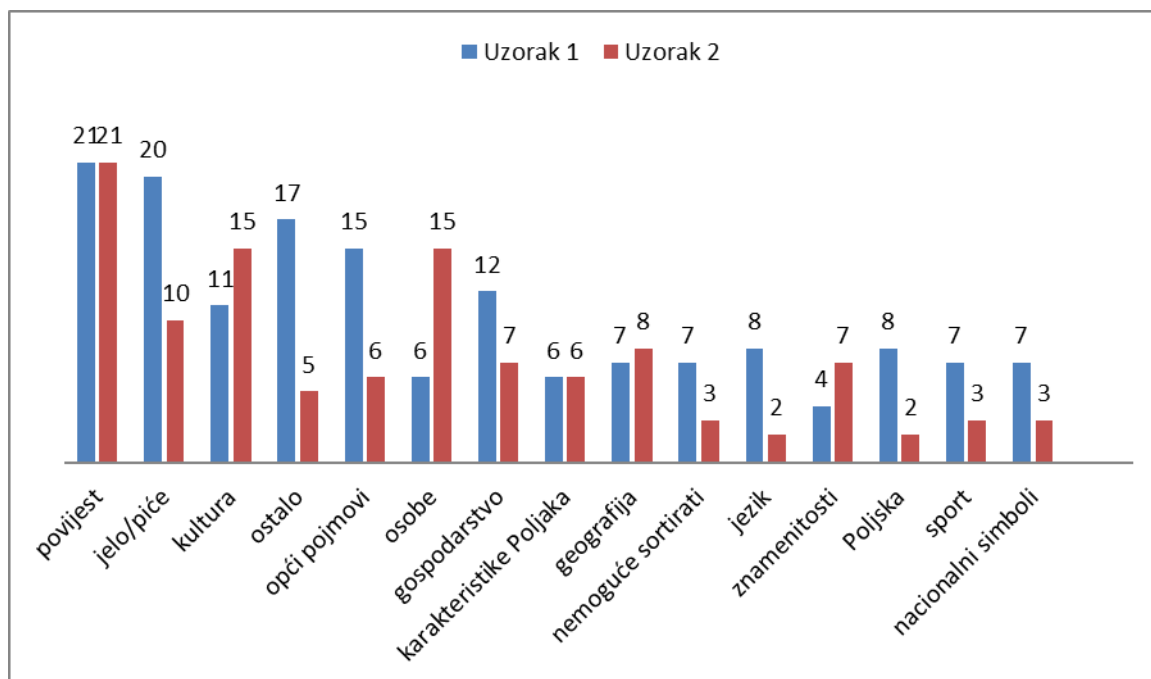
Sve asocijacije podijeljene su u 15 kategorija: *povijest, jelo/piće, kultura, opći pojmovi, osobe, gospodarstvo, karakteristike Poljaka, geografija, znamenitosti, jezik, Poljska, sport, nacionalni simboli, ostalo, nemoguće sortirati*. Svaka asocijacija upisana je samo u 1 kategoriju zbog jednostavnije statističke obrade (iako bi zapravo mogla pripadati u više kategorija). Najbrojniju kategoriju čine asocijacije povezane s poviješću Poljske (33), nakon čega slijede jelo i piće (24) te kultura (19). U kategoriju *ostalo* pripadaju svi pojmovi koji zbog svoje raznovrsnosti nisu primarno svrstani u neku od ostalih kategorija (npr. bizon). U kategoriju *opći pojmovi* svrstani su svi oni pojmovi koji konkretno ne povezuju asocijaciju s Poljskom zbog svoje općenitosti (npr. kultura, sport, katolicizam, glazba, fakultet, jezik), ali analizirajući ih detaljnije mogu se dovesti u kontakt s Poljskom (npr. sport – poljska rukometna reprezentacija, EURO 2012, Europsko prvenstvo u rukometu 2016 itd.). U kategoriju *nemoguće sortirati* pripadaju svi oni pojmovi za koje je bilo nemoguće pronaći objektivnu ili generalno poznatu poveznicu s Poljskom npr. asocijacije poput Kotwica ili Michael.

Tablica 18. Ukupni broj asocijacija obaju uzoraka u pojedinim kategorijama

Uzorak 1 naveo je veći broj asocijacija u kategorijama *jelo/piće*, *ostalo*, *opći pojmovi*, *gospodarstvo*, *nemoguće sortirati*, *jezik*, *Poljska*, *sport* i *nacionalni simboli*. Uzorak 2 naveo je više asocijacija u kategorijama *kultura*, *osobe*, *geografija* i *znamenitosti*. U kategorijama *povijest* i *karakteristike Poljaka* oba uzorka navela su jednak broj asocijacija – 21 u kategoriji *povijest* i 6 u kategoriji *karakteristike Poljaka*.

Tablica 19. Usporedba broja asocijacija obaju uzoraka u pojedinim kategorijama

ASOCIJACIJE PO KATEGORIJAMA I NJIHOV UKUPAN BROJ U OBA UZORKA

- **POVIJEST:** Drugi svjetski rat (42), Solidarnost (37), Auschwitz (35), logori (24), komunizam (16), Varšavski geto (10), željezna zastava (8), Židovi (7), Bijeli Hrvati (6), Katyńska šuma (5), borba za samostalnost (5), krilati Husari (4), žrtve Rusa i Nijemaca (3), Varšavski ugovor (3), ustav (3), Blitzkrieg (2), križari (2), 3 podjele Poljske (2), poljski kraljevi (2), spašavanje Židova (1), rekonstrukcija Varšave (1), Bar mleczni (1), poveznica s početkom II. svjetskog rata (1), žrtva Drugog svjetskog rata (1), obrisana s političke karte Europe do kraja I. svjetskog rata (1), Njemačka (1), Rusija (1), Hitler (1), srednjovjekovni ratovi (Švedska) (1), holokaust (1), himna Slavena (1), hrvatsko podrijetlo (1), nacizam (1)
- **JELO/PIĆE:** votka (36), pivo (17), pierogi (16), medenjaci (7), zapiekanka (5), alkohol (5), medovača (3), Żubrówka (2), ptasie mleczko (1), knedle (1), żurek (1), luk (1), Sopllica (1), pirog (1), krumpir (1), kobasice (1), ne baš dobra hrana (1), jeftina hrana (1), Książęce (1), juha od cikle (1), krupno zrnati grah (1), kuhano pivo (1), punjeno zelje (1), krakowska (1)

- KULTURA: zloty (7), Bolek i Lolek (6), mazurka (4), polka (4), narodne nošnje (4), ples (1), Czerwone jagody (1), crna djeвица (1), poznata sveučilišta (1), Azra (2), Kroz pustinju i prašumu (2), rukoljub (2), poloneza (1), Jagielonsko sveučilište (1), natjecanje u klaviru (1), krakovski zmaj (1), Sienkiewicz trilogija (1), kulturni identitet (1), legende (1)
- OPĆI POJMOVI: katolicizam (32), kultura (4), kršćanstvo (3), glazba (3), križ (3), povijest (2), arhitektura (2), konzervativizam (1), siromaštvo (1), patriotizam (1), gospodarstvo (1), sport (1), tradicijske vrijednosti (1), domoljublje (1), renesansa (1), jezik (1), fakultet (1), crkva (1)
- OSOBE: papa (62), Lech Wałęsa (10), Chopin (6), Lewandowski (4), Nikola Kopernik (3), Józef Piłsudski (2), sv. Faustina Kowalska (2), Czesław Miłosz (2), Roman Polański (2), Wit Stwos (Veit Stoss) (1), Karol Wojtyła (1), Jan Sobieski (1), Joseph Conrad (1), Lech Kaczyński (1), Mordecai Anielewicz (1), Katarina Velika (1), sv. Kinga (1)
- GOSPODARSTVO: rudnici soli (16), jantar (12), brodogradnja (8), dijaspora (4), srebro (3), ugljen (3), niske cijene (2), jeftina radna snaga (2), pokućstvo (1), rudnici metala (1), poljoprivreda (1), loše ceste (1), jaka industrija (1), tvornice (1), automobilska industrija (1), kozmetika (1), stabilnost (1)
- KARAKTERISTIKE POLJAKA: zgodne Poljakinje (5), plavuše (3), Slaveni (2), prekrasni ljudi (1), svjetla put/boja kože, pjegice, mali uski nosevi kod žena (1), sandale + čarape (1), prostaćenje (1), simpatični ljudi (1), izdržljivost (1), sirotinja (1), nacionalno svjesni (1)
- GEOGRAFIJA: Baltičko more (9), Krakov (8), Varšava (7), Wisła (4), Żelazowa Wola (3), Tatre (3), Karpati (3), ravnica (3), graniči s Njemačkom (2), Białystok (1), Gniezno (1)
- JEZIK: poljski jezik (4), neobičan jezik (3), kurva (3), kompliciran jezik (2), poljski drugi po redu najmnogoljudniji slavenski jezik (2), slavenski jezik (2), sto lat (1), jezik sličan hrvatskom (1), poljski jezik koji zvuči kao „čpčš“ (1)
- ZNAMENITOSTI: Malbork (3), Bazilika Djevice Marije (Krakov) (3), Wawelski dvorac (2), Sigmundovo zvono (2), ljekoviti izvori (1), dvorci (1), Palača kulture u Varšavi (1), sirena u Varšavi (1), crkva Majke Božje Częstochowske (1), Svetište Božanskom milosrđu (1)
- POLJSKA: velika zemlja (12), slavenska zemlja (3), religiozna zemlja (2), europska zemlja (1), bivša zemlja SSSR-a (1), veliki potencijal za gospodarsku silu (1), autoritativna vlast (1), avionska nesreća (1), jačanje konzervativizma (1)
- SPORT: rukomet (14), nogomet (5), EURO 2012 (2), Legia (2), Wisła Krakov (1), Lech Poznań (1), navijači Legie (1), huligani (1)
- NACIONALNI SIMBOLI: orao (14), crveno-bijelo (10), crveno-bijela zastava (9), zastava (5), grb s orlom (4), zastava s dvije boje (1), sokol (ptica na zastavi) (1)
- OSTALO: turisti (9), Erasmus (8), hladno (5), poljski fiat (peglica) (4), studij kroatistike (2), snijeg (2), poljski wc (1), poljski sklep (1), polka dot (1), CD projekt (1), Svjetski susret mladih (1), Goran Bregović (1), mafija (1), ESN Poljska (1), PEMAL (1), bizon (1), turizam za mlade (1), zimovanje (1)
- NEMOGUĆE SORTIRATI: Vltava (1), Labirint Podrum (1), Michael (1), League of Legends (1), Kotwica (1), Cisco (1), Sketch (1), Armagedon (1), kamp oprema (1), poljska kuhinja (1)

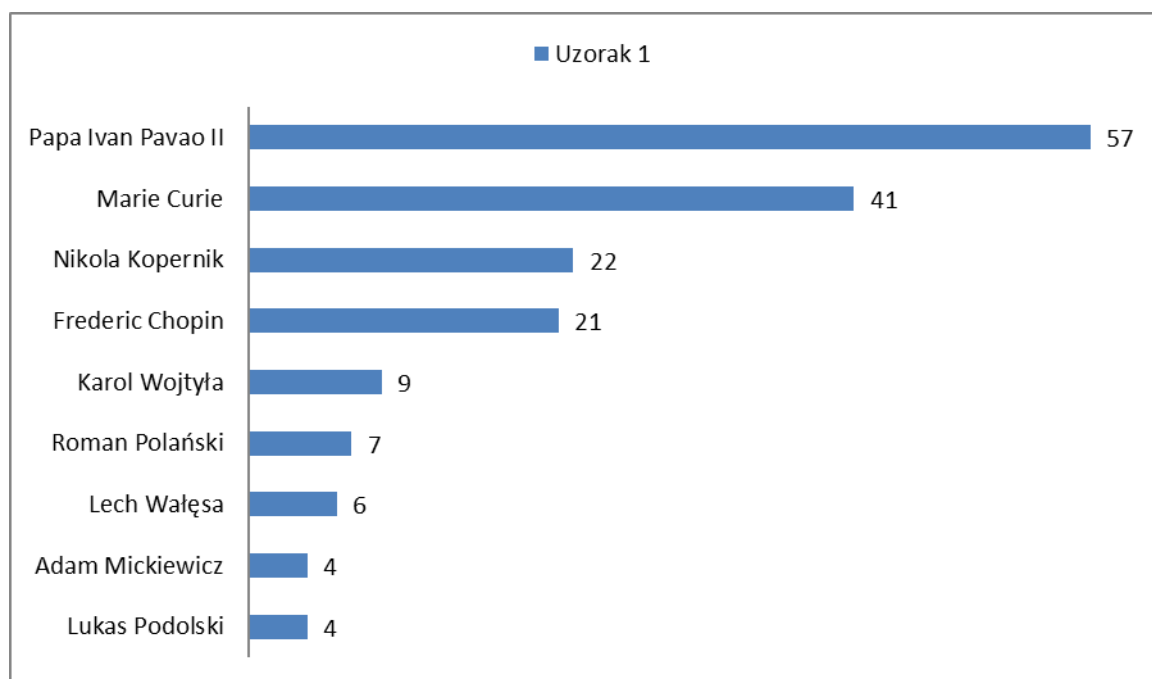
Pitanje 9

U pitanju 9 ispitanici su trebali navesti 3 najpoznatije osobe poljske nacionalnosti ili podrijetla. Ispitanici Uzorka 1 naveli su ukupno 44 osobe poljskog podrijetla ili nacionalnosti dok su ispitanici Uzorka 2 naveli ukupno 34 osobe. Ispitanici obaju uzoraka kao najpoznatiju osobu poljske nacionalnosti ili podrijetla naveli su papu Ivana Pavla II. S obzirom na utjecaj i značaj pape Ivana Pavla II i njegovog odnosa prema Hrvatima i Hrvatskoj, nije neobično što se u obama uzorcima učestalost ovog odgovora itekako ističe (Uzorak 1 – 57, Uzorak 2 – 76). Osim pape Ivana Pavla II, u obama su uzorcima osobe s povećim brojem odgovora Marie Skłodowska-Curie, Nikola Kopernik, Frederic Chopin, Lech Wałęsa i Roman Polański. Najveće razlike u odgovorima su one u slučajevima Lecha Wałęse i Marie Curie. Naime, u odgovorima Uzorka 1 Lech Wałęsa spomenut je samo 6 puta i nalazi se na 7. mjestu, dok je u odgovorima Uzorka 2 Lech Wałęsa spomenut 43 puta i zauzeo je 2. mjesto. Obrnuta situacija dogodila se s Marie Curie. U odgovorima Uzorka 1 Marie Curie spomenuta je u 41 put, dok u odgovorima Uzorka 2 samo 18 puta.

U oba uzorka zanimljiva je raznolikost odgovora. Naime, najčešće spomenute osobe u odgovorima zaista jesu osobe poljskog podrijetla i nacionalnosti koje su svojim radom, djelovanjem i zaslugama zaslužile biti poznate diljem svijeta. No, objektivno govoreći (osobito u slučaju Uzorka 1) one su naučene u školi ili usađene u svijest studenata zbog hrvatske kulture i tradicije. Primjerice, najstarije osobe iz Uzorka 1 u trenutku smrti pape Ivana Pavla II imale su 16 godina – pitanje koje se nameće jest koliki je zapravo istinski utisak papa mogao imati na mladež u toj dobi te koliko je njegova ličnost zaista direktno utjecala na te mlade ljude, odnosno razmatrajući s drugog stajališta koliko je papa promoviran kao osoba koja je voljela Hrvate i kao prvi papa Poljak te je na taj način prepoznat od strane hrvatske mladeži. Usporediti se može s primjerom Lecha Wałęse čije je političko djelovanje zaista moglo imati utjecaj na ispitanike Uzorka 2 s obzirom na činjenicu da su isto mogli svjesno pratiti i ocjenjivati. Ostale osobe koje su više puta spomenute dio su školskog gradiva zahvaljujući svojim iznimnim zaslugama – Marie Curie u kemiji i fizici, Nikola Kopernik u geografiji te Frederic Chopin na području glazbene umjetnosti. Osim devet osoba iz Uzorka 1 i 10 osoba iz Uzorka 2, sve ostale osobe imenovane su samo jednom ili dva puta. Upravo taj podatak govori nam kako je znanje o utjecajnim, važnim i slavnim Poljacima na niskoj razini jer se zasniva na odgovorima pojedinaca koji iste temelje na vlastitim preferencijama, hobijima ili interesima. Ostale osobe koje se spominju sportaši su iz različitih područja sporta koji su postigli iznimne rezultate, zatim različiti književnici, glumci, političari itd. koji bi,

prema svojim zaslugama ili djelovanju (bilo ono pozitivno ili negativno), trebali biti u većoj mjeri prepoznati i cijenjeni u Hrvatskoj. Važno je spomenuti još dvije uočene činjenice – 57 ispitanika u svojim je odgovorima napisalo *papa Ivan Pavao II*, dok ih je devet napisalo *Karol Wojtyła*. Isto tako, samo su tri ispitanika Uzorka 1 i 2 ispitanika Uzorka dva napisala su u svojim odgovorima puno prezime *Marie Skłodowska-Curie*, dok su svi ostali izostavili poljski dio prezimena. U tablicama su navedene osobe koje su najčešće puta imenovane u anketama obaju uzoraka.

Tablica 20. Najčešće navedene osobe poljskog podrijetla ili nacionalnosti u odgovorima Uzorka 1

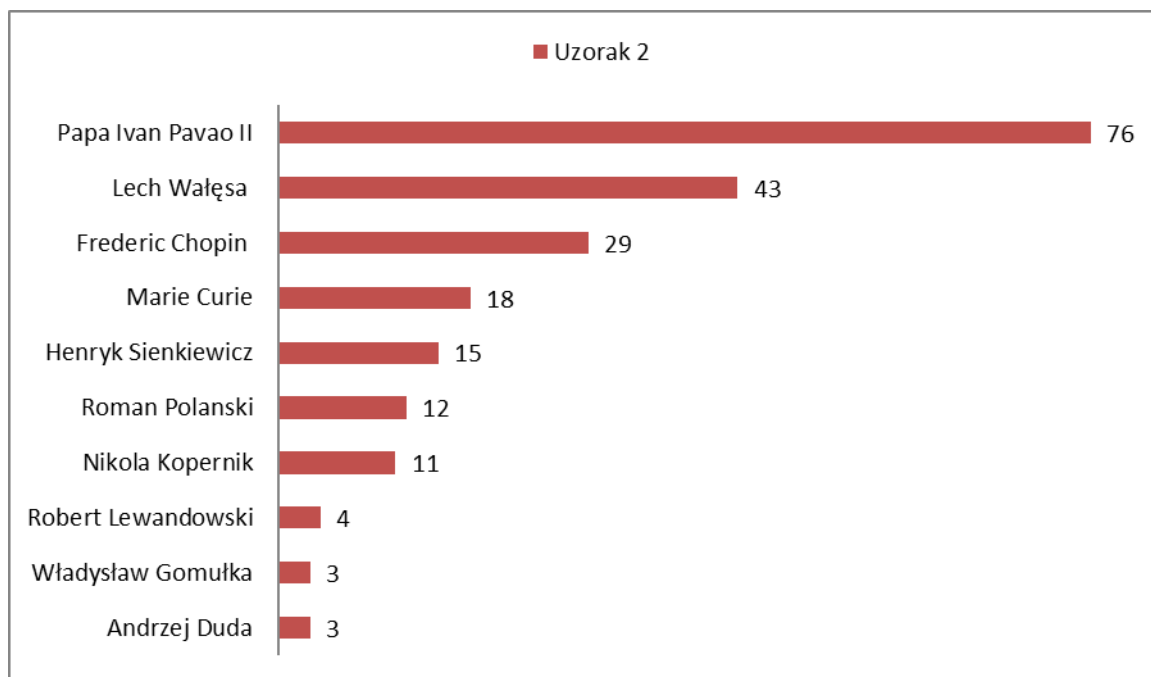

Lukas Podolski njemački je nogometaš rođen u Poljskoj. Jedina navedena osoba koja nije poljske nacionalnosti ili podrijetla je Anna Frank.

Ostale navedene osobe: Andrzej Sapkowski – pisac (2), Lech Kaczyński – 4. predsjednik Republike Poljske (2), Joseph Conrad - pisac (2), Krzysztof Soszyński – poljsko-kanadski MMA borac (2), Robert Kubica – bivši vozač Formule 1 (2), Kayah - pjevačica (2), Helena Rubinstein – poljsko-američka poduzetnica (2), Wojciech Szczęsny - nogometaš (2), Donald Tusk - političar (2), Jan Sobieski – vladar Poljsko-Litavske Unije (1), Damian Janikowski - hrvač (1), Mariusz Pudzianowski – MMA borac (1), Joanna Jędrzejczyk – MMA borac (1), Adam Małysz – skakač na skijama (1), Szymon Kołecki – dizač utega (1), Zbigniew Bartman - odbojkaš (1), Bartosz Kurek - odbojkaš (1), Sławomir Szmal – rukometni vratar (1), Jan Henryk Dąbrowski – poljski general i nacionalni heroj (1), Justyna Steczowska - pjevačica (1), Przemysław Tytoń - vratar (1), Jakub Błaszczykowski - nogometaš (1), Łukasz Piszczek - nogometaš (1), Michał Jurecki - rukometaš (1), Andrzej Duda – predsjednik

Republike Poljske (1), Karol Bielecki - rukometaš (1), Bronisław Malinowski – antropolog (1), Ludwik Zamenhof – tvorac esperanta (1), Jared Padalecki – američki glumac čiji je otac poljskog podrijetla (1), Witold Gombrowicz - književnik (1), Jerzy Dudek – bivši nogometaš (1), John Krasinski – američki glumac čiji je otac poljskog podrijetla (1), Slavoljub Penkala - hrvatski inženjer i izumitelj poljskog podrijetla (1), Anna Frank (1).

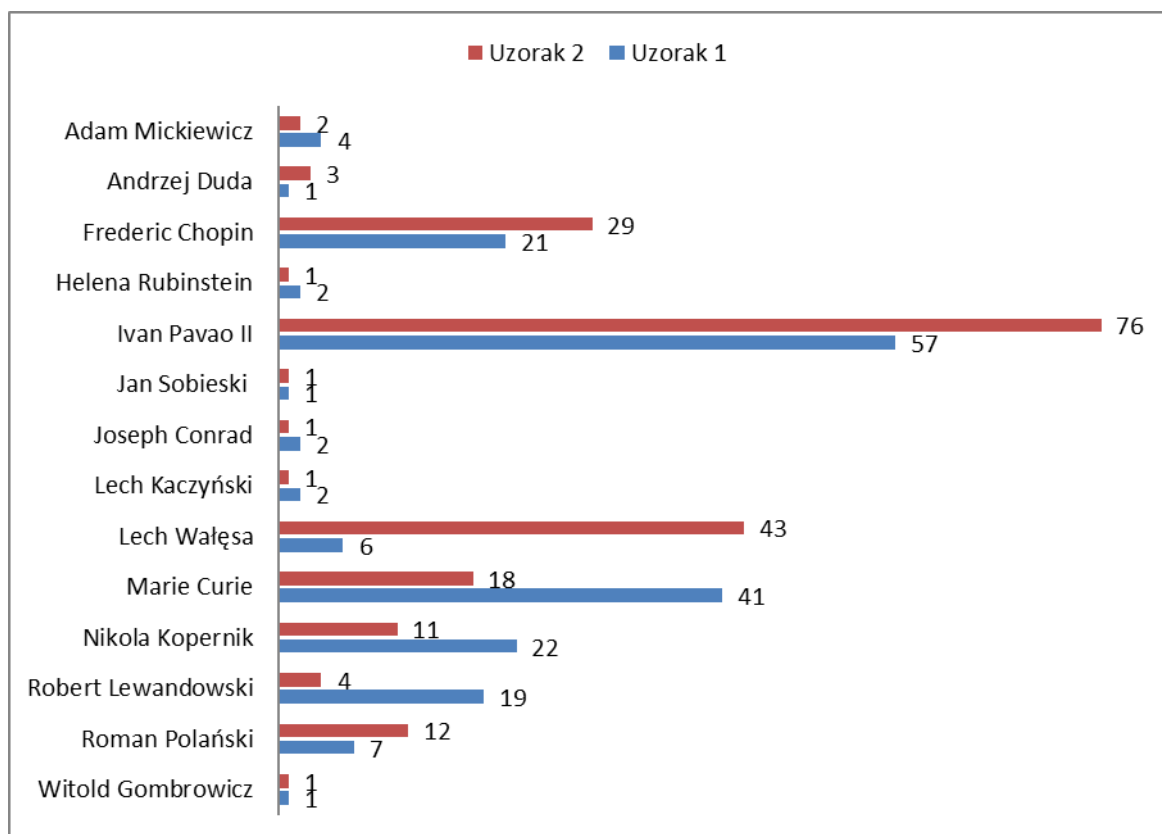
Tablica 21. Najčešće navedene osobe poljskog podrijetla ili nacionalnosti u odgovorima Uzorka 2

Jedan od ispitanika Uzorka 2 naveo je osobu *Loto* za koju nijedna poveznica s Poljskom nije pronađena.

Ostale navedene osobe: Bronisław Komorowski – bivši predsjednik Republike Poljske (2), Kazimir IV – kralj Poljske (2), Adam Mickiewicz - pjesnik (2), Wojciech Jaruzelski – general i poljski komunistički vođa (2), Faustina Kowalska – katolička svetica (2), Józef Piłsudski - državnik (2), Zbigniew Boniek – nogometaš i trener (1), Miroslav Klose – njemački nogometaš rođen u Poljskoj (1), Tadeusz Mazowiecki - autor (1), Jan Sobieski – vladar Poljsko-Litavske Unije (1), Klaus Kinski – njemački glumac poljskog podrijetla (1), Joseph Conrad - pisac (1), Lech Kaczyński – 4. predsjednik Republike Poljske (1), Helena Rubinstein – poljsko-američka poduzetnica (1), Ignacy Paderewski – bivši predsjednik Vlade Republike Poljske (1), Witold Gombrowicz - književnik (1), Wisława Szymborska - pjesnikinja (1), Rokselana – sultanija Osmanskog carstva rođena u Rohatynu (nekada Poljsko kraljevstvo) (1), Bolesław Bierut – komunistički vođa (1), Irena Sendler – poljska socijalna radnica, spašavala Židove od nacističkog progona (1), Beata Szydło – predsjednik Vlade Republike Poljske (1), Tomasz Adamek – profesionalni boksač (1), Mieszko – poljski knez (1), Loto (1).

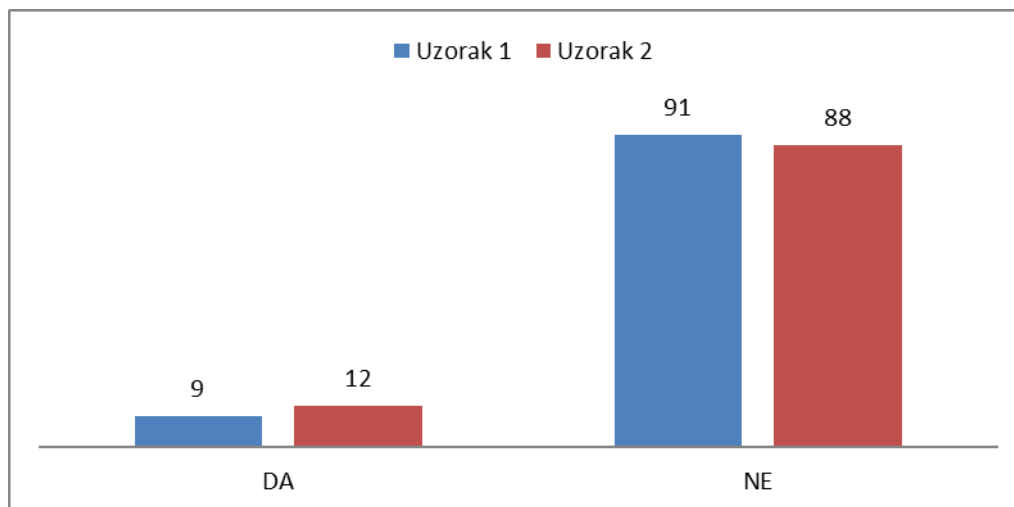
Tablica 22. Usporedba pojavljivanja identičnih odgovora obaju uzoraka

Pitanje 10

Cilj pitanja broj 10 bio je istražiti postoje li u hrvatskom jeziku izrazi koji se tiču Poljaka ili poljske kulture s obzirom na diskusiju lingvista u kojem se trenutku mentalni stereotip pretvara u jezični stereotip i treba li on imati fiksni oblik u jeziku. Rezultati istraživanja pokazali su kako se ni Poljaci ni poljska kultura ne pojavljuju često u čvrstim oblicima i izrazima u hrvatskom jeziku. Naime 91% ispitanika Uzorka 1 i 88% ispitanika Uzorka 2 nisu naveli nikakav izraz, poslovicu ili frazem koji se odnosi na tražene pojmove. Iz toga se može zaključiti kako jezični stereotipi o Poljacima ili poljskoj kulturi u učvršćenom fiksnom obliku zapravo ne postoje u hrvatskom jeziku.

Tablica 23. Analiza odgovora obaju uzoraka o poznavanju izraza koji se tiču Poljaka ili poljske kulture

No, iako takvi izrazi nisu rasprostranjeni među širokom populacijom, važno je istaknuti kako ih se ponekad može pronaći u jeziku pojedinaca. Tako se kao najbolji primjer može izdvojiti izraz *poljski vodoinstalater* (koji je u anketi samo jedanput navela studentica prava), a koji označava „slabo plaćenog migranta koji je profitirao širenjem Europske unije na istok“. No, iako je studentica navela da su taj izraz učili na fakultetu, izgleda kako on nije zaživio u hrvatskom jeziku. U prilog tome - osim što je naveden samo u jednoj od ukupno 200 anketa - ide i činjenica da upisujući izraz u Google tražilicu, najviše predloženih rezultata seže daleko u razdoblje između 2005. i 2007. godine nakon ulaska Poljske u Europsku uniju. Rijetki, ali noviji članci (2015.) također spominju taj izraz te navode sljedeće: “Nakon ulaska Poljske u EU, veliki broj ekonomskih migranata iz te države stvorio je mit o tzv. „poljskom vodoinstalateru“ koji seli u Zapadnu Europu u potrazi za bolje plaćenim poslom. Sada se situacija mijenja i Poljska - od države porijekla migranata postaje njihova destinacija³⁴“. Osim ovog izraza pojavljuje se još nekoliko izraza koji bi mogli zadovoljiti kriterije ovog pitanja, ali također se u odgovorima ispitanika pojavljuju samo jedanput: *ravno kao u Poljskoj*, *poljska votka, može popit' kao Poljak*, *zgodne Poljakinje* i *poljski put (u vrijeme generala Jaruzelskog)*. Izraz *blidi ki sir (blijed k'o sir)* po svome se značenju odnosi na Poljake (ali ne isključuje sve ostale narodnosti svjetlije puti). Osobe koje su zaposlene u turističkim djelatnostima mogu zamijetiti kako Poljaci zaista imaju svjetliju put što dolazi do izražaja ljeti jer često pocrvene zbog pretjeranog izlaganja kože jakom suncu.

³⁴ *Poljska - od polazne do krajnje tačke migranata*. Pribavljeno 24.05.2016., sa <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/poljska-od-polazne-do-krajnje-tacke-migranata>

Ispitanicima je u nekoliko slučajeva najviše problema predstavljao pridjev *poljski*. Naime, u oba uzorka ispitanici nisu mogli raspoznati u kojim izrazima se pridjev (ili prilog) poljski odnosi na Poljsku i Poljake (*pril.* kao Poljak, na način Poljaka), a u kojima se odnosi na polje. Tako su se pojavili i izrazi *poljski zahod* i *poljski miš*, dok je samo jedan ispitanik Uzorka 2 naveo *poljske krevete* i *poljsku kuhinju* uz objašnjenje kako ti izrazi „baš nemaju veze s Poljskom već poljem“.

U obama uzorcima pojavili su se pojmovi *mazurka* i *polka* koji, iako izvorno potječu iz poljskog jezika (*pol. mazurek* i *polka*) te označavaju tradicionalne plesove porijeklom iz Poljske, a u hrvatskom ih koristimo u istom ili sličnom obliku, nisu odgovori koji zadovoljavaju kriterije ovog pitanja. Isto tako, izrazi *cukar/cuker* (*pol. cukier*), *škola* (*pol. szkola*), *osoba*, *farba*, *usta*, *vaga* (*pol. waga*) pojavljuju se i u poljskom i u hrvatskom jeziku, ali ni to nisu odgovori koji zadovoljavaju kriterije ovog pitanja.

Osim plesova, u oba uzorka pojavili su se izrazi povezani s jelom: *poriluk*, *piroške* i *polesnjaci*. Na ove odgovore ispitanike su mogli navesti različiti razlozi, ali niti jedno jelo ili namirnica iz navedenih odgovora ne dolazi iz Poljske niti iz poljskog jezika: *poriluk* dolazi od latinske riječi *porrum*, a ponekad se naziva i *poljski češnjak*, no tu se pridjev *poljski* odnosi na polje. Riječ *piroška* (rus. пирошки) je rusizam i označava uštipke punjene slanim nadjevom, dok su *polesnjaci* slovačko, a ne poljsko jelo.

Zanimljiva je šala koju Poljaci navodno zbijaju na vlastiti račun koja glasi: „Dođite u Poljsku na godišnji odmor. Vaš auto Vas tamo već čeka“ implicirajući na činjenicu da su Poljaci kradljivci.

Tablica 24. Odgovori ispitanika Uzorka 1 i Uzorka 2 na pitanje znaju li neki izraz u hrvatskom jeziku koji se odnosi na Poljake ili poljsku kulturu

Uzorak 1

- poljski vodoinstalater - slabo plaćen migrant koji je imao profit od širenja EU na istok (izraz koji smo učili na faksu)
- poljski zahod (2)
- poljski miš
- polka
- cucker
- mazurka
- polesnjaci (jelo od krumpira) koje se u mojoj obitelji često priprema, a navodno dolazi iz Poljske. Recept: nariba se krumpir i ocijedi, potom se doda malo brašna, soli, papra i jaje te se od smjese prave "šnicle" koje se, kad se oblikuju, peku u tavi
- piroške

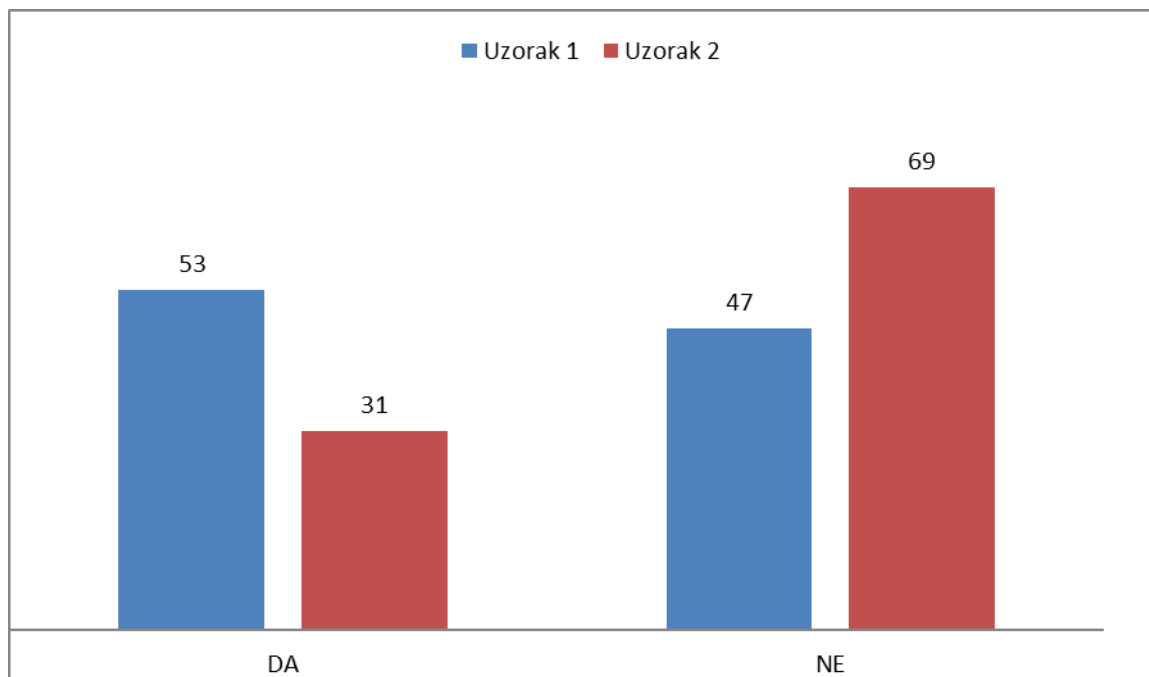
Uzorak 2

- cukar
- škola
- mazurka
- osoba
- farba
- usta
- vaga
- poljski miš
- poriluk
- poljski kreveti/poljska kuhinja (koji baš nemaju veze s Poljskom već poljem)
- polka
- poljski put (u vrijeme generala Jaruzelskog)
- ravno kao u Poljskoj
- poljska votka
- može popit kao Poljak
- zgodne Poljakinje
- "Dođite u Poljsku na godišnji odmor. Vaš auto Vas tamo već čeka" - šala koju smo čuli od Poljaka

Pitanje 11

U pitanju broj 11 od ispitanika se zahtijevalo da, ako znaju, navedu riječi na poljskom jeziku. Ukupno 53% ispitanika Uzorka 1 navelo je da zna neku riječ na poljskom jeziku, dok je isto navelo nešto manje ispitanika Uzorka 2 – njih 31%.

Tablica 25. Analiza i usporedba odgovora ispitanika obaju uzoraka na pitanje znaju li neku riječ na poljskom jeziku

Ispitanici Uzorka 1 naveli su ukupno 70 različitih riječi na poljskom, dok su ih ispitanici Uzorka 2 naveli 30. Takva razlika može biti posljedica većeg izlaganja ispitanika Uzorka 1 kontaktu s Poljacima. Iako Hrvati možda ne posjećuju Poljsku u tolikom broju, povećani broj poljskih studenata dolazi na studentsku razmjenu u Zagreb (oko 130 studenata godišnje) te su kroz predavanja i različite događaje u kontaktu s hrvatskim studentima. Isto tako, broj Poljaka koji biraju Hrvatsku (a tako i Zagreb) kao svoju turističku destinaciju raste iz godine u godinu. Još jedan razlog također može biti spretnije i učestalije korištenje Interneta ispitanika Uzorka 1 nego ispitanika Uzorka 2, a pomoću kojeg mogu pronaći željene informacije i stupiti u kontakt s Poljacima kroz različite društvene mreže, portale i igrice.

Ispitanici Uzorka 1 očekivano su u svojim odgovorima najčešće navodili riječ *kurwa*. Zanimljivo je što se taj izraz u odgovorima ispitanika Uzorka 2 ne pojavljuje niti jednom. Ispitanici Uzorka 2 najčešće su naveli riječ *hvala* (*pol.* *dziękuję*) koja se u odgovorima Uzorka 1 pojavljuje na 3. mjestu iza riječi *bok* (*pol.* *cześć*). Ostale riječi koje se najčešće spominju u odgovorima ispitanika tipične su riječi i izrazi koje ljudi čuju i usvajaju kada dolaze u doticaj s drugom kulturom i drugim jezikom kao npr. *dobar dan*, *doviđenja*, *da*, *ne*, *kako si i sl.* Nakon njih dolaze riječi koje su pojedini ispitanici naučili i usvojili iz nekih osobnih razloga – najčešće jer su im pojedina riječ ili izraz bili zanimljivi i smiješni (npr. *trudna* ili *ja jestem polski chłopiec*) ili su ih mnogo puta čuli i zapamtili (npr. *następny przystanek*).

RIJEČI NA POLJSKOM JEZIKU KOJE SU NAVELI ISPITANICI UZORKA 1:

- kurwa (kurwa, kurva) (20)³⁵
- cześć (cześć, czesc, češč, češč,) (12)
- dziękuję (ďankujem, dziękuję, ďenkuje, dziekuje, dziekuje bardzo, jakujem, dzienkujem, dziekujemy) (9)
- tak (7)
- dzień dobry (dien dobry, dziendobry, dzień dobry, dzein dobry) (7)
- nie (nie, nje) (7)
- dobranoc (5)
- dobrze (dobrze, dobże, dobra) (5)
- na zdrowie (na zdrowie) (4)
- jak się masz (jak sie masz) (4)
- miłość (miłość, milosc) (3), bardzo dobrze (bardzo dobrze, barzo dobże) (3), przepraszam (przepraszam, pšeprašam) (3), proszę (proszę, proše) (3)
- do widzenia (2), świetnie (2), sto lat (2), piwo (2), kurczak (kurčak, kurczaczek) (2)
- co robisz, byliśmy na Ukrainie, to było wyśmienite (to było wsmenicie), fatalnie, ile masz lat?, następny przystanek, koszula (kosula), żubr (żubr), trudna, dobry wieczór, kawa, kawiarnia, restauracja, kolekcja, poczta, apteka, cycki (cicke), kaczka, rynek, główny, biedronka, ja jestem, samochód (samochod), Kocham, Kochanie, szukam (šukam), toalet, zajebiście (zajebisce), kto, herbata, czerwone jagody, ludowa piosenka (ludowa pjosenka), do zobaczenia, dziewczyna, Tom jest zawsze głodny, piękna (piekna), człowiek (czlowiek), co to masz, nie rozumiem, brat, siostra (šostra), ja mówię trochę po polsku (ja mowie troche po polsku), ja jestem polski chłopiec, witamy, masz ładne oczy (masz ladne oczy), Chorwacja, Polska, smacznego, państwo (panstwo), puchar, piłka, wódka (vodka) (1)

RIJEČI NA POLJSKOM JEZIKU KOJE SU NAVELI ISPITANICI UZORKA 2

- dziękuję (ďankujem, dziekujem, dziękuję, diekuje, dženkuje, djekuji bardzo, dziekuje, dzienkuje) (9)
- dzień dobry (dobri den, dobry dzien, dzień dobry, dobrze dzien) (6)

³⁵ U prvoj zagradi navedeni su svi oblici riječi koje su naveli ispitanici u svojim odgovorima. U drugoj zagradi naveden je broj ponavljanja istog izraza u odgovorima svih ispitanika.

- dobrze (dobrze, dobże) (5)
- tak (5)
- dobranoc (5)
- nie (4)
- cześć (2), proszę (prosze) (2), mam (mam, mamy) (2), dom (dom, domy) (2), do widzenia (2)
- śmiech, cena, mleko, plakat, człowiek (czloowiek), czerwoni, dobry wieczór (dobry wiecor), miło mi, napój (napoj), pan, kurczę (kurče), proszę bardzo (prosim bardzo), pani (panji), Kocham (koham), Jezus, rozumiesz (rozumješ), serce, co, dobry (1)

Pitanje 12

Cilj pitanja 12 bio je istražiti postoje li stereotipi o fizičkom izgledu Poljaka i Poljakinja. Rezultati ovog pitanja potvrđuju hipotezu o stereotipnoj slici fizičkog izgleda Poljakinje – plava kosa, plave oči itd. navedenu na početku rada. No, ono što nije bilo očekivano je slika fizičkog izgleda tipičnog Poljaka – na početku istraživanja nije postojala pretpostavka kako bi tipičan Poljak trebao izgledati, ali analizom rezultata ispostavilo se da ista itekako postoji te da su fizičke karakteristike tipičnog Poljaka praktički jednake onima tipične Poljakinje.

U ovom pitanju odgovori ispitanika Uzorka 1 i Uzorka 2 najbližiji su po svom sadržaju i učestalosti pojavljivanja. Šest identičnih karakteristika tipičnog Poljaka nalazi se u najčešćim odgovorima obaju uzoraka. Tipični je Poljak prema mišljenju obaju uzoraka osoba *plave kose, plavih očiju, svijetle puti, visok, srednje građe i mršav*. Odgovori *srednje građe i mršav* pripadaju istoj kategoriji koja opisuje fizičku građu osobe, a s obzirom na to da su oba odgovora jedan nakon drugog u oba uzorka ukazuje kako ne postoji točno izražena karakteristika fizičke građe tipičnog Poljaka već je mišljenje ispitanika oko ove karakteristike podijeljeno. Kod fizičkog opisa Poljakinje odgovori oba uzorka podudaraju se za četiri najčešće navedene karakteristike i nalaze se na identičnim pozicijama. Prema odgovorima tipična Poljakinja je osoba *plave kose, svijetle puti, plavih očiju te vitka*.

Tablica 26. Usporedba odgovora ispitanika obaju uzoraka o fizičkom izgledu Poljaka i Poljakinja

Uzorak 1	Uzorak 2	Uzorak 1	Uzorak 2
TIPIČNI POLJAK		TIPIČNA POLJAKINJA	
plava kosa (40)	plava kosa (47)	plava kosa (51)	plava kosa (59)
svijetla put (37)	plave oči (29)	svijetla put (41)	svijetla put (40)
visok (33)	svijetla put (28)	plave oči (26)	plave oči (38)
plave oči (24)	visok (26)	vitka (19)	vitka (21)
srednje građe (16)	mršav (25)	smeđa/crna kosa (16)	srednje građe (9)
mršav (14)	srednje građe (16)	niska (12)	duga kosa (8)
smeđa/crna kosa (13)	snažan (15)	visoka (10)	niska/ženstvena (7)

Uzorak 1 naveo je ukupno 38 karakteristika za Poljaka i 36 za Poljakinju, dok je Uzorak 2 naveo po 32 karakteristike za oba spola.

Ispitanici Uzorka 1 naveli su još i sljedeće osobine koje pripisuju *tipičnom* Poljaku: punašan/bucmast (8), nosat (6), nizak (6), rumen (5), kratka kosa (4), sandale i bijele čarape (4), ćelav (3), klempav (2), ridokos (2), smeđe oči (2), crveno lice (2), visoko čelo (2), brkovi (1), karavan (1), zatvoren (1), neuredna kosa (1), normalne tjelesne građe (1), prosječno odjeven (1), okruglo lice (1), mišićav (1), blage crte lica (1), uska glava (1), grube crte lica (1), markantna brada (1), velika usta (1), obrijan (1), brada (1), loš ukus odijevanja (1), ne baš zgodan (1), ispijeno lice (1), sitne oči (1).

Ispitanici Uzorka 2 naveli su sljedeće osobine: nizak (6), smeđokos (4), debeo (4), punašan (3), istaknutije lične kosti (3), nosat (3), kratka kosa (3), rumen (2), smeđe oči (2), bezličan (2), pjegice (2), veseo (2), mišićav (2), brčići (1), ozbiljan (1), sličan Hrvatima (1), komunikativan (1), ni lijep ni ružan (1), ćelav (1), malo šire lice (1), profinjen (1), zgodan (1), simpatičan (1), nasmijan (1), okruglo lice (1).

Ispitanici Uzorka 1 naveli su još i sljedeće osobine koje pripisuju *tipičnoj* Poljakinji: lijepa (9), srednje visine (9), bujna prsa (5), malo punašnija (5), crveni ten (3), osmijeh (3), pjegice (2), prosječnog izgleda (2), prosječna težina (2), skladne crte lica (2), loš ukus odijevanja (2), tamne oči (2), debela (1), dubokog glasa (1), loša frizura (1), domaćica (1), vjernica (1), prirodan izgled (1), male grudi (1), pomalo neprimjetna (1), lijepo odjevena (1), pristojna (1), duga kosa (1), lijepi zubi (1), velik nos (1), ravna kosa (1), mali nos (1), krhke građe (1), rumeni obrazi (1).

Ispitanici Uzorka 2 naveli su sljedeće osobine: zgodna (9), punašna (6), pjegice (5), mršava (5), visoka (5), malo šire lice (4), vesele naravi (2), velike grudi (2), glasna (2), debela (1), dugonoga (1), pričljiva (1), debeljuškasta (1), smeđe oči (1), najljepša (1), prosječno inteligentna (1), tamnija kosa (1), ne prati modu (1), rumena (1), pletenice/punđa (1), nasmijana (1), profinjena (1), slična Hrvaticama (1), skromna (1).

Neki ispitanici osvrnuli su se i na neka druga obilježja pri opisivanju Poljaka i Poljakinja: način odijevanja (sandale i bijele čarape, prosječno odjeven, loš ukus odijevanja, ne prati modu), vlasništvo (karavan) te način života (domaćica, vjernica). Među odgovorima na ovo pitanje ispitanici su naveli i neka obilježja koja ne zadovoljavaju kriterije ovog pitanja jer se odnose na karakterne osobine: zatvoren, ozbiljan, komunikativan, pristojna, vesele naravi, glasna i pričljiva.

Pitanje 13

Cilj pitanja broj 13 bila je provjera postavljene hipoteze koja tvrdi da će ispitanici imati pozitivan stav prema građanima Republike Poljske. Uz pomoć Osgoodove metode semantičkog diferencijala izračunat je postotak svake karakteristike prema bodovima koje su ispitanici označili u svojim odgovorima. Od 31 para koji su bili ponuđeni ispitanicima, u odgovorima ispitanika Uzorka 1 negativna karakteristika prevagnula je samo u 2 para i to s vrlo malim postotkom: *konzervativan* i *glasan*. U svim ostalim parovima prevladale su pozitivne osobine. Od karakteristika za koje pravilo o pozitivnoj i negativnoj osobini ne vrijedi prevladale su osobine: nacionalist, tvrdoglav i religiozan. Među odgovorima ispitanika Uzorka 2 nema negativnih karakteristika. Od karakteristika za koje ne vrijedi pravilo o pozitivnoj i negativnoj osobini, ispitanici Uzorka 2 izabrali su: nacionalist, tvrdoglav i religiozan. Treba zamijetiti kako povećani broj ispitanika nije znao odrediti koje bi karakteristike pripisali Poljacima te su na mnoge karakteristike odgovarali „ni jedno ni drugo“. S obzirom na to da se taj odgovor boduje s nula bodova, postotak pojedine karakteristike – bila ona pozitivna ili negativna – automatski se smanjivao.

Tablica 27. Usporedba odgovora ispitanika obaju uzoraka o karakternim osobinama građana Republike Poljske

UZORAK 1

religiozan 63
društven 57
veseo 56
domoljub 56
pаметan 47
otvoren 45
miroljubiv 43
marljiv 42
kulturan 42
iskren 40
obrazovan 39
skroman 39
štedljiv 38
častan 38
pričljiv 32
osjećajan 30
hrabar 29
izravan 29
tolerantan 28
miran 26
tvrdoglav 26
nacionalist 15
samosvojan 14
razborit 13
nepraznovjeren 13
temperamentan 12
strastven 11
nezavidan 5
glasan 2
konzervativan 1
bogat 1

UZORAK 2

domoljub 70
religiozan 68
pаметan 62
marljiv 59
društven 57
štedljiv 56
otvoren 54
veseo 53
kulturan 49
obrazovan 48
hrabar 47
osjećajan 44
iskren 44
samosvojan 44
skroman 43
častan 43
miroljubiv 43
razborit 41
miran 40
tvrdoglav 37
pričljiv 35
tolerantan 36
temperamentan 30
strastven 29
nezavidan 29
izravan 27
tih 16
nepraznovjeren 14
liberalan 12
bogat 12
nacionalist 4

Jedine razlike u odabiru karakteristika dogodile su se u dva para antonima: Uzorak 1 Poljake je opisao kao glasne (2%), a Uzorak 2 kao tihe (16%). Drugi slučaj je antonim konzervativan – liberalan u kojem je Uzorak 1 Poljake okarakterizirao kao konzervativne (1%), dok ih je Uzorak 2 okarakterizirao kao liberalne (12%).

Znatnije razlike u odgovorima dogodile su se u slučajevima sljedećih osobina: samosvojan (30% - U1 14%, U2 44%), razborit (28% - U1 13%, U2 41%), hrabar (18% - U1 29%, U2 47%), strastven (18% - U1 11%, U2 29%), temperamentan (18% - U1 12%, U2 30%), štedljiv (18% - U1 38%, U2 56%), marljiv (17% - U1 42%, U2 59%), pametan (15% - U1 47%, U2

62%), osjećajan (14% - U1 30%, U2 44%), miran (14% - U1 26%, U2 40%), nezavidan (14% - U1 5%, U2 29%), tvrdoglav (11% - U1 26%, U2 37%), nacionalist (11% - U1 15%, U2 4%), bogat (11% - U1 1%, U2 12%).

Može se zamijetiti da su, cjelokupno gledano, ispitanici Uzorka 2 pozitivnije ocijenili karakterne osobine Poljaka. Uspoređujući odgovore Uzorka 1 i Uzorka 2 uočava se viši indeks u svim osobinama koje je Uzorak 2 dodijelio Poljacima. Jedina osobina gdje je indeks jednak u oba uzorka je karakterna osobina *miroljubiv* koja iznosi 43%.

Pitanje 14

Pitanje broj 14 potpuno je otvorenog tipa. Ispitanici su mogli nastaviti rečenicu bilo kojim riječima, osobinama, radnjama itd. koje povezuju s Poljacima i Poljakinjama i koje ih asociraju na tipične Poljake i Poljakinje. Cilj ovog pitanja bilo je ispitati hoće li se osim karakteristika navedenih u pitanju broj 13 pojaviti još neke karakterne osobine koje će ispitanici smatrati relevantnima u opisu Poljaka i Poljakinja te hoće li povezati Poljake i Poljakinje s nekim određenim radnjama i predodžbama o njihovom životu. Ispitanici Uzorka 1 naveli su 54 različite asocijacije za tipičnog Poljaka, dok su ih ispitanici Uzorka 2 naveli 50. Ispitanici Uzorka 1 naveli su 55 asocijacija za tipičnu Poljakinju, a ispitanici Uzorka 2 43 asocijacije.

Tablica 28. Usporedba najčešćih opisa i asocijacija ispitanika obaju uzoraka na tipičnog Poljaka i tipičnu Poljakinju

Uzorak 1	Uzorak 2	Uzorak 1	Uzorak 2
TIPIČNI POLJAK		TIPIČNA POLJAKINJA	
druželjubiv (14)	domoljub (9)	otvorena (14)	pobožna (11)
katolik (11)	religiozan (8)	vesela (11)	voli kuhati / mirnije naravi, ali kad polude ili popiju malo više, onda im ne možeš stati na kraj (7)
voli pivo (9)	voli svoju zemlju (7)	druželjubiva (10)	voli svoju zemlju / ženstvena (6)

voli piti / veseo (8)	veseljak (4)	otvorenija iskustvima više nego Poljaci / voli piti (8)	zgodna / orijentirana tradicionalno obiteljski (5)
puno pije / zabavan / ljetuje u Hrvatskoj / ambiciozan / spreman za zabavu / voli i cijeni svoju domovinu (6)	radišan / špara u Hrvatskoj (5)	lijepa (7)	prava, zagrižena katolkinja / vrijedna / prosječne / nema smisla za modu (4)

Ispitanici Uzorka 1 u 14. su pitanju naveli za *tipičnog/pravog* Poljaka još i sljedeće asocijacije: voli nogomet (5), štedljiv (5), voli piti votku (5), domoljuban (4), odan prijatelj (4), glasan (4), voli razgovarati o svakoj temi (4), kulturnan (4), ima izrazito konzervativne i vjerske statove (3), prizemljen (3), voli rukomet (3), voli putovanja (3), povučen (3), prosječan (2), miran (2), nekulturnan (2), voli hranu (1), blijed (1), smotan (1), pošten (1), u restoranu pije bocu Jamnice s 10 članova obitelji (1), debeo (1), puno puši (1), okruglo rumeno lice (1), jede kobasice na božićnom sajmu (1), igra online igrice (1), liberalan (1), zatvoren (1), šutljiv (1), ćelav (1), pederuša-puma tenisice-trenirka (1), loše vozi (1), bahat (1), puno prostaci (1), interesira se za politiku (1), nema smisla za modu (1), obiteljski čovjek (1), voli pjevati (1), hiperaktivan (1), nema novaca za vratiti se doma s mora (1), spreman pomoći (1), ne zna najbolje engleski (1), ozbiljan (1).

Ispitanici Uzorka 2 naveli su sljedeće odgovore: voli tradiciju (4), društven (4), voli pivo (3), pravi, zagriženi katolik (3), komunikativan (3), dobar (3), kulturnan (3), voli popiti (3), voli obitelj (2), nacionalno osviješten (2), konzervativan (2), ponekad agresivan (2), voli pomoći (2), otvoren (2), ne voli Ruse (2), dobar prijatelj (2), čula sam u Kanadi da vole tući supruge (1), miran (1), blond (1), štedljiv (1), nisu seksipilni (1), ponekad težak (1), tih (1), hladan (1), ponosan (1), temperamentan (1), voli prirodu (1), obrazovan (1), skroman (1), vjernik (1), iskren (1), častan (1), samosvojan (1), dobroćudan (1), samozatajan (1), voli krumpir (1), ne voli Židove (1), puno pije (1), voli nogomet (1), odjeven kao s kraja 70-ih (1), blago pripit (1), loši potrošači na moru (1), siromašan (1), neobrazovan (1).

Ispitanici Uzorka 1 naveli su za *tipičnu/pravu* Poljakinju sljedeće: voli se zabavljati (6), obožava Hrvatsku i Hrvate (6), obrazuje se (6), simpatična (6), religiozna (5), skromna (5), zabavna (5), voli društvo (5), brižna, obiteljska žena (5), samozatajna, ali nakon određenog vremena izravna i pričljiva (5), iskrena (4), draga (4), ambiciozna (4), pomalo stidljiva (4), liberalna (3), marljiva majka i kućanica (3), puno čita (3), pomalo niskog morala (3), pristojna (2), ne šminka se (2), radi po kući (2), odana (2), ljetuje u Hrvatskoj (2), prosječna (2), voli putovanja (2), ide na misu (2), blijeda (1), naivna (1), možda ima posao (1), voli hranu (1), voli votku (1), stroga (1), kuha pirog na Šari (1), voli rukomet (1), voli jesti (1), volontira/pomaže drugima (1), voli fotografirati (1), farba se u crno (1), nema smisla za modu (1), snažna (1), ženstvena (1), cijeni tradiciju i obiteljske vrijednosti (1), glasna (1), najbolja prijateljica (1), uvijek sređena (1), ne zna najbolje engleski (1), ne voli putovati (1), ne voli druge nepoznate ljude (druži se sa svojim) (1), ljubomorna (1).

Ostali odgovori Uzorka 2 o *tipičnoj/pravoj* Poljakinji su: ponosna (3), snažna (3), strpljiva (3), simpatična (3), odlučna (2), društvena (2), domoljub (2), vesele naravi (2), otvorena (2), želi živjeti u inozemstvu (2), časna (2), plavuša (2), domaćica (2), skromna (1), blond (1), popustljiva (1), želi se što prije udati (1), lovi muža (1), tolerantna (1), komunikativna (1), obrazovana (1), kulturna (1), katolkinja (1), ne voli Ruse (1), strastvena (1), iskrena (1), privlačna (1), osjećajna (1), konzervativna (1), pomalo fanatična (1), glasna (1).

U odgovorima Uzorka 1 o tipičnom Poljaku prevladavaju negativno obilježeni odgovori nakon čega slijede pozitivni odgovori. Neutralno obilježeni odgovori najrjeđe su navedeni. U odgovorima Uzorka 2 najčešći odgovori su oni pozitivno obilježeni, nakon njih slijede negativno obilježeni, dok su na trećem mjestu oni neutralni.

U odgovorima koji opisuju tipičnu Poljakinju u oba uzorcima prevladavaju pozitivno obilježeni odgovori, nakon čega u oba uzorka slijede oni neutralni. Tipičnu su Poljakinju ispitanici obaju uzoraka najrjeđe opisivali negativnim osobinama i radnjama.

Rezultati pitanja 14 unijeli su u anketu široku paletu osobina, radnji i predodžbi o tipičnim Poljacima i Poljakinjama. Za oba su elementa najčešće navedeni odgovori u oba uzorcima većinom pozitivni ili neutralni. Usporedbom odgovora Uzorka 1 i Uzorka 2 mogu se uočiti neke sličnosti, ali i neke razlike u odgovorima. Ispitanici obaju uzoraka opisala su tipičnog Poljaka kao *religioznu i veselu osobu koja voli svoju domovinu*. Osim navedenih, ostale karakteristike koje su se pojavila su *druželjubitiv, ambiciozan i radišan*. Uzorak 1 na tri je načina izrazio predodžbu o Poljacima povezanu s alkoholom: *voli pivo* (9), *voli piti* (8) i *puno pije* (6). Uzorak 1 je Poljake kao turiste samo uočio navodeći da tipičan Poljak *ljetuje u Hrvatskoj*, dok je Uzorak 2 preciznije opisao Poljaka kao turista uz pomalo negativnu konotaciju – *špara u Hrvatskoj*.

Najčešći odgovori koji opisuju tipičnu Poljakinju poklapaju se samo u jednoj osobini – fizičkom izgledu Poljakinje. Uzorak 1 opisuje ju kao *lijepu* (7), a Uzorak 2 kao *ženstvenu* (6) i *zgodnu* (5). Uzorak 1 tipičnu Poljakinju opisuje kao *otvorenu, veselu, druželjubitivu osobu koja voli piti i otvorenija je iskustvima nego Poljaci*, dok je Uzorak 2 opisuje kao *pobožnu, pravu, zagriženu katolkinju te vrijednu osobu koja voli svoju zemlju i orijentirana je tradicionalno obiteljski*.

5. ZAKLJUČAK

Nakon detaljne analize odgovora ispitanika na hipoteze navedene u uvodu mogu se postaviti sljedeći zaključci:

- hipoteza 1: pozitivan stav prema građanima Republike Poljske – kao što je pretpostavljeno, građani Republike Hrvatske o građanima Republike Poljske imaju pozitivno mišljenje – među karakteristikama kojima su opisali Poljake prevladavaju one pozitivne, dok su one negativne slabije i rjeđe zastupljene; u pitanju broj 13 u odgovorima Uzorka 1 pojavljuju se samo dvije negativne osobine od 31 moguće, dok se u odgovorima Uzorka 2 negativne osobine uopće ne pojavljuju; u pitanju broj 14 najveći broj negativnih asocijacija pojavio se u odgovorima Uzorka 1 koji opisuju pravog/tipičnog Poljaka;
- hipoteza 2: stereotipna slika fizičkog izgleda Poljakinje – hipoteza je potvrđena, ne samo u slučaju fizičkog izgleda *tipične* Poljakinje, već je iz odgovora ispitanika identična slika proizašla i za *tipičnog* Poljaka; predodžba o fizičkom izgledu tipičnih Poljaka i Poljakinja koju ispitanici imaju ne mora biti istinita, ali je definitivno ukorijenjena u viziju hrvatskih građana; iz analize odgovora proizlaze sljedeće fizičke karakteristike: plava kosa, plave oči, svjetlija put, vitka (Poljakinja), visok, mršav, srednje građe (Poljak);
- hipoteza 3: površno znanje i slab interes za Poljsku – prema odgovorima ispitanika, Hrvati o Poljskoj znaju podosta, ali je u isto vrijeme to znanje pretežno individualno. Na to ukazuje činjenica da su rijetki pojmovi koje ispitanici povezuju s Poljskom zastupljeni u većini odgovora, dok su svi ostali odgovori rezultat osobnih preferencija i interesa te na taj način ne predstavljaju generalne stereotipe o Poljskoj i Poljacima. Čak su i one asocijacije koje su u odgovorima najčešće navedene upitne kada bi se govorilo o stereotipima koje Hrvati kao narod imaju o Poljacima jer bi diskutabilan bio prag učestalosti; Hrvati se teoretski čine zainteresirani za Poljsku, odabrali bi Poljsku za turističku destinaciju; ispitanici obaju uzoraka podjednako misle da je životni standard u Poljskoj bolji, ali vjerojatno zbog trenutne društveno-ekonomske situacije realizacija veza s Poljskom i posjeta Poljskoj još su uvijek na niskoj razini; iz odgovora ispitanika može se uvidjeti da je znanje koje imaju o Poljskoj stečeno kroz školski sistem (npr. poveznica s II. svjetskim ratom) ili direktno vezano za dijelove

hrvatske kulture (npr. papa Ivan Pavao II), a nije stečeno osobnim i direktnim kontaktom s Poljskom i Poljacima;

- hipoteza 4: jezična nepovezanost – može se zaključiti da jezični stereotipi o Poljacima učvršćeni u hrvatskom jeziku ne postoje; pojedini primjeri pojavljuju se rijetko i zaključak je da isti nisu zaživjeli u hrvatskom jeziku i među njegovim govornicima; ako su i postojali, nisu više toliko aktualni zbog promjena u društveno-ekonomskim prilikama (npr. *poljski vodoinstalater*)
- razlike u odgovorima dvaju uzorka ispitanika – zbog društvenih, ekonomskih i političkih promjena koje su se dogodile tijekom 80-ih i 90-ih godina 20. stoljeća, pretpostavlja se da će odgovori uzorka ispitanika koji su te promjene doživjeli, biti drugačiji od rezultata mlađe generacije; analiza rezultata opovrgnula je ovu hipotezu – u devet od 11 pitanja razlika u odgovorima je zanemariva te su odgovori zapravo jako slični; u preostala dva pitanja može se govoriti o razlici – u jednom ona je manja, u drugom je izraženija; razlike koje se mogu izdvojiti su: pitanje 7 – vrsta aktivnosti s kojima su se ispitanici susreli: U1 najčešće se susreo s degustacijom poljske kuhinje, dok se U2 najčešće susreo s koncertom poljske glazbe; pitanje 8 – U2 ponudio je manji broj asocijacija, ali je disperzija odgovora manja te su na taj način određene asocijacije češće navedene za razliku od U1; pitanje 11 – više ispitanika U1 izjasnilo se da zna neku riječ na poljskom jeziku te su kao uzorak ponudili veći broj riječi na poljskom koje su automatski i raznovrsnije; pitanje 14 – najčešće asocijacije koje su ispitanici obaju uzoraka navela za Poljaka donekle se poklapaju, dok se one navedene za Poljakinju potpuno razlikuju; osim te razlike postoji i ona o sveukupnoj percepciji Poljaka analiziranoj na svim asocijacijama iz pitanja 14 – u odgovorima Uzorka 1 prevladavaju negativno obilježene asocijacije, dok u Uzorku 2 prevladavaju one pozitivne;

Odgovarajući na pitanja o promjenjivosti stereotipa navedena u uvodu može se zaključiti sljedeće: odgovori dvaju uzoraka sadržajno se previše ne razlikuju – ispitanici obaju uzoraka sadržajno su ponudili raznolike odgovore na sva postavljena pitanja. Prema ovim bi se rezultatima moglo razgovarati o karakteru promjene koji se odnosi na kvantitetu odgovora. Ispitanici Uzorka 2 na sva su pitanja ponudili manje odgovora nego ispitanici Uzorka 1, ali s većom koncentracijom odgovora na istu asocijaciju čime je disperzija odgovora također manja i može se stvoriti kompaktnija slika o Poljacima i Poljskoj. Političke, društvene i ekonomske prilike koje su nastupile u Poljskoj 80-ih godina, usporedbom odgovora obaju

uzoraka, nisu uvjetovale veće razlike u odgovorima uzoraka. Razlika je jedino što su ispitanici Uzorka 2 stavili veći naglasak na asocijacije vezane na povijesna zbivanja.

Ovakvi rezultati ukazuju na dvije moguće situacije. Prva situacija je ta da je slika o Poljacima proizašla iz odgovora ispitanika toliko učvršćena u svijesti Hrvata da se skoro uopće nije promijenila kroz razdoblje od 60 godina. Druga, vjerojatnija situacija, je ona u kojoj se treba postaviti sljedeća pitanja: *što se ne mijenja? Kako se ne mijenja? Zašto se ne mijenja? i Kada se ne mijenja?*. Teško je za povjerovati da su odgovori obaju uzoraka, iako su uglavnom pozitivni, u većini pitanja skoro pa identični. Gdje dolazi do „kratkog spoja“ u komunikaciji Poljske i Hrvatske u dobu u kojem su sve prilike i uvjeti idealni da ona bude na svojem vrhuncu? Gdje je interes „dva bratska naroda“ za razvijanjem kontakata i poslovnih prilika? Zašto su se znanje i svijest o Poljskoj tako neznatno proširili? Odgovore na ova pitanja trebalo bi istraživati i analizirati još dublje i sistematičnije.

S lingvističkog stajališta, mogu se uočiti dva ključna zaključka. Iz odgovora ispitanika proizašao je jasan rezultat da učvršćeni, leksikalizirani derivati i frazemi o Poljacima i poljskoj kulturi ne postoje u hrvatskom jeziku, a ako su i postojali, nisu zaživjeli među širom populacijom. Ako jezičnim stereotipima smatramo samo takve učvršćene forme, one u hrvatskom jeziku ne postoje, a bile bi iznimno važne jer čine temelj i „tron“ stereotipa (Panasiuk, 1998: 96). Drugi zaključak onaj je koji se odnosi na sve ostale oblike i karakteristike stereotipa u jeziku odnosno vodi se teorijom da je bilo koji jezični znak i izraz stereotip. Naime, iako je slučaj da su oni manje učvršćeni oblici skloniji promjenama ovisno o tome tko govori, o kome govori i kada govori (Panasiuk, 1998: 96), ovdje se pokazalo da su, iako nisu učvršćeni, različiti stereotipi o Poljacima izraženi kroz raznovrsne jezične znakove i izraze zadržali pretežno iste oblike.

Važno je naglasiti kako stereotipe ne bi trebalo ograničavati samo na učvršćene forme u jeziku. Ako se stereotipe uključi u jezičnu sliku svijeta na taj se način „omogućava njihova promjenjivost te se zajedno s promjenama u jeziku i promjenama u izvanjezičnoj stvarnosti mogu mijenjati i stereotipi“ (Panasiuk, 1998: 97).

Građani Republike Hrvatske i Republike Poljske trebali bi poboljšati i intenzivirati odnose i kontakte na svim razinama, od diplomatskih do onih svakodnevnih, pritom radeći na tome da i u budućnosti prevladavaju raznovrsni pozitivni stereotipi te da Poljska Hrvatima ne predstavlja samo simpatičnu zemlju o čijem se potencijalu malo zna. Obje zemlje, i Hrvatska i

Poljska, trebale bi biti saveznice i partneri u uzajamnom unapređenju i razvoju, a time bi se na najbolji mogući način potvrdila tvrdnja o „dva bratska naroda“.

6. LITERATURA

1. Bartmiński, J. (1985). Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, str. 53-71. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich
2. Bartmiński, J. (1988). Kryteria ilościowe w badaniu stereotypów językowych. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, str. 72-84. Kraków
3. Bartmiński, J. i Panasiuk J. (1993). Stereotypy językowe. *Współczesny język polski*, str. 363-387. Lublin: Wydawnictwo UMCS
4. Bartmiński, J. (2007). Etnocentryzm stereotypu. Polscy i niemieccy studenci o swoich sąsiadach. *Stereotypy mieszkają w języku: studia etnolingwistyczne*, str. 229-241. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
5. Berting J. i Villain-Gandossi Ch. (1995). Rola i znaczenie stereotypów narodowych w stosunkach międzynarodowych. Podejście interdyscyplinarne. U T. Walas (Ur.), *Narody i stereotypy*, str. 22. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury
6. Błuszkowski, J. (2003). *Stereotypy narodowe w świadomości Polaków*. Warszawa: Wydawnictwo Elipsa
7. Bokszański, Z. (1997). *Stereotypy a kultura*. Wrocław: Wrocławska Drukarnia Naukowa
8. Chlebda, W. (1998). Stereotyp jako jedność języka, myślenia i działania. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: Teoria, metodologia, analizy empiryczne. Język a kultura*, vol. 12., str. 31-41. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej
9. Czekalski T., Kałwa, D. (1999), Chwalba A. (Ur.). *Kalendarium dziejów Polski: od prehistorii do 1998*. Kraków: Wydawnictwo Literackie
10. Čučić, V. (2003). Poljski knez Aleksandar Sapiuha i Dubrovnik. U D. Agičić (Ur.), *Hrvati i Poljaci – narodi daleki i bliski*. Zagreb: Filozofski fakultet, Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti
11. Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus
12. Haralambos, M., Holborn, M. (2002). *Sociologija: teme i perspektive*. Zagreb: Golden Marketing
13. Kale, S. (2014). Hrvati u Poljskoj. U V. Kukavica (Ur.), *Hrvatski iseljenički zbornik 2014.*, str. 146-152. Zagreb: Denona

14. Kale, S. (2015). Poljska manjina u Hrvatskoj 1945.-2015. U Lj. Dobrovšak i I. Žebec Šilj (Ur.), *Nacionalne manjine u Hrvatskoj i Hrvati kao manjina – europski izazovi*, str. 215 – 228. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
15. Kale, S. (2015). Slavist Vilim Frančić. *Književna smotra, godište XLVII/2015 broj 178 (4)*, str. 101-110
16. Kępiński, A. (1990). *Lach i Moskal: z dziejów stereotypu*. Warszawa; Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe
17. Klaić, A.B. (1940). *Bronislaw Grabowski i Hrvati: prilog poznavanju poljsko-hrvatskih kulturnih i književnih veza u prošlosti*, Zagreb
18. Klasić, H. (2012). *Jugoslavija i svijet 1968*. Zagreb: Naklada Ljevak
19. Kuroń, J., Żakowski, J. (1996). *PRL dla początkujących*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie
20. Lavić, S. (2014). *Leksikon socioloških pojmova*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu
21. Leyens J-P. i sur. (1994). *Stereotypes and Social Cognition*. London: Sage
22. Małczak, L. (2013). *Croatica. Literatura i kultura chorwacka w Polsce w latach 1944-1989*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
23. Mikułowski-Pomorski, J. (1999). *Komunikacja międzykulturowa. Wprowadzenie*. Krakow, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie
24. Mileta, I. (2011). *Odjeci događanja u Poljskoj 1980./1981. u hrvatskoj javnosti: diplomski rad*, Zagreb
25. Nikitina, S. (1998). Stereotypy jako bariery kulturowe. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: Teoria, metodologia, analizy empiryczne. Język a kultura, vol. 12.*, str. 155-159. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej
26. Panasiuk, J. (1998). O zmienności stereotypów. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: Teoria, metodologia, analizy empiryczne. Język a kultura, vol. 12.*, str. 84-98. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej
27. Pavličić, P. (1996). *Studije o Osmanu*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
28. Prochorowa, S. (1998). Stereotyp językowy Europejczyka w kontekście opozycji „swój-obcy“. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: Teoria, metodologia, analizy empiryczne. Język a kultura, vol. 12.*, str. 238-244. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej

29. Rukavina, K. (2003). Hrvati Papi – Papa Hrvatima. *Obnovljeni život* (58) 2, str. 247-263 (dostupno online u PDF obliku)
30. Sawicka, G. (1998). Funkcje stereotypu w nominacji językowej. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: Teoria, metodologia, analizy empiryczne. Język a kultura, vol. 12.*, str. 146-154. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej
31. Špoljarić, S. (2011). *Ruđer Bošković u službi diplomacije Dubrovačke Republike*. Zagreb: Diplomatska akademija (dostupno online u PDF obliku)
32. Tanty, M. (2003). Poljaci, Hrvati i ruski panslavizam. U D. Agičić (Ur.), *Hrvati i Poljaci – narodi daleki i bliski*. Zagreb: FF Press
33. Tołstaja, S., (1998). Stereotyp w „języku kultury“. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: Teoria, metodologia, analizy empiryczne. Język a kultura, vol. 12.*, str. 99-104. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej
34. Tymowski, M. (1999). *Kratka povijest Poljske*. Zagreb: Matica hrvatska
35. Wełna, A. - Ankieta badawcza – Stereotyp Polaków – preuzeto 4., 6., 7., 9. i 11. pitanje iz ankete
36. Wojciechowski, T. (2005). *Bijela Hrvatska*. Rijeka: Maveda

Internetski izvori:

1. http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf
2. <http://www.jednota.pl/index.php/aktualnoci/1047-spis-powszechny-o-przynaloznosci-wyznaniowej>
3. <http://verbum.hr/knjige/papa-ivan-pavao-ii-govori-hrvatima-4619/>
4. <http://www.ffzg.unizg.hr/zslav/povijest-studija-2/>
5. <http://www.croatia.eu/article.php?lang=1&id=59>
6. <http://www.jvp-krapina.hr/index.php/o-krapini/72-legenda-o-cehu-lehu-i-mehu>
7. http://www.gadki.lublin.pl/gadki/artukul.php?nr_art=399
8. http://kontynent-warszawa.pl/content-6-felietony-6770-stereotypy_o_polakach_%E2%80%93_prawda_mity_i_subiektyw.htm
9. <http://www.rp.pl/artukul/807170-Polski-stereotyp---wodka--komunizm--papiez.html#ap-1>
10. <http://www.portaloko.hr/clanak/cro-manijaci-27000-poljaka-luduje-za-hrvatskom/0/17586/>

11. <http://atlas.media.mit.edu/en/>
12. <http://www.mondotravel.hr/krakow-brno-krakow-bratislava.html>
13. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/poljska-od-polazne-do-krajnje-tacke-migranata>

Rječnici

1. Abercrombie, N. i sur. (2008). *Rječnik sociologije*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
2. Doroszewski W. (ur.). (1966). *Słownik języka polskiego* (Vol. 8). Warszawa: Polska Akademia Nauk
3. Dunaj, B. (ur.). (2007). *Współczesny słownik języka polskiego* (Vol. 2). Warszawa: Langenscheidt
4. Frlan, I. i sur.; Petz, B. (ur.). (2005). *Psihologijski rječnik*. Zagreb: Naklada Slap
5. Krupa, A. (ur.). (2006). *Oryginalna A-Zetka: encyklopedia PWN*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
6. Lukić, R. i sur. (ur.). (1982). *Sociološki leksikon*. Beograd: Savremena administracija
7. Moguš, M., Pintarić, N. (2002). *Poljsko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga

7. PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik

Anketni upitnik – Stereotipi o Poljacima

Svrha ovoga anketnoga upitnika je saznati te usporediti stereotipe i mišljenje građana Republike Hrvatske o građanima Republike Poljske. Anketa je u potpunosti anonimna i podaci će biti korišteni isključivo za potrebe izrade diplomskog rada.

U anketi nema točnih i pogrešnih odgovora.

Zahvaljujem na Vašemu vremenu.

1. **Spol:** Ž M

2. **Godina rođenja:** _____

3. **Obrazovanje:**

student

završeno visokoškolsko obrazovanje

Naziv fakulteta/visokoškolske obrazovne institucije i smjer studija:

4. **Jeste li ikada bili u Poljskoj?** DA NE

Ako ste zaokružili DA, napišite koliko puta i u kojemu gradu/gradovima?

Ako ste zaokružili NE, napišite one poljske gradove koji su Vam poznati i za koje ste čuli:

5. **Biste li izabrali Poljsku kao svoje turističko odredište?**

DA

NE

6. **Prema informacijama iz medija i vlastitoga iskustva, smatrate li da je u Poljskoj životni standard bolji nego u Hrvatskoj?**

DA

NE

NE ZNAM

Obrazložite ukratko svoj izbor.

7. **Jeste li se susreli s kakvom vrstom aktivnosti koja promovira Poljsku, a organizirale su je poljske organizacije i institucije (primjerice Ambasada Republike Poljske ili kulturna društva)?** DA NE

Ako DA, u koju biste od niže ponuđenih skupina svrstali tu aktivnost:

- a) izložba djela poljskih umjetnika
- b) prikazivanje poljskih filmova
- c) koncert poljske glazbe
- d) degustacija tradicionalne poljske kuhinje
- e) poljski štand na različitim sajmovima
- f) drugo

Ukoliko ste zaokružili f, opišite aktivnost.

8. **Napišite 5 asocijacija na Poljsku:**

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

9. **Napišite 3 Vama najpoznatije osobe poljske nacionalnosti ili podrijetla:**

- 1.
- 2.
- 3.

10. **Napišite Vama poznate izraze koji postoje u hrvatskom jeziku, a tiču se stanovnika Poljske ili njezine kulture:**

11. Znete li ijednu riječ na poljskome jeziku? DA NE

Ako ste zaokružili DA, navedite:

12. Kako izgledaju tipični Poljak i Poljakinja? Navedite 3 tjelesna obilježja tipičnoga Poljaka i Poljakinje.

TIPIČNI POLJAK

- 1.
- 2.
- 3.

TIPIČNA POLJAKINJA

- 1.
- 2.
- 3.

13. U tablici označite one osobine koje prema Vašem mišljenju najtočnije i najbolje opisuju tipičnoga Poljaka/Poljakinju:

0 – „ni jedno ni drugo“

1 – „malo“

2 – „osrednje“

3 – „veoma“

	3	2	1	0	1	2	3	
društven								nedruštven
otvoren								zatvoren
marljiv								lijen
pametn								glup
štedljiv								rastrošan
veseo								tužan
hrabar								plašljiv
skroman								umišljen
osjećajan								bezosjećajan
tvrdoglav								popustljiv
iskren								neisken
kulturan								nekulturan
miroljubiv								agresivan
samosvojan								povodljiv
	3	2	1	0	1	2	3	
izravan								neizravan
tolerantan								netolerantan
miran								agresivan
strastven								nestrastven
temperamentan								flegmatičan
pričljiv								šutljiv
razborit								lakomislen
nezavidan								zavidan

	3	2	1	0	1	2	3	
kozmpolit								nacionalist
domoljuban								nedomoljuban
religiozan								nereligiozan
nepraznovjeran								praznovjeran
liberalan								konzervativan
častan								nečastan
tih								glasan
obrazovan								neobrazovan
bogat								siromašan

14. **Dovršite rečenice navodeći što po Vašemu mišljenju najbolje predstavlja Poljake, a što Poljakinje:**

Pravi/tipični

Poljak_____.

Prava/tipična

Poljakinja_____.